

ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
ДОКУМЕНТУ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ
ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК

Розробник:

Директор

Еколог

_____ Марія УРАЗОВСЬКА

_____ Олена БОЖКО

Зміст

Назва розділу	Стор.
Вступ	3
1. Зміст та основні цілі документа державного планування, його зв'язок з іншими документами державного планування	18
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	24
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	65
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризику впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)	72
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування	75
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків	91
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.	94
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).	95
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення.	97
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення	102
11. Резюме нетехнічного характеру інформації, розраховане на широку аудиторію	103
12. Перелік виконавців звіту про стратегічну екологічну оцінку	104

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів та населених пунктів. Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів та програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявити та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів і підготовці планів і програм з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування національної практики застосування екологічної оцінки.

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародно-правовими документами щодо проведення СЕО є: Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті (Конвенція ЕСПО), ратифіковано Верховною Радою України (від 01.07.2015 №562-VIII), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє природне середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про основні засади (Стратегія) державної екологічної політики на період до 2030 року» (схвалено Верховною Радою України 28 лютого 2019 року). В цьому законі СЕО згадується в основних інструментах реалізації державної екологічної політики. Тобто стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля – дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки тощо.

СЕО в Україні здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа, міжнародного екологічного співробітництва.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою (схеми) та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти), щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»), або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі (далі – території з природоохоронним статусом).

Об'єкт СЕО і рівень планування

Об'єкт стратегічної екологічної оцінки – Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік (далі – Програма) є документом державного планування місцевого рівня, яким визначаються пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності, сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області, диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції, сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області, активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств, сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів, зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв.

Програма розроблена Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації, з урахуванням пропозицій районних державних адміністрацій, територіальних громад та виконкомів міських рад міст обласного значення, відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проєктів Бюджетної декларації та державного бюджету» (зі змінами).

У Програмі визначено заходи щодо розвитку провідних галузей виробничої та соціальної сфери у 2022 році відповідно до завдань, визначених у актах Президента України, Кабінету Міністрів України, рішеннях Харківської обласної ради, розпорядженнях та дорученнях голови Харківської обласної державної адміністрації.

Головною метою Програми є створення умов для економічного зростання та вдосконалення механізмів управління розвитком області на засадах ефективності, відкритості та прозорості, посилення інвестиційної та інноваційної активності, забезпечення належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, дотримання високих екологічних стандартів та, в результаті цього, підвищення конкурентоспроможності області, доступності широкого спектра соціальних послуг, забезпечення гідних умов життя та загального підвищення добробуту населення.

Структуру Програми побудовано відповідно до вказаних пріоритетних напрямів розвитку

У частині I «Пріоритети та основні завдання соціально-економічного розвитку області на 2022 рік» Програми визначено поточну ситуацію, пріоритетні завдання на 2022 рік, спрямовані на вирішення проблемних питань, наведено обласні та державні галузеві програми, що реалізуються в області у відповідних галузях економіки і соціальної сфери.

У частині II Програми наведено основні прогнозні показники на 2022-2024 роки, які є критеріями реалізації пріоритетних завдань Програми. У даній Програмі здійснено розрахунок окремих прогнозних показників за двома сценаріями: базовим (сценарій 1) та цільовим (сценарій 2) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 року №586 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки».

Прогноз розроблений за основним, найбільш вірогідним сценарієм, який ґрунтується на аналізі розвитку економіки у 2021 році, поточної економічної ситуації, що склалася внаслідок пандемії COVID-19, її наслідків для України та світу, припущеннях, які враховують вплив зовнішніх та внутрішніх чинників у перспективі.

Прогноз на 2022-2024 роки також враховує незмінність обраного курсу на реформи та європейський вектор розвитку, що передбачає поглиблення зовнішньоекономічних відносин з країнами Європейського Союзу. При цьому враховуються реалії, які наразі склались у зовнішньоекономічному просторі, викликані наслідками пандемії COVID-19, та їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність України.

Прогноз на 2022-2024 роки містить кількісні оцінки та орієнтири щодо розвитку економіки і соціальної сфери. В ньому обґрунтовуються основні фактори, що впливатимуть на макроекономічну динаміку упродовж найближчого етапу після виходу з карантину та надалі, зокрема, проведення масової вакцинації населення, як у світі, так і в Україні, змінені під час пандемії COVID-19 засади людської поведінки, умови збереження макроекономічної стабільності, оцінюється вплив зазначених процесів на рівень життя населення.

Також, враховуючи значну невизначеність у прогнозах розвитку, в першу чергу, світової економіки та тривалості і повторюваності пандемії COVID-19, у Прогнозі на 2022-2024 роки стисло представлено альтернативний сценарій, який передбачає врахування наслідків поширення пандемії COVID-19.

З урахуванням прогнозних макропоказників розвитку України у 2022-2024 роках, а також аналізу динаміки відповідних показників на регіональному рівні за декілька останніх років, розроблено основні прогнозні показники розвитку Харківської області на 2022-2024 роки.

Частина III Програми містить конкретні заходи щодо виконання пріоритетних завдань у відповідній сфері, заплановані на 2022 рік, та очікувані результати виконання цих заходів.

У частині IV «Прогнозна сума видатків на фінансування окремих заходів на 2022 рік» наведено заходи, які не включено до чинних в області обласних та державних галузевих програм і фінансування яких буде здійснюватися з обласного бюджету в рамках реалізації Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік.

У частині V Програми «Перелік інвестиційних проєктів, які планується реалізувати у 2022 році» наведено перелік об'єктів, будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт яких передбачено здійснювати в області протягом 2022 року. Вказані об'єкти будуть фінансуватися за рахунок різних джерел, не заборонених законодавством.

Координацію реалізації Програми здійснює Харківська обласна державна адміністрація, її структурні підрозділи спільно з територіальними органами центральних органів виконавчої влади, які розробили відповідні розділи Програми.

У ході виконання до Програми можуть вноситися зміни. Зміни до Програми затверджуються Харківською обласною радою за поданням Харківської обласної державної адміністрації. Контроль за виконанням Програми здійснює Харківська обласна рада.

Соціальний та економічний розвиток Харківської області

Харківська область є однією з найбільших областей України по території, населенню та розвитку народногосподарського комплексу – це великий промисловий центр України, в якому представлені практично всі види економічної діяльності. Область розміщена на північному сході країни.

Особливості соціально-економічного розвитку – вигідне географічне розташування та наявний природно-ресурсний потенціал, що сприяють прискореному соціально-економічному розвитку Харківської області, унаслідок чого вона займає важливе місце в економіці України.

До складу Харківської області входить 7 адміністративних районів, 17 міст, в тому числі 7 обласного значення (Харків, Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Первомайський, Чугуїв), 61 селище міського типу, 1 673 сільських населених пунктів.

У цілому до зведеного бюджету області, з урахуванням трансфертів, за 2020 рік надійшло доходів 30 662,2 млн грн. Доходів до загального фонду (без урахування трансфертів) надійшло у сумі 20 827,5 млн грн. Доходів спеціального фонду (без урахування трансфертів) одержано 1 010,1 млн грн.

У 2020 році індекс промислової продукції по області склав 95,8% при середньому значенні по Україні – 94,8%. Обсяг реалізованої промислової продукції у 2020 році склав 175,7 млрд. грн (5 місце по Україні).

За підсумками 2020 року індекс валової продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств склав 95,9% (по Україні – 88,5%).

Сільськогосподарськими підприємствами у 2020 році реалізовано худоби та птиці на забій (у живій масі) 62,1 тис. тон, що на 6,5% більше, ніж у 2019 році (по Україні на 0,1% менше), вироблено молока – 246,4 тис. тон (3 місце в Україні), що на 2,1% більше (по Україні на 0,8% більше). Обсяги вирощування сільськогосподарських тварин у сільськогосподарських підприємствах області збільшились на 0,7% (по Україні на 1,3% більше), у тому числі обсяги вирощування свиней збільшились на 2,7%, овець - на 0,5%, птиці - на 0,9%. У 2020 році середній надій від однієї корови по сільгоспідприємствах області склав 8112 кг молока (2 місце в Україні), що на 11,6% більше 2019 року.

У 2020 році зібрано 4852,6 тис тонн зернових і зернобобових культур, що на 9,9% більше 2019 року та становить 2 місце в Україні, середня урожайність склала 47,7 ц/га (по Україні – 42,5 ц/га). У тому числі пшениці зібрано 2719,7 тис. тон, що на 19,2% більше 2019 року та становить 1 місце в Україні, урожайність - 50,5 ц/га (по Україні – 38,0 ц/га, 2 місце); ячменю зібрано 574,1 тис. тон, що на 9,9% більше 2019 року, урожайність – 40,2 ц/га (по Україні – 32,2 ц/га); кукурудзи на зерно зібрано 1421,1 тис. тон, урожайність – 50,9 ц/га (по Україні – 56,2 ц/га). Соняшнику зібрано – 1355,8 тис. тон, що становить 1 місце в Україні, середня урожайність – 22,4 ц/га (по Україні – 20,2 ц/га).

В цілому станом на кінець 2020 року загальний обсяг прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі), залучених в область, склав 910,4 млн. дол. США. Станом на 31.12.2020 в економіку Харківської області було внесено прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі) з країн ЄС 474,4 млн. дол. США (52,1%).

Внутрішні капітальні інвестиції за 2020 рік склали 20248,6 млн грн (751,1 млн дол. США). За видами економічної діяльності найбільші обсяги капітальних інвестицій спрямовані у розвиток: промисловості – 5916,5 млн грн або 219,4 млн дол. США (29,2% до загального обсягу), будівництва – 2818,9 млн грн або 104,6 млн дол. США (13,9% до загального обсягу); сільського, лісового та рибного господарства – 2405,2 млн грн. або 92,2 млн дол. США (12,3% до загального обсягу).

За 2020 рік зовнішньоторговельний оборот товарами та послугами Харківської області склав 3733,3 млн. дол. США. Темп росту до 2019 року склав 102,8% (по Україні – 90,4%).

Зовнішньоторговельний оборот товарами та послугами Харківської області з країнами ЄС за 2020 рік склав 1109,0 млн. дол. США та збільшився на 4,4% (по Україні – зменшення на 7,6%). Зовнішньоторговельний оборот товарами та послугами Харківської області з РФ за 2020 рік склав 522,6 млн. дол. США та зменшився на 5,4% (по Україні – зменшення на 39,9%).

Експортні поставки збільшились на 3,4% і склали 1875,8 млн. дол. США (по Україні – зменшення на 7,8%). Експорт до країн ЄС склав 506,3 млн. дол. США та збільшився на 9,1% (по Україні з ЄС – зменшення на 8,5%). Експорт до РФ склав 251,8 млн. дол. США та зменшився на 6,6% (по Україні до РФ – зменшення на 43,4%).

Імпортні надходження збільшились на 2,3% і склали 1857,5 млн. дол. США (по Україні – зменшення на 11,3%). Імпорт з країн ЄС склав 602,7 млн. дол. США та збільшився на 0,8% (по Україні з ЄС – зменшення на 6,8%). Імпорт з РФ склав 270,8 млн. дол. США та зменшився на 4,3% (по Україні з РФ – зменшення на 35,3%).

За 2020 рік підприємствами області виконано будівельних робіт на суму 14492,9 млн грн (4 місце серед регіонів України).

У 2020 році прийнято в експлуатацію 285,9 тис. м² загальної площі житла (5 місце серед регіонів України).

Оборот роздрібною торгівлю у 2020 році становив 88 897,8 млн грн. (4 місце) і збільшився у порівняних цінах проти 2019 року на 5,3%.

Середньомісячна заробітна платня штатних працівників у 2020 році у порівнянні з 2019 роком збільшилася на 9,8% і склала 9968 грн. (по Україні – 11597 грн, збільшення на 10,4%).

Середній розмір пенсій по області на 01.01.2021 склав 3 561,89 грн.

Рівень зареєстрованого безробіття на кінець грудня 2020 року становив 1,87%, населення працездатного віку (на кінець грудня 2019 року – 1,33%).

Пріоритетні та основні цілі та завдання соціально-економічного розвитку
Харківської області на 2022 рік

Ціль	Завдання
1. Розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення	
1.1 Розвиток промислового комплексу	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності; - сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області; - диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції; - сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області; - активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств; - сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів; - зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв.
1.2 Розвиток агропромислового комплексу	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства з урахуванням вимог до забезпечення потреб області та можливості її реалізації за межі області; - оновлення та техніко-технологічне переоснащення підприємств агропромислового комплексу; - оптимізація структури посівних площ сільськогосподарських культур, яка буде відповідати оптимальному співвідношенню культур у сівознах в різних природно-сільськогосподарських регіонах; - підвищення розміру середньомісячної заробітної плати у галузі сільського господарства та доведення її до рівня середньої по області по усіх галузях економіки; - подальше збільшення виплат за оренду земельних ділянок (паїв) сільськогосподарськими підприємствами залежно від результатів господарської діяльності та фінансово-економічного стану орендаря; - створення умов для розвитку сільських територій; - забезпечення цінової стабільності та товарної наповненості на продовольчому ринку області шляхом проведення ярмаркових та інших заходів.
1.3 Розвиток енергозбереження	<ul style="list-style-type: none"> - нарощування ресурсної бази паливно-енергетичних ресурсів; - збільшення видобутку вуглеводнів за рахунок освоєння нових площ та родовищ та впровадження заходів зі стабілізації та нарощування видобутку вуглеводнів; - забезпечення стабільного енергопостачання споживачів області; - збільшення обсягів виробництва високоякісних продуктів нафтопереробки; - розвиток енергозберігаючих та енергоефективних технологій
1.4 Розвиток транспортного комплексу	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення стійких зв'язків між окремими галузями та районами області, продовження роботи з розбудови та модернізації транспортної інфраструктури; - своєчасне та повне задоволення потреб господарства та населення в перевезеннях; - покращення якості надання транспортних послуг пасажирським транспортом, в тому числі для осіб з обмеженими можливостями; - забезпечення виконання вимог законодавства та нормативно-правових актів щодо здійснення пасажирських перевезень.

1.5 Реформування житлово-комунального господарства	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства; - продовження роботи щодо оснащення житлових будинків приладами обліку; - впровадження енергозберігаючих заходів в житлово-комунальному господарстві; - підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області; - скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах; - безумовне освоєння коштів, виділених з бюджетів усіх рівнів та обласного екологічного фонду; залучення інвестицій; - зменшення питомого споживання енергоресурсів на одиницю реалізації послуг; - стабілізація фінансового стану підприємств галузі.
1.6 Охорона навколишнього природного середовища	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження державної системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря; - відновлення і покращення стану річок Харківської області; - скорочення викидів від великих спалювальних установок; - впровадження екологічно-безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами; - розширення мережі природно-заповідного фонду, забезпечення збереження й охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду.
1.7 Розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння залученню забудовниками інвестиційних ресурсів для будівництва житла та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, що мають будівельну складову; - формування фонду економічних проектів житлових будинків та об'єктів соціальної сфери для повторного використання при забудові населених пунктів із метою скорочення строків проектування та вартості проектних робіт; - надання пропозицій щодо вдосконалення існуючих і розроблення нових законодавчих і нормативно-правових актів із питань розвитку будівельної галузі; - формування матеріально-технічної бази житлового будівництва на основі сучасних архітектурно-планувальних, конструктивних та технічних рішень; - сприяння реалізації діючих в області програм житлового будівництва; - сприяння збільшенню виробництва будівельних матеріалів; - створення економічних передумов і стимулів залучення у житлову сферу коштів громадян як потенційних інвесторів, довготермінових кредитів комерційних банків та інших позабюджетних джерел.
1.8 Розвиток споживчого ринку	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення сталого розвитку споживчого ринку, у тому числі за рахунок утримання позитивної динаміки основних показників та розвитку мережі сучасних об'єктів торгівлі, ресторанного господарства та побутового обслуговування населення; - проведення роботи з удосконалення функціонування роздрібних ринків із продажу продовольчих та непродовольчих товарів; - сприяння забезпеченню захисту прав споживачів; - сприяння роботі зі створення конкурентного цінового середовища та вільного доступу до продукції місцевих виробників, у тому числі виробників сільгосппродукції; - забезпечення проведення в районах і містах регіону ярмаркових

	заходів у вихідні та святкові дні із залученням місцевих товаровиробників
2. Забезпечення умов для стійкого економічного розвитку	
2.1 Інвестиційна діяльність	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння збільшенню обсягу інвестицій у модернізацію, технічне та технологічне переоснащення діючих підприємств області; - робота щодо супроводу інвестиційних проєктів відповідно до вимог чинного законодавства України; - сприяння підвищенню інвестиційної активності реального сектору економіки; - робота щодо покращення основних показників фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, перш за все – державного сектору економіки; - сприяння розвитку інституційних механізмів інвестування, таких як державно-приватне партнерство та залучення інвесторів на умовах угод про розподіл продукції.
2.1.1 Капітальні інвестиції	
2.1.2 Іноземні інвестиції	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення виконання Плану заходів з реалізації Стратегії популяризації інвестиційного потенціалу України у світі на період до 2025 року; - здійснення заходів щодо підготовки якісних інвестиційних пропозицій (земельні ділянки та інша промислова нерухомість), формування «портфелю» регіональних інвестиційних проєктів; - сприяння розвитку сучасної інвестиційної інфраструктури (індустріальні, технологічні парки та ін.), надання практичної допомоги територіальним громадам у створенні конкурентних інвестиційних продуктів; - здійснення аналізу наявного виробничого та ресурсного потенціалу регіону, надання підтримки територіальним громадам у стратегічному й просторовому плануванні для найефективнішого використання місцевих ресурсів для залучення інвестицій; - розробка та підтримка інформаційно-маркетингових інструментів та продуктів для формування позитивного інвестиційного іміджу області, як в Україні, так і у міжнародному діловому середовищі; - формування інформаційних матеріалів, орієнтованих на цільові групи інвесторів, з урахуванням визначених сфер і напрямів діяльності; - надання інформаційної підтримки потенційним іноземним інвесторам для входження на інвестиційний ринок України та впровадження на практиці стандартів залучення та супроводу інвесторів та їх постінвестиційного обслуговування; - налагодження та поглиблення взаємодії з дипломатичними установами іноземних держав в Україні та в Харківській області, представництвами міжнародних організацій, асоціацій та фондів з метою створення привабливого інвестиційного іміджу регіону; - сприяння поширенню інформації щодо інвестиційного потенціалу Харківської області через закордонні дипломатичні установи України з метою залучення інвестицій в економіку регіону; - інформування ділових кіл Харківської області щодо міжнародних економічних форумів, конференцій, презентацій, виставково-ярмаркових заходів, які проводяться в Україні та за кордоном у 2022 році; - запрошення представників органів влади та ділових кіл іноземних країн до участі у міжнародних заходах інвестиційного характеру, проведення яких передбачається у Харківській області у 2022 році.

<p>2.2 Зовнішньоекономічна діяльність</p>	<ul style="list-style-type: none"> - поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків з країнами - торговельними партнерами Харківської області шляхом обміну переліками основних видів експортної продукції та послуг; - здійснення заходів щодо залучення прямих іноземних інвестицій в експортоорієнтований сектор промислового виробництва і агропромисловий комплекс регіону; - сприяння налагодженню ділових контактів суб'єктів господарювання області з потенційними іноземними партнерами з метою укладання контрактів на постачання готової продукції та пошук шляхів залучення харківських підприємств до міжнародних коопераційних зв'язків як виробників комплектуючих частин; - здійснення заходів щодо розширення диверсифікації експортного потенціалу харківських товаровиробників, в першу чергу, провідних підприємств машинобудівної та хімічної галузей промисловості, підприємств харчової та переробної промисловості області; - сприяння суб'єктам господарювання регіону у зміцненні позицій на традиційних ринках та вихід на нові ринки експорту товарів та послуг (поширення інформації про чинні умови та можливості виходу на нові ринки); - створення сприятливих умов для збільшення обсягів експорту усіх видів послуг, зокрема, інформаційно-комунікаційних, інжинірингових, освітніх, фінансових, медичних, туристичних тощо; - інформування ділових кіл Харківщини щодо виставково-ярмаркових заходів, які проводяться в іноземних країнах; - надання інформаційної підтримки потенційним іноземним експортерам для входження на український ринок; - сприяння участі представників малого та середнього бізнесу Харківської області в експортній діяльності регіону та підвищення їхньої конкурентоспроможності на зовнішніх ринках; - сприяння підвищенню фахового рівня спеціалістів підприємств - експортерів регіону (інформування щодо освітніх проектів, програм, тренінгів, бізнес-майстерень тощо); - проведення публічних заходів з метою презентації експортного потенціалу Харківської області та налагодження бізнес-зв'язків із діловими колами іноземних країн (міжнародні економічні форуми, конференції, бізнес-місії тощо).
<p>2.3. Реформування системи надання адміністративних послуг</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення нових ЦНАП в органах місцевого самоврядування, з урахуванням рекомендацій оптимізації мережі ЦНАП; - модернізація та оптимізація роботи існуючих ЦНАП; - трансформація ЦНАП у «Центр.Дія» – розширення переліку адміністративних та публічних послуг, що надаються; - впровадження системи надання адміністративних та інших послуг в електронній формі; - формування та розвиток каналів комунікацій з суб'єктами звернення; - розвиток та створення автоматизованих процесів взаємодії між адміністраторами та суб'єктами надання адміністративних послуг; - організація надання додаткових сервісів; - організація постійного «зворотного зв'язку» із суб'єктами звернення.
<p>2.4. Цифрова інфраструктура</p>	<ul style="list-style-type: none"> - підтримка цифровізації територіальних громад, впровадження інструментів електронної демократії та електронних сервісів; - забезпечення підключення закладів соціальної інфраструктури та органів місцевого самоврядування до ШСД із швидкістю не менше 100 Мбіт/с;

	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток інформаційних технологій та налагодження співпраці між профільними організаціями та установами області; - інформаційна та методична підтримка цифрової трансформації регіону.
2.5 Податково-бюджетна діяльність	<p>Пріоритетним напрямом роботи у рамках територіальної організації влади є забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів, а також стимулювання до нарощування власної ресурсної бази. Актуальним залишається необхідність забезпечення повноти та своєчасності збору платежів до державного і місцевого бюджетів, а також виконання запланованих у місцевих бюджетах видаткових призначень у повному обсязі</p>
3. Підвищення стандартів життя	
3.1 Демографічна політика	<ul style="list-style-type: none"> - покращення умов та підвищення рівня оплати праці; - матеріальна підтримка найбільш незахищених верств населення; - покращення стану здоров'я населення; - збереження та утвердження пріоритетності сімейних цінностей; - більш повне задоволення освітніх, культурних потреб населення.
3.2 Стан справ щодо соціально-правового забезпечення дітей	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення першочергового права кожної дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування на виховання в сім'ї; - проведення постійної роботи щодо забезпечення сталої кількості функціонуючих прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу на території міст та районів (у разі припинення функціонування); - підвищення якості соціального супроводження прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу; сімей опікунів/піклувальників; налагодження тісної взаємодії із суб'єктами, які здійснюють роботу з прийомними сім'ями, дитячими будинками сімейного типу, з метою обміну інформацією про попередження проблемних питань, які виникають у родинях; посилення контролю за дотриманням прав дітей, які перебувають у сімейних формах виховання; - забезпечення умов для влаштування до родин дітей старшого шкільного віку, великих родинних груп дітей та дітей з інвалідністю, що потребує подальшого розвитку альтернативних форм сімейного виховання, в тому числі утворення малих групових будинків в області; - проведення інформаційних кампаній з метою формування позитивного ставлення суспільства до реформування системи інституційного догляду, запровадження послуги патронату над дитиною та розвитку альтернативних форм сімейного виховання; - розвиток соціальних послуг для сімей, які опинились у складних життєвих обставинах в громадах, в тому числі розвитку патронату над дитиною; - організація методичних заходів для працівників служб у справах дітей територіальних громад тощо.
3.3 Зайнятість населення та ринок праці	<ul style="list-style-type: none"> - збалансування попиту та пропозиції робочої сили на регіональному ринку праці; - повернення офіційно незайнятих громадян до економічно доцільної діяльності шляхом сприяння у працевлаштуванні, проходженні професійного навчання, участі в оплачуваних громадських роботах; - скорочення рівня «тіньової» зайнятості та збереження прав працівників, які працюють без оформлення трудових відносин, в т.ч. на соціальне та пенсійне страхування; - розвиток державної профорієнтаційної політики; - укріплення основ соціального партнерства, удосконалення методів

	<p>співпраці з підприємствами, які реалізують масштабні інфраструктурні проекти та цільові програми, з метою створення нових робочих місць та працевлаштування безробітних;</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяння розвитку підприємницьких ініціатив населення, зокрема безробітних, у першу чергу, молоді та мешканців сільської місцевості; - індивідуальний підхід в оперативному вирішенні кадрових проблем роботодавців та сервісній підтримці сприяння зайнятості та розвитку професійної кар'єри безробітних та шукачів роботи.
3.4 Грошові доходи населення та заробітна плата	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення заборгованості з виплати заробітної плати; - дотримання умов Генеральної, галузевих угод та колективних договорів у частині оплати праці, недопущення необґрунтованого зменшення заробітної плати та впровадження скороченого робочого часу.
3.5 Соціальне забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - здійснення методичного супроводу із забезпечення надання соціальних послуг безпосередньо на рівні громади, виходячи з потреб громади; - підготовка (навчання, підвищення кваліфікації) надавачів соціальних послуг; - сприяння запровадженню моделі надання інтегрованих соціальних послуг безпосередньо у громаді; - забезпечення адресності надання державних соціальних допомог; - забезпечення адресності призначення житлових субсидій; - забезпечення окремих категорій громадян послугами санаторно-курортного лікування; - забезпечення заходами із психологічної реабілітації та професійної адаптації учасників АТО/ООС.
3.6 Охорона праці	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація заходів поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища в Харківській області на 2021-2025 роки; - забезпечення соціального захисту працюючих, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, своєчасного та якісного проведення атестації робочих місць за умовами праці, а також обов'язкових профілактичних медичних оглядів.
3.7 Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення дієвої взаємодії місцевих органів влади (власників комунальних некомерційних підприємств) та закладів охорони здоров'я у питаннях розбудови ефективної системи охорони здоров'я; - реалізація принципів успішного менеджменту з питань управління комунальними некомерційними підприємствами охорони здоров'я, формування реальних фінансових планів та стратегій їх розвитку за сприяння місцевих органів влади; - проведення раціональної кадрової політики, укомплектування закладів охорони здоров'я висококваліфікованими фахівцями з метою підвищення спроможності та конкурентоздатності підприємств; - забезпечення ефективної взаємодії між закладами охорони здоров'я всіх рівнів, структурами екстреної медичної допомоги та науковими установами у питаннях системної організації медичної допомоги належного обсягу та якості; розроблення клінічних маршрутів пацієнтів у межах госпітального округу; протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2; проведення кампанії з вакцинації керованих інфекцій; профілактики захворювань, що набули соціального значення;

	<ul style="list-style-type: none"> - планування розвитку госпітального округу Харківської області відповідно до чинного законодавства; - додержання клінічних протоколів та медичних стандартів надання медичної допомоги; - подальша реалізація програмно-цільового методу з метою ефективного використання бюджетних коштів у форматі комплексної обласної програми «Здоров'я Слобожанщини»; - покращення матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я регіону; - впровадження інформаційних технологій та телемедичних послуг; - проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед територіального населення з актуальних питань розвитку сфери охорони здоров'я та протидії соціально небезпечним хворобам.
3.8 Підтримка дітей та молоді	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення державних гарантій щодо доступності та якості оздоровчих та відпочинкових послуг.
3.9 Фізична культура і спорт	<ul style="list-style-type: none"> - збереження мережі дитячо-юнацьких спортивних шкіл, підготовка спортивного резерву області, збільшення кількості дітей, залучених до занять фізичною культурою та спортом, залучення молодих спеціалістів до роботи в сфері фізичної культури та спорту; - пропагування серед населення області здорового способу життя, створення умов для якісної діяльності центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»; - підтримка та подальший розвиток спорту вищих досягнень; - збереження та розвиток матеріально-технічної бази сфери; - збільшення обсягів фінансування галузі за рахунок залучення коштів з усіх джерел, не заборонених законодавством.
3.10 Освіта	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення та розвиток мережі закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти комунальної форми власності; - удосконалення та розвиток мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - покращення матеріально-технічної бази закладів освіти за рахунок усіх джерел фінансування; - формування обсягів і структури регіонального та державного замовлення на підготовку робітничих кадрів у закладах освіти області відповідно до потреб ринку праці та розвитку економіки області; - впровадження інклюзивної освіти у закладах освіти області; - підтримка учнівської обдарованої молоді.
3.11 Культура і туризм	<ul style="list-style-type: none"> - покращення та осучаснення матеріально-технічної бази закладів культури області; - надання культурних послуг закладами культури і мистецтва області населенню відповідно до нових вимог; - розширення міжнародної культурної співпраці з метою створення позитивного та привабливого іміджу області; - участь у міжнародних грантових програмах та інвестиційних проектах, залучення інвестицій у галузі «Культура» і «Туризм»; - забезпечення культурного попиту на території територіальних громад; - створення належних умов для здобуття початкової мистецької освіти (зокрема для соціально-незахищених категорій дітей, молоді); - збереження, відновлення (реставрація, консервація, реабілітація, музеєфікація) та популяризація історико-культурної спадщини; - популяризація туристичного потенціалу області; - розвиток туристичної сфери на території територіальних громад.

Стратегічна екологічна оцінка Програми дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та здоров'я населення, а також використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування.

Задля забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку ДДП з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку території Харківської області, на замовлення Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації ТОВ НТВК «УКРАЇНА» розроблено Звіт про стратегічну екологічну оцінку документу державного планування Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік.

Рівень планування – місцевий.

СЕО та стадії її здійснення

Стратегічна екологічна оцінка виконується відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», статті 5 Закону України «Про державні цільові програми», постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106 «Про затвердження порядку розроблення та виконання державних цільових програм», зі змінами у звіті про стратегічну екологічну оцінку документу державного планування Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік, що розробляється відповідно до Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296, в обсягах, визначених вимогами статті 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Оцінка проводилась паралельно з підготовкою Програми.

Для розробки СЕО передбачається:

- проведення аналізу існуючих матеріалів щодо стану довкілля (доповідь про стан довкілля, дані моніторингу стану довкілля, статистичні дані та таке інше);
- лабораторні дослідження стану довкілля та їх аналіз (у разі необхідності);
- проведення незалежних експертних оцінювань та наукових досліджень (у разі необхідності).

Запропонована методологія проведення СЕО Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік, як і методологія розроблення самої Програми, складається з шести етапів:

Етап 1. Підготовчий

Етап 2. Визначення сфери охоплення СЕО

Етап 3. Оцінка екологічної ситуації на території області

Етап 4. Проведення СЕО (оцінка запропонованих заходів щодо впливу на довкілля та відповідність національним і регіональним екологічним цілям)

Етап 5. Розроблення документації з СЕО та передача на затвердження

Етап 6. Моніторинг фактичного впливу реалізації Програми на довкілля

Слід зазначити, що СЕО визначаються умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля (у тому числі щодо визначення місцезнаходження, розміру, потужності або розміщення ресурсів), ймовірні наслідки від такої діяльності та об'єктів, інше.

Під час підготовки звіту про СЕО в якості джерела необхідної інформації будуть використовуватися нормативно-правові акти, матеріали щорічних доповідей про стан довкілля та соціально-економічне становище, матеріали науково-дослідних робіт, архівні матеріали, відкриті дані з офіційних веб-сайтів.

В зв'язку з тим, що стратегічні рішення завжди приймаються в умовах дефіциту інформації, закрити всі прогалини в рамках СЕО неможливо, да і це не має практичного сенсу. Частина важливих досліджень, Методичними рекомендаціями із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затвердженими Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296, рекомендується перенести на більш низькі рівні планування, в тому числі на рівень реалізації конкретної планованої діяльності, що визначена вимогами Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Передбачається проведення цільового аналізу та буде здійснена оцінка наслідків реалізації ДДП.

Забезпечення доступу та врахування думки громадськості під час розроблення ДДП та здійснення СЕО

В рамках проведення процедури стратегічної екологічної оцінки ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» складено заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки та опубліковано у друкарських засобах масової інформації, а саме:

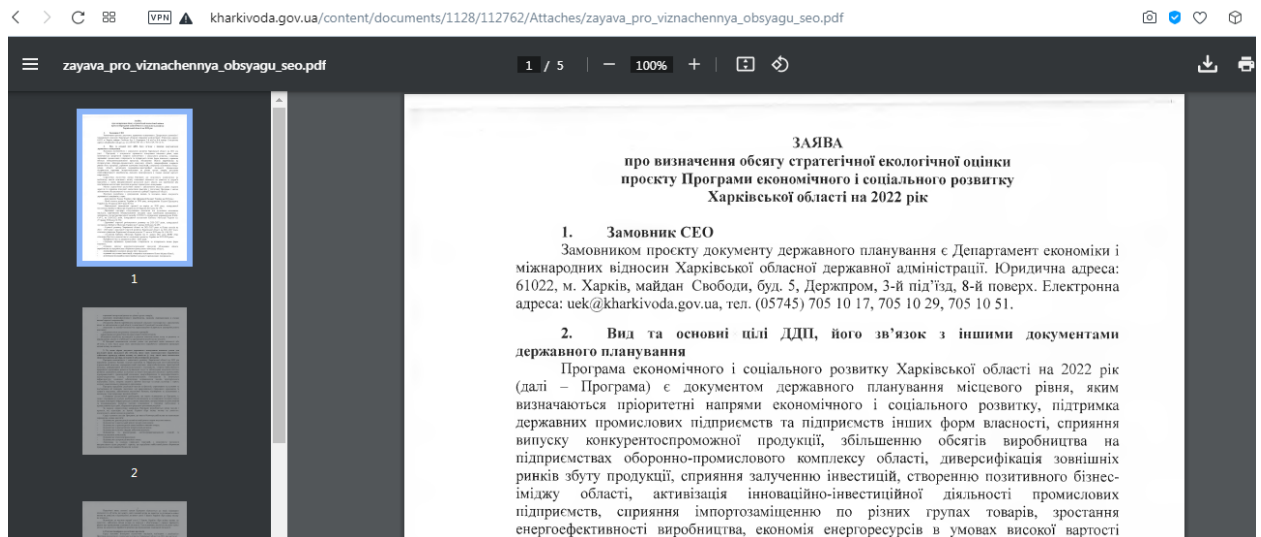
- газета «ЕКОсвіт» від 08.11.2020 № 42;
- газета «Харьковский Курьер» від 08.11.2020 № 89.

Замовником ДДП – Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації забезпечується вільний доступ громадськості до документів протягом усього строку громадського обговорення в приміщенні Департаменту економіки і міжнародних відносин за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, буд. 5, Держпром, 3-й під'їзд, 8-й поверх.

Відповідно до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», з метою одержання та врахування зауважень і пропозицій громадськості Замовником ДДП оприлюднено заяву про визначення обсягу СЕО проекту документу державного планування «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» шляхом розміщення на офіційному веб-сайті Харківської обласної державної адміністрації на сторінці Департаменту економіки і міжнародних відносин, з яким можна ознайомитися за посиланням <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/717/43045>.

Рисунок 1.1 Місце розміщення заяви про визначення обсягу СЕО проекту ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» на офіційному веб-сайті Харківської обласної державної адміністрації.

The screenshot shows the official website of the Kharkiv Regional State Administration. The header includes the logo of the administration and the text "ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ". There is a search bar and social media icons. The navigation menu contains: "Адміністрація", "Документи", "Адмінпослуги", "Зворотній зв'язок", "Доступ до публічної інформації", "Новини", "Про область". The main content area shows a breadcrumb trail: "Головна > Обласна державна адміністрація > Структура адміністрації > Структурні підрозділи > Департамент економіки і міжнародних відносин > СЕО Програми економічного і соціального розвитку Х...". Below this, there is a progress bar for the year "2021 рік" and the title "ЗАЯВА ПРО ВИЗНАЧЕННЯ ОБСЯГУ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ПРОЕКТУ ПРОГРАМИ ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2022 РІК". On the right side, there is a sidebar with the text "ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ" and "КЕРІВНИЦТВО АДМІНІСТРАЦІЇ", followed by a list of names: "Керівництво адміністрації", "Деньгуб Антон Іванович", "Семенуха Роман Сергійович", "Скакун Олександр Євгенович", "Харнам Михайло Володимирович", "Черняк Михайло Євгенійович", "Розподіл обов'язків".

Протягом строку громадського обговорення заяви про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (15 календарних днів) звернення, зауваження та пропозиції від громадськості надходили:

1. Від Національної академії аграрних наук України Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського» листом від 19.11.2021 року №02-20/800, в якому надавались пропозиції до розділу 4, пункту 2 Заяви «Про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки проекту Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік», що стосується забруднення, засмічення та порушення ґрунтів від неправильного зберігання та застосування відходів тваринництва та птахівництва. В зв'язку з цим для розробки СЕО (розділ 6) бажано передбачити проведення незалежних експертних оцінювань та наукових досліджень з екологічнобезпечного зберігання та застосування відходів тваринництва та птахівництва.

2. Здобувач ступеня доктора філософії з публічного управління та адміністрування ННІ «Інститут державного управління» ХНУ ім. В.Н. Каразіна Бірюков В.В. надає пропозиції до п.б. Дослідження, які необхідно провести, методи і критерії, що використовуватимуться під час стратегічної екологічної оцінки доповнити: проведення всебічного вивчення та аналізу умов формування екологічної небезпеки.

3. Громадська організація «НОВА ЕНЕРГІЯ» листом від 19.11.2021 року № 1012-21 просить включити до обсягу стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік наступні аспекти:

1. Кількісна та якісна проблеми щодо утилізації відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості, в т.ч. пов'язаних з реалізацією Угод про розподіл продукції (УРП) на території області.

2. З'ясувати причини зникнення зі статистичної звітності області у 2020 році майже 34 млн. т. відходів I-IV класів небезпеки, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів Харківської області, які потребували особливої уваги і були суттєвим чинником негативного впливу на навколишнє природне середовище області (<http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/dynamika-osnovnykh-pokaznykiv-utvorennia-ta-povodzhennia-z-vidkhodamy>).

3. Аналіз рівня забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств.

4. Дослідження рівня завантаженості та фактичного обсягу накопичення відходів буріння на полігонах області.

5. Розкрити проблеми щодо поводження з відходами I-IV класів небезпеки в регіоні.

6. Провести ретроспективний аналіз рівня забруднення підземних водоносних горизонтів в межах території дії спеціальних дозволів на користування надрами для видобутку вуглеводнів на території області.

7. Оцінити відповідність Технічного завдання Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки заявленій частині 2.5.5. Удосконалення системи управління промисловими відходами шляхом запровадження інноваційних технологій їх утилізації та видалення Стратегії Харківської області.

8. Оцінити можливість організації моніторингу за допомогою існуючих систем моніторингу та інформаційних систем та доцільність спеціального удосконалення для цілей СЕО.

9. Обґрунтувати доцільність розширення кількості екологічних індикаторів, з метою врахування індикаторів, зазначених в національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Також заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки ДДП було надіслано органам виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та у сфері охорони здоров'я.

В листі від 11.11.2021 № 03.02-19/5630 від Департаменту захисту довкілля та природокористування Харківської обласної державної адміністрації були отримані пропозиції стосовно визначення обсягу дослідження та рівня деталізації інформації, що має бути включена до Звіту про стратегічну екологічну оцінку, та визначена низка питань, яким необхідно приділити увагу під час виконання стратегічної екологічної оцінки. Надані пропозиції були враховані під час здійснення СЕО та підготовки звіту, у відповідності до вимог діючого природоохоронного законодавства, Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та з урахуванням Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування, затверджених Міністерством екології та природних ресурсів України.

Листом від 08.11.2021 року №06-19/999 Департамент охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації повідомив про відсутність зауважень до обсягу та рівня деталізації інформації стратегічної екологічної оцінки.

1. Зміст та основні цілі документу державного планування. Його зв'язок з іншими документами державного планування.

Стратегічна екологічна оцінка розроблена для проекту ДДП, а саме для «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік», з метою реалізації заходів та проєктів, спрямованих на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2022 році.

Рішення ДДП передбачають розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення: промисловий комплекс, агропромисловий комплекс, енергозабезпечення, транспортний комплекс, реформування житлово-комунального господарства, охорона навколишнього природного середовища, розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом, розвиток споживчого ринку, а також охоплює усі види господарської діяльності: промисловий, агропромисловий і транспортний комплекси, енергозбереження та енергоефективність, паливно-енергетична галузь, житлово-комунальне господарство та комунальну інфраструктуру, соціальне забезпечення, впровадження заходів територіального планування, освіти, охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт; культуру і туризм, охорону навколишнього природного середовища.

Головними екологічними проблемами, що мають відношення до Програми, є: захист атмосферного повітря; необхідність відновлення та модернізація головних споруд та мереж інженерної інфраструктури (зливова каналізація, централізоване водопостачання та водовідведення), розвиток системи поводження з твердими побутовими і промисловими відходами, збереження природних рослинних ресурсів.

За кожним пріоритетним напрямком Програми розробляється низка заходів і проєктів, які відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», можуть мати значний вплив на довкілля та підлягатимуть оцінці впливу на довкілля.

Пріоритетні цілі та завдання на 2022 - 2024 роки:

- підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності;
- сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області;
- диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції;
- сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області;
- активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів;
- зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв;
- збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства з урахуванням вимог до забезпечення потреб області та можливості її реалізації за межі області;
- оновлення та техніко-технологічне переоснащення підприємств агропромислового комплексу;
- створення умов для розвитку сільських територій;
- нарощування ресурсної бази паливно-енергетичних ресурсів;
- збільшення видобутку вуглеводнів за рахунок освоєння нових площ та родовищ та впровадження заходів зі стабілізації та нарощування видобутку вуглеводнів.

В процесі стратегічної екологічної оцінки Програми розглянуті та проаналізовані документи, що містять екологічні цілі, а також заходи і завдання у сфері охорони здоров'я: Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (який набрав чинності 01.01.2020). Аналіз відповідності

завдань ДДП цілям екологічної політики та соціально-економічного розвитку наведено в таблиці 1.1.

Аналіз ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік»

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку Програма враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях, та екосистемний підхід і удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення і затвердження ДДП.

Програма розробляється з урахуванням завдань та положень інших документів державного планування, а саме:

- Державної стратегії регіонального розвитку на 2021 – 2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695;
- Стратегії сталого розвитку України до 2030 року, схваленої Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019;
- Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та Плану заходів на 2021 – 2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, схвалених рішенням Харківської обласної ради від 27 лютого 2020 року № 1196-VII;
- норм проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік»;
- Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 року № 179;
- Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 травня 2020 року № 534;
- постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2021 року №586 «Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки».

Регіональних природоохоронних програм:

Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища в Харківській області на 2021–2027 роки, затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24-VIII.

Програма «Питна вода Харківської області» на 2021 рік. Затверджена рішенням Харківської обласної ради II сесії VIII скликання № 15-VII від 24 грудня 2020 року, яка спрямована на забезпечення населення області якісною питною водою, що є однією із найважливіших проблем, від розв'язання якої залежить збереження здоров'я та підвищення рівня життя населення.

Комплексна Програма розвитку водного господарства Харківської області на період до 2021 року, затверджена рішенням Харківської обласної ради від 20.06.2013 № 746-VI, розроблена з метою підвищення ефективності використання меліоративних систем області, а також відновлення ролі меліоративних земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні області.

Серед основних заходів Програми щодо реалізації пріоритетних завдань, що можуть мати безпосередній вплив на довкілля, можна виділити:

- будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання;
- будівництво та капітальний ремонт водних свердловин;
- будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд;
- будівництво та реконструкція мереж водовідведення;
- будівництво полігонів твердих побутових відходів;
- будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів;
- будівництво теплоелектроцентралі;
- будівництво газопроводів високого тиску;

- збереження та охорона природних територій, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів та інше.

Таблиця 1.1. Аналіз відповідності визначених цілей охорони довкілля щодо виявлених проблем в інших актах законодавства

Сфери охорони довкілля	Основні виявлені проблеми, пов'язані із проектом ДДП	Стратегічні цілі інших актів законодавства, які мають відношення до виявлених проблем
Атмосферне повітря	Можливе створення джерел викиду в атмосферне повітря від підприємств та можливе збільшення автотранспорту в районі провадження заходів та проєктів Програми.	<p>Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки.</p> <p>Зменшення обсягу викидів загальнопоширених забруднюючих речовин: стаціонарними джерелами на 25 відсотків від базового рівня.</p> <p>Визначення цільових показників вмісту небезпечних речовин в атмосферному повітрі, зокрема для важких металів, неметанових летких органічних сполук, завислих часток пилу (діаметром менше 10 мікрон) та стійких органічних забруднюючих речовин з метою їх врахування при встановленні технологічних нормативів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення.</p> <p>Досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього природного середовища.</p>

Водні ресурси	Можливе створення нових суб'єктів водоспоживання та водовідведення під час провадження заходів та проєктів Програми.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Реформування сфери охорони та відтворення вод, раціонального використання водних ресурсів. Реконструкція існуючих та будівництво нових очисних споруд з метою зниження на 15 відсотків рівня забруднення вод забруднюючими речовинами (насамперед, органічними речовинами, сполуками азоту і фосфору), а також зменшення на 20 відсотків (до базового року) скиду недостатньо очищених стічних вод.
Земельні ресурси	Вплив на ґрунтовий покрив при будівельних роботах, антропогенна трансформація рельєфу внаслідок провадження заходів та проєктів Програми. Можливе забруднення, засмічення ґрунтів від неочищених господарсько-побутових стічних вод, від поверхневих вод.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Забезпечення повного врахування природоохоронних вимог під час вирішення питань щодо зміни цільового призначення земельних ділянок для розміщення об'єктів будівництва.
Управління відходами	Можливе утворення нових джерел відходів промислового та побутового характеру внаслідок провадження заходів та проєктів Програми.	Поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки. Мінімізація утворення, сортування, переробка та безпечна утилізація або захоронення відходів. Збільшення в 1,5 рази обсягу заготівлі, утилізації та використання відходів як вторинної сировини.

Цільовий аналіз ДДП

При проведенні цільового аналізу формується перелік цілей з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, і здійснюється подальший аналіз проєкту ДДП на відповідність цим цілям.

Перелік цілей з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, необхідних для проведення цільового аналізу, формуються на етапі визначення обсягу СЕО.

На етапі складання звіту про СЕО проводиться аналіз основних елементів проєкту ДДП на його відповідність цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення. Якщо проєкт ДДП включає певні заходи, важливо оцінити відповідність цих заходів цілям з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення.

Таблиця 1.2. Аналіз відповідності визначених цілей охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення з основними елементами проєкту ДДП.

Цілі з охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення	Проєкт ДДП
1. Дотримання законодавства у сфері охорони атмосферного повітря.	<p>Пріоритетними завданнями Програми є сприяння розвитку енергозберігаючих та енергоефективних технологій, а також впровадження енергозберігаючих заходів в житлово-комунальному господарстві.</p> <p>З метою покращення стану атмосферного повітря в області Програмою розглядається можливість зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок впровадження заходів по охороні атмосферного повітря.</p> <p>Підприємствами теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості (основні стаціонарні забруднювачі атмосферного повітря на території області) вживаються заходи з визначення комплексу потенційних джерел і механізму фінансового забезпечення реконструкції, модернізації, технічного переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок, а також можливості проведення комплексу режимно-налагоджувальних випробувань енергетичних котлів для оптимізації топкового процесу.</p>
2. Запобігання забрудненню водних ресурсів.	<p>Основними заходами Програми щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів є реконструкція, будівництво мереж водопостачання, водовідведення та каналізаційних очисних споруд.</p>
3. Запобігання забрудненню земельних ресурсів (ґрунтів).	<p>З метою недопущення та зниження ризику забруднення земельних ресурсів (ґрунтів) ДДП заплановано будівництво, реконструкцію каналізаційних очисних споруд та мереж водовідведення.</p>
4. Безпечне поводження з відходами.	<p>Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. З метою покращення існуючої ситуації із розміщенням та захороненням ТПВ на території області Програмою запроваджено ряд природоохоронних заходів, в тому числі будівництво полігонів твердих побутових відходів, а також будівництво та реконструкція сміттеперевантажувальних станцій та сміттесортувальних комплексів.</p>
5. Забезпечення збереження біорізноманіття	<p>Програмою заплановано збільшення відсотку заповідності території природно-заповідного фонду області, в зв'язку з чим передбачається підготовка матеріалів щодо розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.</p>
6. Охорона здоров'я населення, покращення санітарних умов проживання	<p>Виконання всіх вище перелічених цілей ДДП забезпечить послаблення можливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення. Крім того, виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання, а також</p>

	<p>будівництво та капітальний ремонт водних свердловин – унеможливить ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості.</p> <p>З метою підвищення доступності, ефективності та якості медичного обслуговування населення Програмою заплановані заходи щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту лікарняних закладів.</p>
--	---

Таким чином, заходи та проекти, які заплановані ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» відповідають екологічним цілям, встановленим на національному та регіональному рівнях. ДДП враховує їх і пропонує комплекс заходів, спрямованих на їх виконання.

Враховуючи географічне розташування об'єкту стратегічної екологічної оцінки, при затвердженні та впровадженні ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» запропоновані заходи та проекти не матимуть транскордонного впливу.

2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозі зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами дослідження)

Територія, що розглядається ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» – Харківська область, одна із 24 адміністративних областей України. Область розташована на північному сході України на межі лісостепової та степової фізико-географічних зон та займає південно-західну окраїну Середньоруської височини. За природно-кліматичними умовами територію області можна розділити на дві зони: лісостепову – це центральні, північні і західні райони і степову – південні і східні райони.

На сході Харківська область межує з Луганською, на південному сході – з Донецькою, на південному заході – з Дніпропетровською, на заході та північному заході – з Полтавською і Сумською областями України; на півночі та північному сході – з Белгородською областю Російської Федерації. Таким чином, регіон є прикордонною територією.

Більшість території Харківської області розташована на Східноєвропейській рівнині. Основні форми рельєфу Східноєвропейської рівнини в межах Харківської області складають вирівняні ділянки поверхні різних за висотою рівнів: слабо похилена Середньоросійська височина – на півночі; Лівобережно-Придніпровська низовина – на заході; Донецький кряж – на півдні; Донецька терасова рівнина – у середній, зниженій частині території краю.

Рельєф області – рівнинно-хвилястий, розчленений річковими долинами, балками та схилівими ярами. Загальний похил поверхні спрямований на південь (південний захід і південний схід). Абсолютні висоти коливаються від 236 м (у відрогах Середньоросійської височини, на північний захід від Золочіва) до 59 м (у заплаві Сіверського Донця, на межі Харківської та Донецької областей). Відносні висоти досягають значних величин у долинах великих річок - до 50-100 м та навіть до 150 м (у долині Сіверського Донця).

Рисунок 2.1 Фізична карта південно-східної частини України

На південному сході області тягнуться відроги Донецького кряжа, його поверхня сильно розчленована ерозією. Трапляються окремі високі ділянки, що нагадують гори-останці, такі як гора Кременець поблизу міста Ізюм.

Західну та південно-західну частину області займає Полтавська низовинна рівнина (висоти до 200 м), виділяються невеликі форми рельєфу, що утворюються на місцях просідання лісових порід. На схилах переважає яружно-балковий рельєф, а в місцях, де річки підмивають високі береги, розвиваються зсуви.

Сучасними процесами рельєфоутворення, характерними для Харківської області, є зсуви, западини, вимоїни, розростання ярів під тиском господарської діяльності людини.

Територію області перетинають магістральні залізні і шосейні дороги, через які вона має вихід до Донбасу, Криму, Кавказу, до портів Чорного, Азовського і Балтійського морів, до багатьох індустріальних центрів за межами України.

Природно-ресурсний потенціал Харківської області складається з мінеральних, водних, земельних, лісових, фауністичних і природно-рекреаційних ресурсів.

У Харківській області головними природними ресурсами є земельні та мінеральні. Загальна площа земель у регіоні становить 3141,8 тис. га, у тому числі сільськогосподарських угідь – 2411,3 тис. га (76,7 % загальної площі земель).

Мінерально-сировинна база регіону на 37,6 % складається з паливно-енергетичних корисних копалин (газ, нафта, конденсат, кам'яне та буре вугілля), на 50,7 % – з сировини для виробництва будівельних матеріалів, решту становить сировина кольорових металів (рудопрояви срібла, родовища германію, розсипні родовища титан-цирконієвих руд), мінеральні підземні води.

Рівнинність території, наявність байрачних лісових ділянок (ліси й інші лісовкриті площі складають 13,6 % території) та схилів різної експозиції забезпечують можливість вирощування в області культур з різними агрокліматичними вимогами.

У межах Харківської області нараховуються понад 150 різновидів ґрунтів. Майже половину регіону займають чорноземи звичайні. Вони охоплюють величезні масиви на схід від м. Харкова, займаючи північно-східну частину території області. Південна половина Харківської області зайнята чорноземами звичайними та чорноземами слабко- і середньогумусними. В окремих місцях регіону зустрічаються малогумусні чорноземи зі слабкою структурою. Поряд з типовими чорноземами, але на значно меншій площі, сформувались солонцюваті та лугові чорноземи.

Територія Харківської області приурочена до басейнів рік Сіверського Донця та Дніпра. Басейн Сіверського Донця складає 75% території області, басейн Дніпра – 25%.

Ріка Сіверський Донець – головна водна артерія Харківщини – є притокою Дону, на території області ця річка несе свої води протяжністю 375 км (загальна її довжина 1 053 км). Її основні притоки на території області – ріки Оскіл, Уди, Берека, Харків, Лопань, Сухий Торець, Балаклійка, Вовча, Великий Бурлук та ін.

У межах області налічується 36 озер загальною площею близько 2,5 тис. га. Якнайбільше їх в долині р. Сіверський Донець. Як правило, всі озера річкового походження, мають витягнуту форму й невеликі глибини (2-3 м). Найкрупнішим є озеро Лиман, розташоване біля селища Лиман, Чугуївського району. Воно має 7,5 км в довжину і 2,7 км завширшки; середня глибина – 2 м. Озеро використовується як джерело водопостачання крупної електростанції – Зміївської ТЕС ПАТ «ЦЕНТРЕНЕРГО».

Окрім природних озер, на території області налічується 1910 ставків загальною площею більше 6 тис. га. Вони використовуються для потреб водопостачання і зрошування, рибного господарства, а також відпочинку населення.

На території області створено 50 водосховищ з сумарним об'ємом 1526 млн. м³. Найкрупніші з них Червонооскільське (478 млн. м³), Печенізьке (400 млн. м³), а також Краснопавлівське (410 млн. м³), яке є однією з ланок водогосподарської системи водопостачання Донбасу і Харківщини по каналу Дніпро – Донбас.

Живлення озер, ставків й водосховищ здійснюється, головним чином, за рахунок весняних річкових паводків. Джерельні й атмосферні води в їх живленні грають підсобну роль.

Кліматичні умови території

Клімат Харківської області помірно континентальний. Формується у результаті взаємодії трьох основних факторів, що створюють клімат: сонячної радіації, циркуляції атмосфери і характеру підстилаючої поверхні. Оскільки довжина території області з

заходу на схід незначна і коливання висот невеликі, варіація клімату даної території не істотна.

Середньорічна температура по Харківській області за 2020 рік становила 10,4° тепла (норма 8,5°). За даними метеостанцій Харківської області у 2020 році кількість опадів становила 475,4 мм (норма 558 мм).

Січень. Метеорологічна зима на території Харківської області прийшла тільки на північний схід (дані метеостанції – Великий Бурлук), на решті території області стійкий перехід через 0° не здійснився. Середня температура повітря за січень становила від 0,6° морозу до 0,5° тепла, що вище норми на 6,2-7,4°. По області випало 21-30 мм опадів, або 41-61% місячної норми.

Середня місячна температура повітря у лютому становила від 0,5° морозу на північному сході до 0,7° тепла у центрі області, що вище за норму на 5,3-6,6°. Кількість опадів становила 52-75 мм, що складає 144-208% місячної норми.

Протягом березня середня місячна температура повітря становила 5,7-6,8° тепла, що вище за норму на 6,4-7,5°. Кількість опадів становила 16-29 мм, або 48-91% місячної норми.

Середня місячна температура повітря квітня становила 7,8-8,8° тепла, що близько до норми. Кількість опадів за місяць 9-22 мм, або 24-61% місячної норми.

У травні середня місячна температура повітря становила 13-14°, що нижче норми на 2°. Кількість опадів за місяць 121-151 мм, на південному сході області випало 78-91 мм, що складає 233-336% місячної норми, місцями 173-178% від норми.

Середня температура повітря за червень становила 21,3-23,2°, що вище норми на 2,6-3,8°. Кількість опадів за місяць 22-91 мм, або 32-65% місячної норми, місцями 109-138% норми.

Середня температура повітря за липень становила 21,4-23,1°, що вище норми на 1,4-2,4°. Кількість опадів за місяць 31-130 мм, що становить 69-103% місячної норми, місцями 131-191% норми.

Середня температура повітря серпня становила 20-21°, що на 1-2° вище за норму. Кількість опадів у серпні від 3 до 27 мм, або 6-50% норми. В цілому у серпні по області спостерігалися шість днів з дощем та чотири з грозою.

Кількість опадів протягом вересня у Харкові склала 0,6 мм, по області 1-5 мм, у західних районах області 7-21 мм, що відповідає 2-7%, а місцями 9-44% від місячної норми. 15 вересня було складено оперативну інформацію про суттєве зниження температури повітря протягом 18-21 вересня, так, денна температура 18 вересня знизилася на 10-12° і становила 15-20° (17 вересня було 27-28°). 19 вересня було складено попередження про заморозки у повітрі 0-5°. Фактично температура знижувалася до від'ємних значень на двох станціях. Середня температура за місяць становила 17,3-19,1°, що вище за норму на 2,1-3,0°.

Протягом жовтня спостерігалось три денних рекорди температури: 9 жовтня температура досягла 23,0° проти 21,5° 1974 року, 13 жовтня - 22,6° проти 22,0° 2019 року, 23 жовтня температура становила 19,2° проти 18,9° 1970 року. Середня температура повітря за жовтень становила 12,2-13,0° тепла, що на 5,2-5,7° вище за норму. Кількість опадів склала 16-44 мм, або 50-117% від місячної норми.

Середньодобова температура листопада з 13 по 22 листопада становила 3-4° морозу. Середня температура повітря за листопад становила 1,7-3,0° тепла, що на 0,8-1,9° вище за норму. Кількість опадів за місяць 29-52 мм, або 62-111% від місячної норми.

Середня температура повітря у грудні становила 2,5-4,0° морозу, що близько до норми; кількість опадів становила усього 25-36 мм, або 51-69% місячної норми.

Кандидатом географічних наук, доцентом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Решетченко С.І., кандидатом географічних наук доцентом Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва Ткаченко Т.Г. та магістром Лисенко О.Г. у 2015 році проведено аналіз змін температурного режиму на території Харківської області, за допомогою фізико-статистичного аналізу метеорологічних даних визначалися середні значення температури

повітря, середнє квадратичне відхилення. Графічний метод у поєднанні з картографічним дозволили виявити просторово-часові зміни температури повітря на досліджуваній території. Коливання температури повітря на станціях Харківської області наведені на рис. 2.2.

Аналізуючи зміни температури повітря на станції Харків, можна зазначити, що на початку XXI століття відбувається зростання середньомісячної температури повітря по відношенню до кліматичної норми впродовж року в середньому на $1,4^{\circ}\text{C}$. Найбільшим воно зафіксовано у січні та липні (на $2,5^{\circ}\text{C}$ та $2,3^{\circ}\text{C}$), а найменшим було у грудні ($0,4^{\circ}\text{C}$).

Якщо розглядати динаміку середньомісячної температури повітря за календарними сезонами, можна встановити підвищення показників температури в зимовий період (грудень, січень, лютий) в середньому на $1,5^{\circ}\text{C}$, у весняний – на $1,2^{\circ}\text{C}$, влітку – на $1,7^{\circ}\text{C}$ та восени – на $1,2^{\circ}\text{C}$ порівняно з кліматичною нормою.

Динаміка середньорічної температури повітря на станціях Харківської області представлена на рис. 2.3.

Рисунок 2.2 Зміна температури повітря на станціях Харківської області (зима)

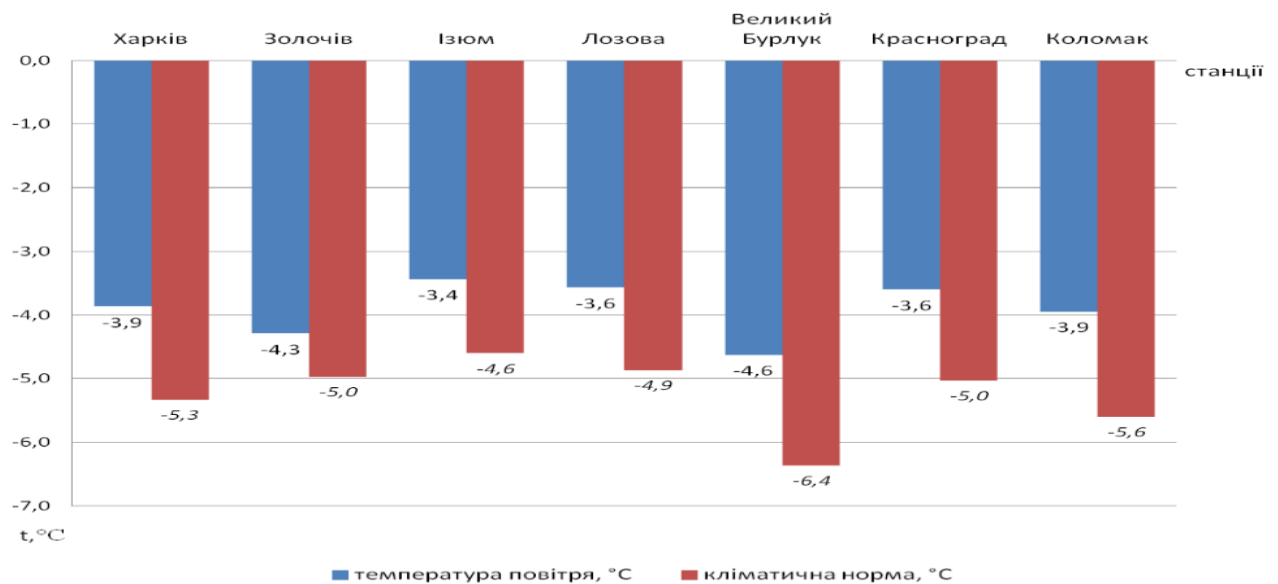
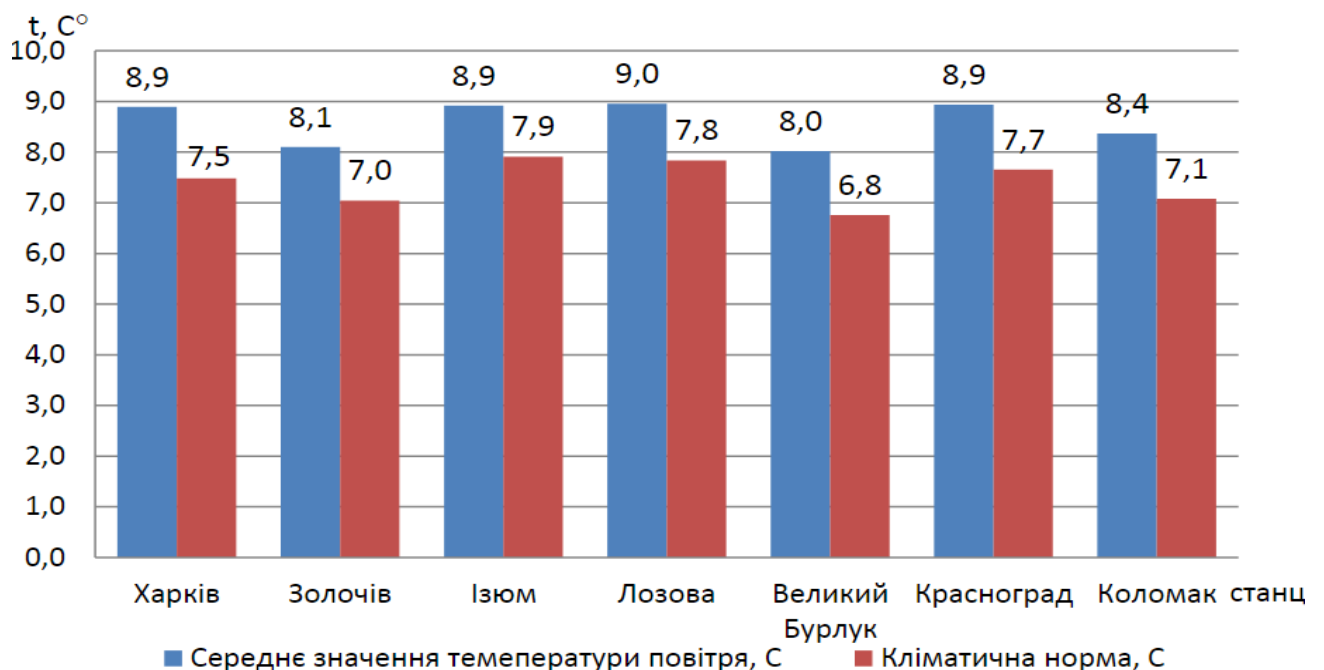

Рисунок 2.3 Динаміка температури повітря на станціях Харківської області

За результатами досліджень встановлено, що температурний режим на станціях Харківської області характеризується зростанням в бік потепління. Зміни середньодобової температури повітря на станціях вказують, що найбільші амплітуди характерні для зимового періоду відповідно до кліматичної норми, особливо це відчутно у січні. Це пояснюється послабленням впливу на формування температурного режиму радіаційних факторів та підсиленням загальних циркуляційних факторів. Найбільшу повторюваність високих температур (25°C і вище, 30°C і вище) можна очікувати на станціях Харків, Лозова та Красноград. Встановлено, що найбільший вплив антропогенної діяльності на кліматичні умови території виявляється у збільшенні температури повітря. Її тенденція залежить від забрудненості території, теплофізичних властивостей поверхонь.

Зміну кліматичних умов вчені пов'язують з глобальним потеплінням у зв'язку зі збільшенням концентрації парникових газів в атмосферному повітрі, що значно посилює парниковий ефект.

За даними Головного управління статистики у Харківській області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2020 році склали 94,1 тис. тонн (у 2019 – 106,5 тис. тонн, у 2018 році – 44,7 тис. тонн), від пересувних джерел – 113,6 тис. тонн (у 2019 році – 100,2 тис. тонн, у 2018 році – 93,8 тис. тонн).

Переважна частина викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря надійшла від процесів спалювання в енергетиці (75,35% від загального обсягу викидів), технологічних процесів добувної промисловості і розроблення кар'єрів (13,38%), в також переробної промисловості (5,45%). Із загальної кількості викидів забруднюючих речовин найбільшу частину складають діоксид та інші сполуки сірки (42,73% від загального обсягу викидів), діоксид азоту (10,76%), оксид вуглецю (9,66%). Крім того, від стаціонарних джерел забруднення у 2020 році в атмосферу надійшло 7 789,606 тис. тонн діоксиду вуглецю.

Таблиця 2.1 Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2018-2020 р. р.

Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	44,7	106,5	94,1
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	1,4	3,4	3,0
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	16,7	39,9	35,6

* Згідно з Доповіддю про стан навколишнього природного середовища Харківської області у 2020 році

Враховуючи динаміку обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2018-2020 рр., на території Харківської області спостерігається поступове зменшення кількості викидів забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел.

Ймовірні зміни стану кліматичних умов території, якщо ДДП не буде затверджено

У випадку, якщо Програму не буде затверджено, а заходи з охорони атмосферного повітря не будуть реалізовані, кліматичні умови на території області більш ймовірно залишатимуться на рівні сучасних показників. Але, за умов нарощування об'ємів виробництва промислових підприємств без впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин (реконструкція, модернізація, технічне переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок підприємств теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості), відбуватиметься збільшення кількості викидів парникових газів від стаціонарних джерел, створюватиметься подальше

існування ризиків шкідливого впливу антропогенної діяльності на кліматичні умови території та, відповідно, на здоров'я населення, що мешкає (перебуває) в межах області.

Екологічні умови проживання населення Харківської області можна охарактеризувати, як задовільні (для оцінки екологічних умов проживання використано показники територіальної концентрації виробництва, господарської освоєності земель, густоти населення, забруднення природного середовища, природних умов (ступеня ураженості території несприятливими природно-антропогенними процесами)).

Нижче наведені характеристики стану окремих складових навколишнього природного середовища, на основі аналізу яких виконано екологічне обґрунтування території області.

Земельні ресурси та ґрунти

Харківська область розташована в північно-східній частині України. Площа Харківської області складає 31,4 тис. км², що становить 5,2% від території України. За цим показником область посідає 4 місце в країні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям. Землі області простягаються з півночі на південь більш ніж на 210 км, із заходу на схід – на 225 км.

Рельєф території Харківської області за своїм походженням в основних рисах є алювіальним, тобто виробленим переважно дією вод, що протікали. Територія області являє собою хвилясту рівнину, помірно розчленовану долинами річок, з невеликим нахилом на південний захід у бік ріки Дніпро і на південному сході – у напрямку ріки Сіверський Донець. До центральної частини області (м. Зміїв, с. Олексіївка) заходять відроги Донецького кряжу, а поверхня північної частини (міста Богодухів, Золочів) підвищена на 200-300 м у вигляді відрогів Середньоросійської височини.

Площа порушених земель становить 171 773,5 га, у тому числі протягом 2020 року – 11,7 га на території Чугуївського району. Площа відпрацьованих земель становить 925,8 га, з них протягом 2020 року відпрацьовано 7,9 га, а саме: проведено рекультивацію земель на території Краснокутського району на площі 7,9 га.

Незадовільним в Харківській області також є стан лісосмуг внутрішньогосподарського та іншого землекористування. Площа агролісомеліоративних насаджень в області складає лише 26,3 тис. га (1,4% від усієї площі ріллі), що є тільки половиною від науково-обґрунтованої потреби, на 26% з них необхідно провести реконструктивні заходи та відповідні лісівничі догляди.

Таблиця 2.2 Структура земельного фонду Харківської області.

Основні види земель та угідь	2018 рік		2019 рік		2020 рік	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
Загальна територія, у тому числі:	3141,8	100,0	3141,85	100	3141,85	100
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	2411,03	76,8	2411,03	76,8	2411,03	76,8
рілля	1932,36	61,4	1932,36	61,4	1932,36	61,4
перелogi	7,59	0,24	7,59	0,24	7,59	0,24
багаторічні насадження	49,22	1,6	49,22	1,6	49,22	1,6
сіножаті та пасовища	421,86	13,4	421,86	13,4	421,86	13,4
2. Ліси та інші лісовкриті площі	417,25	13,3	417,25	13,3	417,25	13,3
з них вкриті лісовою рослинністю	377,93	12,0	377,93	12,0	377,93	12,0

3. Забудовані землі	124,84	4,0	124,84	4,0	124,84	4,0
4. Відкриті заболочені землі	32,02	1,0	32,02	1,0	32,02	1,0
5. Відкриті землі без рослинного покриву (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебнем, галькою, голими скелями)	33,77	1,1	33,77	1,1	33,77	1,1
6. Інші землі	122,94	3,9	122,94	3,9	122,94	3,9
Усього земель (суша)	3081,11	98,1	3081,11	98,1	3081,11	98,1
Території, що покриті поверхневими водами	60,74	1,9	60,74	1,9	60,74	1,9

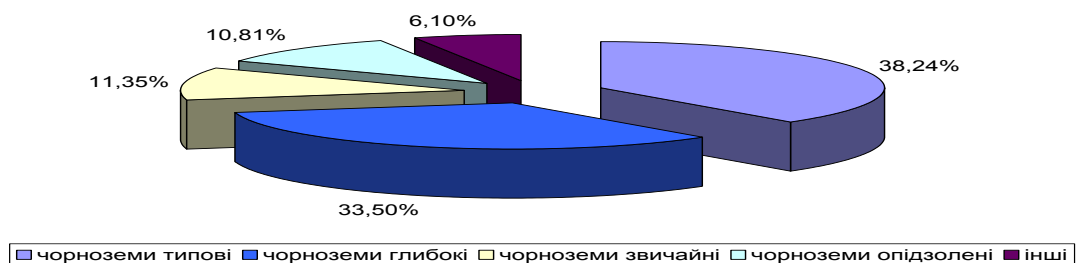
* За інформацією Головного управління Держгеокадастру у Харківській області, згідно з Доповіддю про стан навколишнього природного середовища Харківської області у 2020 році

Таким чином, структура земельного фонду Харківської області за останні три роки практично незмінна.

Відповідно до даних ґрунтової зйомки, в межах Харківської області нараховується більше 150 різновидів ґрунтів. Причиною такої розмаїтості є, насамперед, приуроченість території області до двох зон – лісостепової та степової. Найбільша розмаїтість і строкатість характерні для лісостепової частини області, хоча по площі вона менше степової частини. У північній (лісостеповій) частині області розповсюджено чорноземи глибокі, сірі, темно-сірі опідзолені та деградовані ґрунти, чорноземи опідзолені та деградовані. У ґрунтовому покриві степової зони переважають чорноземи звичайні та чорноземи звичайні глибокі.

Найродючішими ґрунтами області є чорноземи типові, які становлять 38,24%, та опідзолені – 10,81%. Чорноземи звичайні глибокі – 33,5% та звичайні – 11,35%, внаслідок більшої посушливості кліматичних умов, мають меншу родючість. Серед інших менш поширених ґрунтів області в сільськогосподарському виробництві використовуються лучні чорноземні та лучні переважно солонцювато-солончакуваті ґрунти – 23 тис. га, чорноземи на пісках – 7,7 тис. га, лучно-болотні та болотні ґрунти – 0,77 тис. га, практично не використовуються. Еродовані ґрунти займають 41% площі сільськогосподарських угідь.

Рисунок 2.4 Розподіл ґрунтового покриття Харківської області.

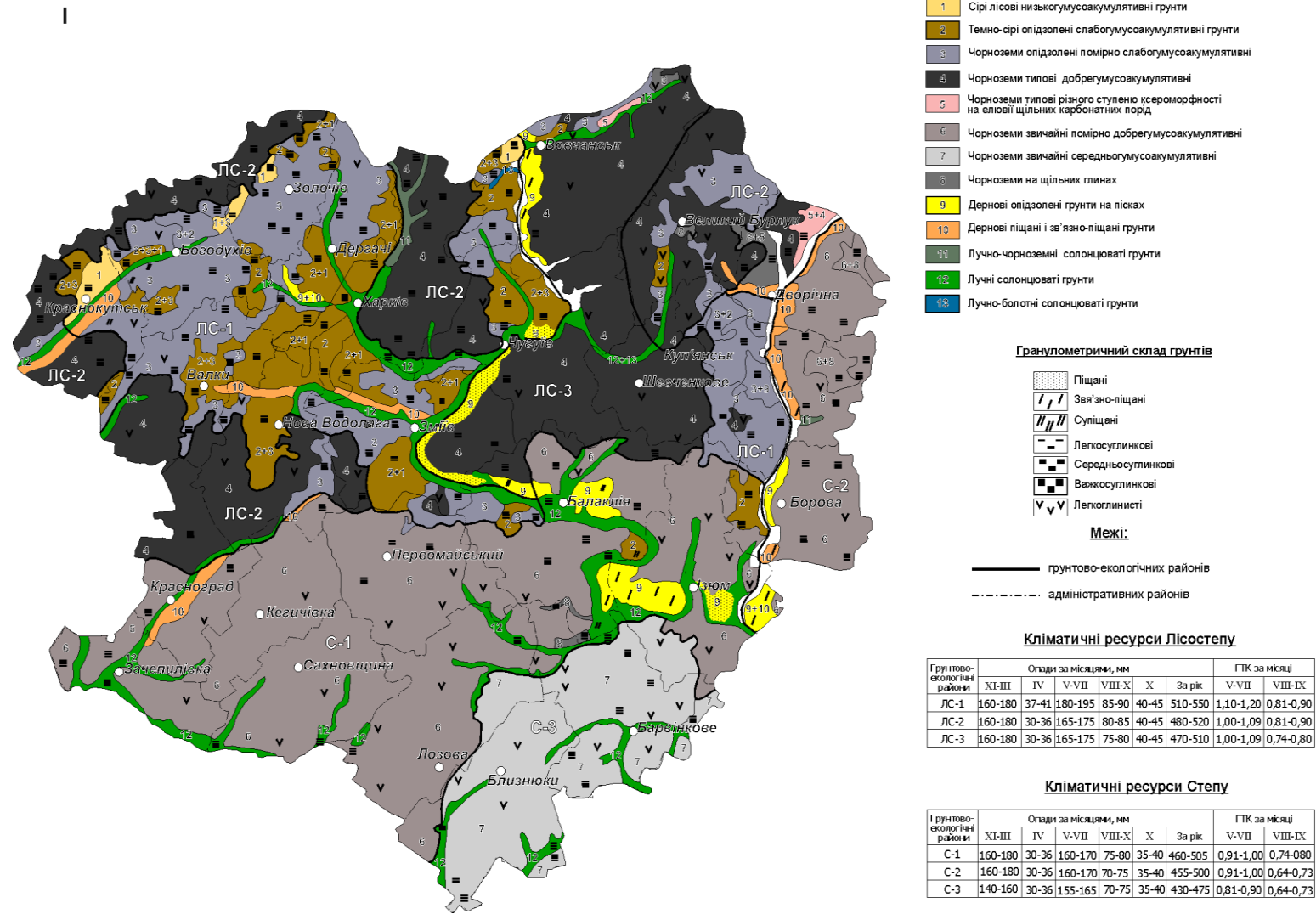

Ґрунтовий покрив Харківської області досить неоднорідний та розподіляється на 6 районів.

Таблиця 2.3 Структура ґрунтового покриву Харківської області.

Ґрунти	Площа, тис. га		
	Сільськогосподарські угіддя	рілля	
		тис. га	% від загальної площі ріллі
1. Сірі лісові, у т.ч. схилів та еродовані	37,3	27,0	1,4
2. Темно-сірі опідзолені у т.ч. схилів та еродовані	141,3	63,3	3,27
3. Чорноземи опідзолені у т.ч. схилів та еродовані	151,7	119,3	6,17
4. Чорноземи типові у т.ч. схилів та еродовані	769,2	740,6	38,31
5. Чорноземи звичайні глибокі у т.ч. схилів та еродовані	728,7	648,9	33,57
6. Чорноземи звичайні у т.ч. схилів та еродовані	230,6	219,4	11,35
7. Інші ґрунти	352,7	114,7	5,93

Рисунок 2.5 Карта ґрунтів Харківської області.

Серед великого різноманіття чорноземних ґрунтів на території області переважають чорноземи опідзолені, чорноземи типові, чорноземи звичайні та вилужені чорноземи. Усі вони існують під степовою трав'янистою рослинністю.

У межах лісостепової зони переважають чорноземи типові, що визначаються великою родючістю. Потужність цих ґрунтів досягає 110-120 см. У південних районах області переважають звичайні чорноземи, їх верхній гумусовий горизонт аналогічний типовим чорноземам, але потужність менша 70-100 см.

Нечорноземні ґрунти – піщано-супіщані породи на борових терасах річкових долин створюють умови для формування промивних дерново-підзолистих ґрунтів. Сірі лісові ґрунти переважають під широколистяними лісами на правобережжі Сіверського Донця та його приток. Темно-сірі лісові ґрунти мають потужність гумусового горизонту 50-60 см та за своїми властивостями наближаються до типу опідзолених чорноземів. Ясно-сірі лісові ґрунти зустрічаються під лісовими ділянками широколистяних лісів.

В цілому, рівень родючості ґрунтів області достатній для якісного сільськогосподарського виробництва.

Основними землекористувачами в області є сільськогосподарські підприємства. Високий рівень розораності угідь, в тому числі на схилах, значне розширення посівів просапних культур та практично повне припинення виконання комплексу робіт по захисту ґрунтів, порушення системи обробітку ґрунту приводить до погіршення стану земель.

Головною проблемою погіршення стану земельних ресурсів Харківської області залишається деградація ґрунтів.

В Харківській області нараховується 152,2 тис. га кислих ґрунтів. Вони поширені переважно на півночі і західно-північній частині області, зокрема: у Харківському районі – 21,4 тис. га, Золочівському – 18,8 тис. га, Краснокутському – 23,5 тис. га, Валківському – 16,3 тис. га, Богодухівському – 13,2 тис. га. Серед земель сільськогосподарського призначення кислі ґрунти займають біля 82 тис. га. Втім, у останні роки вапнування в області майже не проводиться, за виключенням поодиноких випадків. Відсутність вапнування кислих ґрунтів призводить до зниження їх продуктивності через погіршення агрохімічних та екологічних властивостей.

Таблиця 2.4 Інформація щодо деградованих і малопродуктивних земель та які потребують консервації по Харківській області.

Види земель	Усього земель на початок року		Потребують консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
Деградовані	1,4001	0,0446	1,4001	0,0446
Малопродуктивні	1,2216	0,0389	1,2216	0,0389

Загальна площа солонцевих ґрунтів у Харківській області складає 58,5 тис. га. Вони зустрічаються як в лісостеповій, так і степовій зонах області, переважно на терасах рік, які становлять 63,5% від загальної площі солонцевих земель області. Плями солонців серед цих ґрунтів зустрічаються мало. Вони займають площу всього 1,18 тис. га. У зв'язку з близьким заляганням підґрунтових вод на низьких терасах рік солонцеві ґрунти мають ознаки високого засолення.

До основних заходів щодо відтворення родючості ґрунтів відносяться вапнування кислих ґрунтів та меліорація засолених та солонцевих ґрунтів.

Однією з причин погіршення екологічного стану земель в Харківській області є підтоплення території ґрунтовими водами та зсуви ґрунтів.

Таблиця 2.5 Поширення екзогенних геологічних процесів станом на 01.01.2020.

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1	Зсуви	40,3	1615	0,13
2	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: покритого типу перекритого типу	31340,0	11*	99,8
		4150,0		13,2
		27190,0		86,6
3	Підтоплення	200,8	7**	0,6
4	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них: I типу II типу	20840,0		66,3
		20570,0		65,5
		270,0		0,8

*) поверхневий карстопрояв; **) населений пункт – місто та смт

Обов'язковими є профілактичні заходи, до яких відносяться: заборона будівництва ставків без спеціалізованих інженерних дослідів; виключення або зниження витоків із водоймищ, каналів і ставків; регулювання поливу сільськогосподарських угідь з урахуванням гідрогеологічних особливостей територій і метео умов; виключення або зниження витоків з полів фільтрації, підземних резервуарів, мереж водопроводів, тепломереж і каналізацій; запобігання замуленню річок і водотоків, розчищення і поглиблення, засипання природних дрен (балок, ярів і вимивин); скорочення тривалості затоплення траншей і котловин атмосферними опадами при веденні будівництва; регулювання поверхневого стоку, організація і періодичний ремонт мереж зливостоків.

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земель та довкілля, є сільське господарство, промисловість, транспорт, енергетика та ін. Ґрунти є складовою частиною будь-яких наземних екосистем і учасником усіх процесів трансформації та міграції речовин, що відбуваються в біосфері і зумовлюють функціонування екосистем. У зв'язку з інтенсивними ерозійними процесами спостерігається комплекс факторів деградації, таких як: зниження вмісту гумусу, декальцинація, забруднення хімічними речовинами (важкими металами, пестицидами, нітратами), тощо.

Підсилення процесів деградації ґрунтового покриву обумовлене техногенним забрудненням. Основними забруднювачами атмосферного повітря Харківської області є Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», УЛПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування» у Красноградському районі, Філія «Теплоелектроцентрально» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», УКПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування» у Зміївському районі, у Нововодолазькому районі, у Валківському районі, у Первомайському районі, ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», викиди від цих підприємств також забруднюють ґрунти, але зони забруднення ґрунтів та їх кількісний склад по області визначені не повністю.

Також антропогенним фактором, що впливає на стан ґрунтів, є накопичення відходів. У 2020 році, серед утворених відходів найбільшу питому вагу склали відходи IV класу небезпеки – 1 455,95 тис. тонн, або 97,86% від загального обсягу утворених відходів. Решта відходів розподілилась за класами небезпеки таким чином: 0,155 тис. тонн (0,01%) – до I класу небезпеки; 0,392 тис. тонн (0,026%) – до II класу небезпеки; 31,247 тис. тонн (2,10%) віднесено до III класу.

Протягом 2020 року утворилося 1 487,7 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки; утилізовано, оброблено (перероблено) – 255,7 тис. тонн відходів; видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти – 942,2 тис. тонн.

На території Харківської області розташовано 78 організованих місць видалення твердих побутових відходів (полігонів та сміттєзвалищ), площа під твердими побутовими відходами становить 258,784 га. Всього на території районів області нараховується 70

сміттєзвалищ, площа під твердими побутовими відходами становить 177,524 га, а по містам обласного значення – 6 сміттєзвалищ, площа під твердими побутовими відходами яких – 46,86 га. Також в наявності 2 полігона, площа під твердими побутовими відходами яких становить 34,4 га.

На територіях місць видалення твердих побутових відходів найбільшого негативного впливу зазнає ґрунтовий покрив.

Тверді побутові відходи представляють собою не тільки страшну епідеміологічну, але й серйозну токсикологічну проблему, адже вже на стадії збору близько 4% відходів є токсичними. Невідкладну проблему становлять пластмаси і синтетичні матеріали, оскільки вони не піддаються складним процесам біологічного руйнування і можуть тривалий час, а це десятки років, перебувати в об'єктах довкілля. До складу ТПВ також входять такі компоненти: картон, папір, харчові відходи, метал чорний, метал кольоровий, дерево, текстиль, кістки, скло, шкіра, фаянс, гума, каміння, пластмаса (у тому числі, ПЕТ-пляшка), малі предмети (< 15 мм), будівельні відходи, великогабаритні відходи, небезпечні відходи.

Одним із основних і найбільш небезпечних забруднювачів на території розташування місць видалення ТПВ є фільтрат, що формується у відвалах сміттєзвалищ і полігону при взаємодії відходів з атмосферними опадами, які інфільтруються. Фільтрат відзначається тим, що численні компоненти розпаду органічних і мінеральних речовин, свинцю, з'єднання миш'яку, хрому, ртуті, нікелю, кадмію та ряду інших токсичних речовин, які практично ні на жодному із сміттєзвалищ не знешкоджуються, а інфільтруються у ґрунт. Хімічний склад фільтрату прямо залежить від морфологічного складу ТПВ, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на вибір методу і способу очищення фільтрату. Очищення таких вод являє собою надзвичайно складну проблему і вимагає багатоступінчастого сполучення різних фізико-хімічних і біологічних методів і великих капітальних і експлуатаційних вкладень.

В зв'язку з тим, що полігони ТПВ є спеціальними спорудами, призначеними для ізоляції та знешкодження ТПВ, та повинні гарантувати санітарно-епідеміологічну безпеку населення – на полігонах повинна забезпечуватися статична стійкість ТПВ з урахуванням динаміки ущільнення, мінералізації, газовиділення, максимального навантаження на одиницю площі, можливості раціонального використання ділянки після закриття полігону.

Потенційними територіями, де можливе забруднення ґрунтів із перевищенням нормативних гранично-допустимих рівнів по хімічним показникам, є ділянки вздовж автомобільних доріг. Забруднені ґрунти є вторинним джерелом забруднення підземних та поверхневих вод.

Харківська область, завдяки транспортно-географічному положенню, знаходиться на перетині міжнародних маршрутів «Північ-Південь», «Захід-Схід», є одним з найбільших логістичних центрів країни, що поєднує в собі наявність залізничного транспорту, сучасного міжнародного аеропорту та високу щільність автомобільних доріг.

Залізничний транспорт є однією з важливих складових частин транспортної мережі області, задовольняє потреби у вантажних і пасажирських перевезеннях. Філія «Південна залізниця» АТ «Українська залізниця» міцно утримує позиції провідного підприємства з перевезення пасажирів та вантажів у регіоні. Розгорнута довжина залізничних колій по Харківській області складає 2165,4 км, експлуатаційна довжина дорівнює 1379,4 км, із них 80,3% обслуговуються електровозною тягою, решта 19,7% – тепловозною. Щільність залізничних колій на 1000 км² території дорівнює 48 км (по Україні цей показник складає 36 км). Обласний центр — місто Харків – є потужним транспортним вузлом, одним з центрів транспортної логістики України, що пов'язує шість суміжних областей і забезпечує транспортні зв'язки з іншими державами. Залізничні вузли: Харків, Лозова, Красноград, Люботин та Куп'янськ.

Забруднення ґрунтового покриву залізничним транспортом здійснюється шляхом сухих та рідких викидів шкідливих (токсичних) хімічних речовин.

Зважаючи на значимість негативного впливу важких металів на довкілля та родючості ґрунтів, до заходів послаблення негативного впливу від експлуатації

залізничного транспорту належать: озеленення примагістральної території; впровадження комплексу комбінованих екранів, розподілених площинних фільтрів на території санітарно-захисної зони; проведення модернізації залізничного транспорту з метою зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зокрема важких металів.

Залізничний транспорт залишається головним перевізником лісних, земельних і мінеральних ресурсів, а також вагомим споживачем палива, негативно впливаючи на довкілля, але, у порівнянні з автомобільним транспортом, вплив залізничного транспорту на ґрунтовий покрив значно менший.

Автомобільні дороги загального користування згідно із Законом України «Про автомобільні дороги» поділяються на дороги державного та місцевого значення, автомобільні дороги державного значення – на міжнародні, національні та регіональні. Автомобільні дороги місцевого значення поділяються на територіальні, обласні та районні. Технічна класифікація автомобільних доріг за категоріями залежно від розрахункової середньорічної добової перспективної інтенсивності руху наведена у табл. 2.6

Таблиця 2.6 Технічна класифікація автомобільних доріг

Категорія	Розрахункова перспективна інтенсивність руху	
	у транспортних одиницях	у приведених до легкового автомобіля
Ia	понад 10 000	понад 14 000
Iб	понад 10 000	понад 14 000
II	від 3 000 до 10 000	від 5 000 до 14 000
III	від 1 000 до 3 000	від 2 500 до 5 000
IV	від 150 до 1 000	від 300 до 2 500
V	до 150	до 300

Згідно з інформацією, наведеною на офіційному веб-сайті Служби автомобільних доріг у Харківській області (<https://kh.ukravtodor.gov.ua>) – на території Харківської області знаходяться автошляхи державного значення, загальною протяжністю – 2343,9 км, в т. ч: 617,4 км – міжнародні; 108,2 км – національні; 639,1 км – регіональні; 979,2 км – територіальні. На автомобільних дорогах загального користування державного значення знаходиться 242 мостів протяжністю 1316,3 пог. м.

Розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації від 03.07.2020 № 419 затверджено перелік автомобільних доріг загального користування місцевого значення Харківської області, відповідно до якого протяжність автомобільних доріг місцевого значення становить 7334 км, з яких 1275,9 км – обласних автомобільних доріг, 6058,1 км – районних автомобільних доріг.

За січень – серпень 2021 року автомобільним транспортом перевезено 7,0 млн.т вантажів (103,9% до відповідного періоду 2020 року), 34,5 млн. пасажирів (103,8 % до відповідного періоду 2020 року).

За січень – серпень 2021 року всіма видами транспорту перевезено (відправлено) 27,3 млн. т вантажів (98,6% до відповідного періоду 2020 року), виконано 11949,8 млн.ткм вантажної роботи (101,5% до відповідного періоду 2020 року). Зменшення обсягів вантажних перевезень відбулось через скорочення перевезення вантажів залізничним транспортом на 3,1%. Обсяги вантажних перевезень автомобільним транспортом

збільшилися на 3,9%.

Автомобільні дороги державного та місцевого значення Харківської області є важливим структурним елементом транспортних комунікацій, по яким здійснюється автомобільне сполучення, що призводить до забруднення ґрунтів важкими металами, до числа забруднюючих ґрунти речовин також відносяться і тверді компоненти, що містять сажу.

Основними чинниками інтенсивного забруднення атмосферного повітря автотранспортом, і як наслідок, забруднення ґрунту придорожньої смуги є: постійно зростаюча кількість автотранспорту; експлуатація технічно-застарілого автомобільного парку; низька якість паливно-мастильних матеріалів; незадовільний стан дорожнього покриття проїзної частини доріг.

Заходами послаблення негативного впливу від експлуатації автомобільних доріг є впровадження захисних заходів (шумові бар'єри, зелені насадження уздовж узбіч тощо), покращення дорожнього покриття автомобільних доріг, обмеження швидкості руху автомобільного транспорту.

Ймовірні зміни стану земельних ресурсів та ґрунтів, якщо ДДП не буде затверджено

Сучасний стан використання земельних ресурсів не відповідає вимогам раціонального природокористування, порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту, сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму.

Наявні на території області ділянки з несприятливими природними умовами, екзогенно-геологічними процесами, наявність порушених ділянок, знижують комфортність проживання і можуть викликати погіршення санітарно-гігієнічних умов на території житлової забудови, що створює, в тому числі, ризики для здоров'я населення. Ця тенденція більш ймовірно залишиться такою і надалі у випадку, якщо не будуть вжиті належні заходи. Виконання заходів та раціональне використання земельних ресурсів є особливо важливим для досягнення цілей та напрямків, для забезпечення умов сталого розвитку.

У випадку, якщо Програму не буде затверджено, а заходи з охорони навколишнього природного середовища не будуть реалізовані, є ризик погіршення якісного стану ґрунтів на території області. Без впровадження таких заходів, як: будівництво, реконструкція і капітальний ремонт мереж водовідведення та каналізаційних очисних споруд; скорочення викидів від великих спалювальних установок; провадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами (будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів, а також будівництво нових полігонів твердих побутових відходів) – нехтування рішеннями ДДП може призвести до погіршення якості земельних ресурсів та ґрунтів, а також до можливої активізації небезпечних геологічних процесів.

Рослинний та тваринний світ

Харківська область розташована в межах Лівобережного степу і північно-степової зони України.

Рослинний світ. Сучасний стан біологічного різноманіття Харківської області визначається сукупністю природних та антропогенних чинників. Насамперед, географічним положенням території області, розташованої в межах двох ландшафтно-кліматичних зон – лісостепової та степової, що обумовило відносне багатство біотопів та наявність відповідних непорушених біоценозів, які збереглися лише поза межами населених пунктів. Особливістю області також є те, що вона знаходиться в межах двох річкових басейнів Сіверського Донця (притока Дону) та Дніпра.

Специфічною для біоти Харківщини є наявність на її території: сфагнових боліт надлучних терас річок Мерла, Уди, Мжа, Сіверський Донець, де мешкають релікти льодовикового періоду; солончаків в урочищі «Горіла Долина», де виявлені релікти ксеротермічного періоду; крейдових крутосхилів річок Вовча та Оскіл, де збереглися третинні

й ксеротермічні релікти; піщаних степів й відкритих пісків в районі «Ізюмської Луки» та в околицях с. Кицівка Печенізького району, де зафіксовано релікти середньоазіатського походження.

По спектру основних життєвих форм флора цілком типова для областей помірного клімату. В ній представлені наступні основні типи: дерева – 27 видів, чагарники – 48 видів, чагарники і напівчагарники – 26 видів, багаторічні трав'янисті рослини – 873 види, дворічні – 95 видів, однорічні трав'янисті рослини – 188 видів.

У складі флори Харківської області було відмічено 349 кормових культур, 340 – декоративних, 337 – медоносних, 571 вид лікарських, 112 – харчових, 74 – отруйних, 64 – дубильних, 60 – вітаміновмісних, 59 – фарбувальних, 57 – технічних, 36 видів жиро- та ефіроолійних рослин.

Харківська область розташована в межах двох природних зон: лісостепової та степової. На її території представлені як зональні (нагірні діброви, байрачні дубові ліси, березові ліси, суходільні луки, лучні степи, різнотравно-типчакowo-ковиллові степи, рослинність крейдових відслонень), так і азональні (заплавні ліси, соснові і широколистяно-соснові ліси, заплавні луки, галофітна рослинність, осоково-злакові і мохово-осокові болота, прибережно-водна рослинність) типи рослинності.

В лісостеповій частині області поширені лучні степи, а різнотравно-типчакowo-ковиллові степи – у південних районах області.

Лучні степи – перехідний типу від степів до луків, поряд із степовими злаками (ковила, типчак) поширені лучні злаки (тонконіг, мітлиця), а також лучно-степове різнотрав'я – жовтець, конюшина, шавлія лучна, горицвіт.

Різнотравно-типчакowo-ковиллові степи сухіші ніж лучні, рослинність має дуже виражене пристосування до нестачі вологи. Велика кількість степів на території області розорена та майже не зберіглася, а де зберіглася, сильно видозмінена під впливом господарської діяльності людини.

Рослинність боліт росте переважно в сторичних заглибленнях річок, часто болота заростають вербами, березою, вільхою, крушиною, а також зозулиним льоном, осокою та чередою.

Характерні рослини водоймищ: комиш озерний, стрілолист звичайний, глечики жовті, рогіз широколистяний, ряска мала та інше.

Перелік видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Харківської області, було затверджено рішенням Харківської обласної ради від 25.09.2001 з метою збереження цінних в природному та господарському відношенні рідкісних або таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Харківської області, видів рослин і підвищення відповідальності за їх незаконний збір, пошкодження або знищення. До списку входять 182 види судинних рослин.

Ліси. Під лісами та іншими лісовкритими площами на території Харківської області знаходиться 417,25 тис. га, це 13,3% від загальної площі території, з них вкрито лісовою рослинністю 377,93 тис. га (12% від загальної площі).

Найбільша площа лісових земель перебуває у користуванні лісogосподарських підприємств, які координуються Державним агентством лісових ресурсів України. Основна частина лісів області підпорядкована Державному агентству лісових ресурсів України, уповноваженим органом в області є Харківське обласне управління лісового та мисливського господарства з 10 державними лісogосподарськими підприємствами та національним природним парком «Гомільшанські ліси». В постійному підпорядкуванні підприємств Управління перебуває 301,4 тис. га земель лісового фонду.

За 2020 рік підприємствами галузі від усіх видів рубок заготовлено 432,4 тис. м³ ліквідної деревини, що в порівнянні з 2019 роком на 55,6 тис. м³, або на 11,4%, менше. З метою збільшення лісистості лісових земель до оптимального рівня лісogосподарськими підприємствами області проводяться заходи щодо лісовідновлення.

Таблиця 2.7 Лісовідновлення у 2020 році (у розрізі лісокористувачів, власників лісів)

№ з/п	Лісокористувачі, власники лісів, інші землекористувачі, у користуванні яких є лісові ділянки	Лісовідновлення, га			
		у тому числі			усього
		посадка лісу, га	посів лісу, га	природне відновлення лісу, га	
1	ДП «Балаклійський лісгосп»	44,9	-	3,0	47,9
2	ДП «Вовчанський лісгосп»	12,6	4,5	13,6	30,7
3	ДП «Гутянський лісгосп»	63,4	48,9	-	112,3
4	ДП «Зміївський лісгосп»	4,6	7,9	0,7	13,2
5	ДП «Ізюмський лісгосп»	58,2	-	14,0	72,2
6	ДП «Красноградський лісгосп»	26	9,2	-	35,2
7	ДП «Куп'янський лісгосп»	111,1	2,1	0,9	114,1
8	ДП «Жовтневий лісгосп»	36,1	53,2	0,9	90,2
9	ДП «Чугуєво-Бабчанський лісгосп»	1,6	0,9	0,4	2,9
10	ДП «ХОДАЛП «Харківоблагроліс»	-	-	-	-
11	НПП «Гомільшанські ліси»	-	-	-	-
12	ДП «Харківська лісова науково-дослідна станція»	13,8	-	-	13,8
13	ДП «Новомосковський військовий лісгосп»	-	-	-	-
14	Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва (ДП «Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство»)	13,8	0,0	0,0	13,8

* Згідно з Доповіддю про стан навколишнього природного середовища Харківської області у 2020 році

В умовах антропогенного впливу на природний рослинний покрив найважливішим природоохоронним завданням є збереження видового різноманіття рослинних угруповань, та, перш за все, забезпечення охорони рідкісних видів рослин.

До списку рослин Харківської області, занесених до Червоної книги України, входить 117 видів рослин, з них: 101 вид судинних рослин, водоростей – 7, лишайників – 2, грибів – 7. Серед них за природоохоронним статусом: вразливих – 57, рідкісних – 18, недостатньо відомих – 3, неоцінених – 32, зникаючих – 7.

Тваринний світ. Важливою складовою частиною навколишнього середовища області є тваринний світ. Безхребетні тварини Харківської області заселяють два різко відмінні між собою середовища: наземне і водне.

Наземні безхребетні у межах області заселяють різноманітні біотопи, як природні, так і антропогенні; як зональні (лісові, степові), так і азональні з реліктовою фауною (крейдяні відслонення, піски, солончаки).

Тваринне населення водної біоти Харківської області налічує понад 2 000 видів і представлене різними систематичними групами (найпростіші, губки, олігохети, п'явки, моллюски, ракоподібні, водяні кліщі й павуки, водяні комахи), які заселяють різноманітні біотопи (річки, стариці, водосховища, озера, ставки, болота різних типів, струмки, степові поди, джерела типу реокрена чи гелокрена). Рідкісні види тварин виступають індикаторами фауністичного різноманіття. Аналіз розподілу рідкісних видів безхребетних Харківщини за систематичним складом свідчить, що до класу комахи належить понад 97% вивченого біорізноманіття (із 229 видів – 223), по 2 види відносяться до класів п'явки та ракоподібні, по 1 виду до класів дощові черви і моллюски.

Місцеположення Харківської області на межі лісу зі степом визначило межі поширення як степових видів на північ, так і лісових на південь. Теж саме можна зазначити і про водно-болотні види. Тут проходить межа поширення на північ лежня, дерихвоста степового, жайворонка степового, жайворонка малого, щеврика польового, чаплі рудої, чепури великої і чепури малої, розташовані північні гніздові поселення квака, кулика-довгонога. По області проходить південна межа таких лісових видів, як синиця чубата, дрізд-омелюх, чикотень, чиж, слуква, журавель сірий.

На цей час антропогенна трансформація найбільше торкнулась навколводних просторів і, перш за все, долинних ландшафтів. Зі створенням на території області великих водосховищ (Печенізьке, Червонооскільське, Краснопавлівське, Орільське, Рогозянське, тощо) орнітофауна поповнилась елементами, нетиповими для внутрішньоматерикових водойм, або видами, що вкрай рідко зустрічались до появи водосховищ. З'явилися птахи – мешканці морських узбереж, що в пролітний час зустрічаються на великих озерах і водосховищах, і зимують на незамерзаючих ділянках моря. Збільшилось видове різноманіття, змінився статус і чисельність мартинів, кричків, куликів, чапель. На водосховищах під час прольоту зареєстровані нові види птахів, що раніше не зустрічались (баклан великий, казарка білощока, казарка червоновола, луток, морянка, крохаль довгоносий, турпан, чернь морська, гага звичайна).

У «Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Харківської області», затверджений наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.06.2018 № 237, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19.07.2018 за № 847/32299, занесено 212 видів тварин.

Природно-заповідний фонд. Природні території та об'єкти заповідного фонду Харківської області представлені національними природними парками, регіональними ландшафтними парками, ботанічними садами, зоологічними парками, заказниками загальнодержавного і місцевого значення, пам'ятками природи та заповідними урочищами місцевого значення.

Станом на 01.01.2020 року природно-заповідний фонд Харківської області налічує 246 території та об'єкти загальною площею 74 843,6 га, в тому числі 13 об'єктів загальнодержавного значення площею 23 984,6 га, відсоток заповідності становить 2,38 від загальної площі області.

Таблиця 2.8 Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2020.

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
	Загальнодержавного значення		місцевого значення		разом	
	кількість од.	площа, га	кількість од.	площа, га	кількість од.	площа, га
Природні заповідники	-	-	-	-	-	-
Біосферні заповідники	-	-	-	-	-	-
Національні природні парки	3	22 690,0	-	-	3	22 690,0
Регіональні ландшафтні парки	-	-	7	20 544,33	7	20 544,33
Заказники, всього	3	1 038,0	167	37 207,16	170	38 245,16
у тому числі:						
ландшафтні	-	-	13	26 043,17	13	26 043,17
лісові	-	-	9	3 207,1	9	3 207,1
ботанічні	1	185,0	51	3 169,99	52	3 346,19
загальнозоологічні	2	853,0	5	1 292,4	7	2 145,4
орнітологічні	-	-	7	787,9	7	787,9
ентомологічні	-	-	66	652,46	66	652,46
іхтіологічні	-	-	-	-	-	-
гідрологічні	-	-	18	2 160,6	18	2 160,6
загальногеологічні	-	-	1	14,6	1	14,6
палеонтологічні	-	-	-	-	-	-
карстово-спелеологічні	-	-	-	-	-	-
Пам'ятки природи, всього	-	-	44	645,9	44	645,9
у тому числі:						
комплексні	-	-	2	176,3	2	176,3
ботанічні	-	-	38	455,2	38	455,2
зоологічні	-	-	-	-	-	-
гідрологічні	-	-	4	14,4	4	14,4
геологічні	-	-	-	-	-	-
Заповідні урочища	-	-	9	2 537,2	9	2 537,2
Ботанічні сади	1	41,9	1	13,25	2	55,15
Дендрологічні парки	1	22,8	1	51,5	2	74,3
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	169,9	1	10,8	5	180,7
Зоологічні парки	1	22,0	-	-	1	22,0
РАЗОМ	13	23 984,6	233	61 416,8	246	74 843,6

Територія ландшафтного заказника місцевого значення «Печенізький» площею 365,7 га входить до складу регіонального ландшафтного парку «Печенізьке поле». Території загальнозоологічного заказника загальнодержавного значення «Катеринівський» площею 527,0 га, загальнозоологічного заказника «Бурлуцький» площею 326,0 га, заповідного урочища «Божкове» площею 79,0 га, частини заповідного урочища «Дегтярне» площею 95,0 га входять до складу регіонального ландшафтного парку «Великобурлуцький степ». Частина ландшафтного заказника «Гомільшанська лісова дача», площею 7962,0 га входить до складу національного природного парку «Гомільшанські ліси». Лісовий заказник місцевого значення «Володимирівська дача», площею 699,0 га входить до складу національного природного парку «Слобожанський». Ботанічні заказники місцевого значення «Конопляне», площею 315,9 га та «Червоний», площею 49,8 га входять до складу національного природного парку «Дворічанський». Територія ботанічного заказника місцевого значення «Борівський» площею 18,0 га входить до складу регіонального ландшафтного парку «Червонооскільський»; ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Помірки» площею 120,4 га входить до складу регіонального ландшафтного парку «Сокольники-Помірки».

Розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду є одним із основних пріоритетів екологічної політики в Україні, саме створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду можна назвати не лише основним, але і найбільш ефективним механізмом в процесі охорони природних екосистем, унікальних природних територій, ландшафтів та рідких видів рослин і тварин. Тому на території Харківської області постійно триває робота зі створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду області.

Ймовірні зміни стану рослинного та тваринного світу, якщо ДДП не буде затверджено

Якщо Програму не буде затверджено, біорізноманіття на території Харківської області, скоріш за все, залишиться на сталому рівні, але впровадження заходів щодо будівництва, реконструкції і капітального ремонту мереж водовідведення та каналізаційних очисних споруд, скорочення викидів від великих спалювальних установок та провадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами може позитивно вплинути на чисельності різних видів флори та фауни.

З метою охорони природних ресурсів та їх раціонального використання, задля забезпечення збереження біорізноманіття – одним із пріоритетних завдань Програми визначено – розширення межі природно-заповідного фонду, що є складовими елементами у формуванні регіональної екомережі.

Щодо функціонального використання, на перспективу передбачається збереження та охорона об'єктів природно-заповідного фонду, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів.

Геологічні та гідрографічні умови

Харківська область розташована в південно-західній частині Східноєвропейської платформи, у межах великого тектонічного прогину, який має назву Дніпровсько-Донецька западина. Дніпровсько-Донецька западина полягає між Українським щитом і Воронізьким кристалічним масивом, кристалічний фундамент платформи занурений на різну глибину, у районі м. Харкова це 2-3 км. Північно-східна частина області розташована на схилі Воронізького кристалічного масиву, крайня південна на схилі Українського щита. Решта території області лежить у Дніпровсько-Донецькій западині.

Палеозойські породи виходять на поверхню у південно-західній частині області і пов'язані з покладами аргілітів, глин, вапняків, доломітів, гіпсів, солей. На північному сході області також виходять на поверхню мезозойські відклади: глини строкаті; піски;

крейда; мергелі; фосфорити; вохра; бутовий камінь. Кайнозойські відклади поширені по всій території області, це глини червоно-бурі та строкаті, піски будівельні, буре вугілля.

Нафта, природний газ приурочені до найглибших частин Дніпровсько-Донецької западини.

Особливості геологічного розвитку території області зумовили набір найпоширеніших корисних копалин: будівельні матеріали: піски, глини, крейда, вапняки, а також паливні копалини: природний газ, нафта, кам'яне та буре вугілля.

Мінерально-сировинна база Харківської області складається з твердих корисних копалин (вугілля, торф), гірничохімічних та гірничорудних корисних копалин, нерудних корисних копалин для металургії та будівельних корисних копалин.

Неметалеві корисні копалини. Тверді корисні копалини Харківської області налічують 8 родовищ бурого та кам'яного вугілля (0,72 % від всього в Україні) та 2 родовища торфу (0,29% від всього в Україні).

Гірничохімічні та гірничорудні корисні копалини налічують 22 родовища сапропелі (7,14% від всього в Україні), 1 родовище солі кухонної (6,67% від всього в Україні), 1 родовище фосфориту (11,11% від всього в Україні), 1 родовище сировини для мінеральних фарб (10% від всього в Україні), 1 родовище піску кварцового (25% від всього в Україні).

Нерудні корисні копалини для металургії налічують 3 родовища піску формувального (14,29% від всього в Україні).

Будівельні корисні копалини налічують 5 родовищ сировини цементної (8,2% від всього в Україні), 12 родовищ крейди (17,65% від всього в Україні) та інші родовища зазначених корисних копалин.

Паливні копалини. За інформацією Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» Державної служби геології та надр України, на території Харківської області обліковується 78 родовищ природного газу (зокрема 3 – комплексні), балансові запаси складають 317,860 млрд.м³ (39,51% від запасів в Україні). Розробляються 47 родовищ природного газу (зокрема 2 – комплексні), балансові запаси складають 311,827 млрд.м³ (38,76% від запасів в Україні).

Крім того, на території області обліковується 26 родовищ нафти (зокрема 22 – комплексні), балансові запаси складають 4,289 млн тонн (4,29% від запасів в Україні). Розробляються 19 родовищ природного газу (зокрема 17 – комплексні), балансові запаси складають 4,206 млн тонн (4,21% від запасів в Україні).

Кількість родовищ конденсату на території області складає 69 (всі комплексні), балансові запаси складають 8,801 млн тонн (22,12% від запасів в Україні). Розробляються 44 родовища природного газу (всі комплексні), балансові запаси складають 8,650 млн тонн (21,74% від запасів в Україні).

Підземні води. Харківська область в геоструктурному відношенні розташована в межах Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну.

Основні водоносні горизонти питних і технічних підземних вод приурочені до відкладів палеогену (берекський, київський та бучацький горизонти), представлених різнозернистими пісковиками та пісками, нижньої та верхньої крейди, представлених різнозернистими пісками, пісковиками, крейдою, неогенових відкладів, представлених дрібнозернистими пісками; юрських відкладів, представлених дрібнозернистими пісками; триасових відкладів, представлених крупнозернистими пісками.

За хімічним складом води гідрокарбонатні натрієві, сульфатно-гідрокарбонатні, натрієво-магнієво-кальцієві, хлоридно-гідрокарбонатні, кальцієво-натрієві.

Згідно з наведеною на офіційному веб-сайті Державного науково-виробничого підприємства «Державний інформаційний геологічний фонд України» (<http://geoinf.kiev.ua/>) інформацією, на території Харківської області обліковується 45 родовищ підземних вод, на які отримані спеціальні дозволи на користування надрами (діючі). На 43 родовищах дозволено видобування корисної копалини: води питної і технічної, а на 2 ділянках Березівського родовища (Ділянка Березівська-1, Ділянка Березівська-2) ТОВ «Завод Березівських мінеральних вод» здійснюється видобування

води мінеральної. Ділянка Березівська-1 (джерело № 1) знаходиться в селищі Березівське Дергачівського району Харківської області, а ділянка Березівська-2 (свердловина-№ 2055/3, свердловина-№ 2316) знаходиться – 25 км на захід від м. Харкова, північна околиця селища Березівське Дергачівського району Харківської області.

Ймовірні зміни стану геологічних та гідрографічних умов, якщо ДДП не буде затверджено

Освоєння територій без урахування закономірностей розвитку екзогенних геологічних процесів може викликати ланцюгову реакцію в їх активізації та привести до негативних наслідків. Харківщина належить до регіонів з широко розвинутими екзогенними геологічними процесами, такими як підтоплення, зсувні явища та просадні ґрунти. В області спостерігається тенденція переважно техногенної активізації цих несприятливих процесів. У межах області набули розвитку екзогенні геологічні процеси природного та техногенного походження, такі як зсуви, карст, підтоплення, просідання ґрунтів.

Найвні на території області ділянки з екзогенно-геологічними процесами знижують комфортність проживання і можуть викликати погіршення санітарно-гігієнічних умов на території житлової забудови, що створює, в тому числі, ризики для здоров'я населення. Ця тенденція, більш ймовірно, залишиться без змін. Але виключення або зниження витоків з мереж водопостачання та водовідведення шляхом виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція, капітальний ремонт мереж водопостачання і водовідведення, а також виконання одного з пріоритетних завдань Програми – відновлення і покращення гідрологічного режиму річок Харківської області – є особливо важливими для досягнення цілей та напрямків, для забезпечення умов сталого розвитку.

Водні ресурси

Харківська область розташована у північно-східній частині України, займає південно-західний край Середньоруської височини. Розташована Харківська область на вододілі двох річкових басейнів Дона (Сіверського Дінця) та Дніпра. Регіон має надзвичайно низьку забезпеченість водними ресурсами – це 1,8 % від загальних водних ресурсів України. Водні ресурси області формуються як за рахунок атмосферних опадів (місцевий річковий стік, ґрунтова волога, підземні води), так і за рахунок зовнішнього притоку з суміжних територій (транзитні води Росії).

Водні ресурси області формуються за рахунок транзитної притоки поверхневих вод по р. Сіверський Донець, місцевого річкового стоку, що формується в межах області, стічних, шахтних і кар'єрних вод, а також експлуатаційних запасів підземних вод.

По території області протікає 867 річок, загальною протяжністю – 6 405 км, з них довжиною більше 10 км - 172 річки протяжністю – 4 666,6 км. З них, згідно з класифікацією річок України, одна відноситься до великих – Сіверський Донець довжиною – 1 053 км (в межах області – 375 км). Шість середніх річок, до яких відносяться Оскіл, Уди, Лопань, Мерла, Оріль, Самара.

Решта річок відноситься до категорії малих.

Площі земель, зайняті водними об'єктами, складають 91,3 тис. га (2,9 % території області), в тому числі під водосховищами і ставками 46,3 тис. га.

В Харківській області:

- збудовано 57 водосховищ (басейн р. Сіверський Донець – 42, басейн р. Дніпро – 15), загальним об'ємом 15 млн м³, площа дзеркала 33 тис. га;

- налічується 2538 ставків (басейн р. Сіверський Донець – 1708, басейн р. Дніпро – 830), загальним об'ємом 229 млн м³ та площею дзеркала 13 тис. га.

В гідрографічному відношенні територія області розміщена в межах басейнів р. Сіверський Донець (21,93 тис.км² або 69,8% території області) і р. Дніпро (9,47 тис. км² або 30,2% території області).

Якість поверхневих вод. Лабораторією моніторингу вод та ґрунтів Регіонального офісу водних ресурсів у Харківській області Державного агентства водних ресурсів

України (далі – Лабораторія моніторингу вод та ґрунтів РОВР) моніторинг поверхневих вод здійснюється у 11 пунктах на річках Сіверський Донець, Уди, Лопань, Харків, Оскіл, в т. ч. у транскордонних пунктах моніторингу річок Сіверський Донець, Уди і Оскіл та у районі поверхневого питного водозабору КП «Харківводоканал» з р. Сіверський Донець.

Якість поверхневих вод р. Сіверський Донець та її притоків на території Харківської області протягом 2020 року була стабільною, без суттєвих змін. Концентрації речовин у водних об'єктах коливаються в межах середньо-багаторічних значень без тенденції до погіршення, в залежності від періоду року та фактичної водності річок.

Спостерігається перевищення гранично допустимих концентрацій для водойм рибогосподарського призначення по важких металах, органічних речовинах та сольових показниках. Якщо сольові показники понад норму, в основному, за рахунок природних чинників, перевищення по важких металах та органічних речовинах наявне у зв'язку з великим антропогенним навантаженням.

Перевищення вмісту забруднюючих речовин у Харківській області спостерігається вже на кордоні з Белгородською областю. Вздовж русла р. Сіверський Донець спостерігається збільшення концентрацій речовин після впадіння найбільш антропогенно-навантаженої притоки у Харківській області – р. Уди.

Середньорічна концентрація органічних та біогенних сполук у районі поверхневого питного водозабору КП «Харківводоканал» з річки Сіверський Донець була у межах: ХСК – 19,8 мгО₂/дм³, БСК5 – 2,76 мгО₂/дм³; азот загальний – 1,23 мг/дм³, фосфор загальний – 0,14 мг/дм³, сухий залишок – 537,4 мг/дм³.

Вміст важких металів не перевищував екологічних нормативів якості для пріоритетних речовин.

Концентрація пестицидів та гербіцидів на визначених масивах поверхневих вод не перевищувала екологічних нормативів якості для пріоритетних речовин.

Масиви поверхневих вод в означених пунктах відповідають II класу хімічного стану, «недосягнення доброго».

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Причиною недостатньо ефективної роботи очисних споруд є фізична та моральна застарілість обладнання, несвоєчасне проведення поточних і капітальних ремонтів, їх перевантаженість.

З метою створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, вимогами статті 87 Водного кодексу України встановлюються водоохоронні зони. Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами землеустрою. В межах водоохоронних зон, відповідно до вимог статті 88 Водного кодексу України, виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги.

Гідробіологічна оцінка якості вод та стан гідро біоценозів. Спеціалістами лабораторії гідробіології у 2020 році проведено діагностичний гідробіологічний моніторинг за європейськими методиками річок і водосховищ басейну Дону. Відбір проб в Донецькій, Харківській та Луганській областях було проведено у 33 масивах (створах) поверхневих вод. Екологічний статус масивів поверхневих вод було визначено за чотирма біологічними елементами якості/показниками (фітопланктон, фітобентос, макрозообентос, вища водна рослинність) та результати зведено в табл. 2.9 з кольоровим кодом.

Таблиця 2.9 Екологічний стан масивів поверхневих вод басейну р. Сіверський Донець.

Водний об'єкт	Пункт моніторингу	Клас якості вод				
		Фіто-планктон	Фітобентос	Вищаводна рослинність	Макрозообентос	Інтегральна оцінка за БЕЯ
р. Сіверський Донець	с. Огірцеве, кордон з РФ					
	Печенізьке вдсх., с. Печеніги	б/о				
	с. Кочеток, водозабір КП «Харківводоканал»					
	нижче гирла р. Уди, с. Есхар					
р. Вовча	с. Землянки, кордон з РФ	б/о				
р. Уди	с. Окоп, кордон з РФ	б/о				
	гирло, с. Есхар					
р. Лопань	с. Казача Лопань, кордон з РФ	б/о	б/о			
р. Харків	с. Стрілече, кордон з РФ	б/о				
р. Оскіл	с. Тополі, кордон з РФ					
	гирло					

б/о – без оцінки.

Класифікація екологічного стану (статусу)		Кольоровий код
Референційні умови	Немає або дуже незначні відхилення від умов недоторканного стану	
Без ризику	Незначні відхилення від референційних умов	
Під ризиком	Помірні відхилення від референційних умов	
Змінений стан	Значні відхилення від референційних умов	
Змінений стан	Сильні відхилення від референційних умов	

Використання води

Таблиця 2.10 Основні показники використання і відведення води, млн м³.

Показники	Роки		
	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	310,0	295,2	310,1
у тому числі для використання	303,3	293,9	291,4
Спожито свіжої води, з неї на:	253,2	258,4	291,4
виробничі потреби	141,7	138,9	171,1
побутово-питні потреби	105,7	112,8	112,4
зрошення	3,6	4,4	5,1
сільськогосподарські потреби	2,1	2,2	2,2
ставково-рибне господарство	-*	-*	-*
Втрати води при транспортуванні	101,6	82,6	62,1
Загальне водовідведення, з нього:	302,7	289,3	312,2
у поверхневі водні об'єкти	298,8	286,2	308,8
у тому числі:			
забруднених зворотних вод	14,1	14,7	12,5
з них без очищення	9,2	9,1	7,9
нормативно очищених	195,5	182,8	177,3
нормативно чистих без очистки	87,0	87,4	119,0
не категорійні стічні води**	2,2	1,3	-
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	741,8	922,3	1111
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	92,3	94,1	99,7
Потужність очисних споруд	502,7	505,4	483,2

* - Порядком ведення державного обліку водокористування, затвердженим наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.03.2015 № 78, змінено порядок заповнення звіту про використання води за формою 2ПП-водгосп (річна) для водокористувачів, які використовують воду для рибогосподарських потреб (риборозведення).

** - Клінкерні води ПрАТ «Балцем»

Таблиця 2.11 Забір, використання та відведення води, млн м³.

Назва водного об'єкту	Забрано води із природних водних об'єктів - всього	Використано води	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти	
			всього	з них забруднених зворотних вод
Бас. р. Сів. Донець	302,0	283,0	306,2	11,6
Бас. р. Дніпро	8,4	8,1	2,6	0,982

Скидання води у водні об'єкти та очистка стічних вод.

У 2020 році, згідно із звітами про використання води за формою 2ТП-водгосп (річна), скинуто забруднюючих речовин у водні об'єкти: сухий залишок – 15 030 тонн, сульфати – 40 900 тонн, хлориди – 22 360 тонн, ХСК – 9 170 тонн, нітрати – 5 792 тонни, завислі речовини – 2 541 тонна, БСК5 – 1 896 тонн, азот амонійний – 386 тонн, нітрити – 132 тонни, кальцій – 7,202 тонни, фосфати – 564,8 тонни, магній – 2,243 тонн, нафтопродукти – 114,5 тонн, залізо загальне – 49,28 тонн, СПАВ – 35,68 тонн, натрій – 7,345 тонн, цинк – 3,992 тонн, алюміній – 1,348 тонни, марганець – 0,039 тонн, нікель – 3,724 тонни, мідь – 0,659 тонн, хром6+ – 0,750 тонн, жири масла – 0,250 тонн.

Значна кількість забруднюючих речовин припадає на житлово-комунальну галузь: сухий залишок – 6 020 тонн (40,1% від загального скиду забруднюючої речовини), сульфати – 38 471 тонна (94,1%), хлориди – 21 280 тонн (95,2%), ХСК – 8 750 тонн (95,4%), нітрати – 5 715 тонн (98,7%), завислі речовини – 2 404 тонни (94,6%), БСК5 – 1 823 тонн (96,1%), азот амонійний – 371 тонна (96,1%), нітрити – 130 тонн (98,5%), фосфати – 540,0 тонн (95,6%), нафтопродукти – 113,8 тонн (99,4%), залізо загальне – 48,1 тонн (97,6%), СПАВ – 34,83 тонни (97,6%), цинк – 3,970 тонни (99,4%), марганець – 0,039 тонн (100%), нікель – 3,723 тонни (99,97%), мідь – 0,648 тонн (98,3%), хром6+ – 0,748 тонни (99,7%).

Із загального скиду нормативно-очищених зворотних вод в області (177,3 млн м³) скид на спорудах механічної очистки складає 2,570 млн м³ (1,4%), біологічної очистки – 174,4 млн м³ (98,4%) та фізико-хімічної очистки – 0,313 млн м³ (0,17%).

За 2020 рік кількість підприємств, що мають скиди зворотних вод до поверхневих водних об'єктів, становить 92, із них 82 – в басейні р. Сіверський Донець, 10 – в басейні р. Дніпра, філія АТ «Укргазвидобування» ГПУ «Шебелинкагазвидобування» здійснювала скид до басейнів 2-х річок.

Потужність очисних споруд становить – 505,4 млн м³, в тому числі перед скидом до водного об'єкту – 480,6 млн м³.

Ефективну очистку забезпечують очисні споруди 33 водокористувачів, що складає 36% від загальної кількості водокористувачів, в тому числі по видам очистки: біологічної очистки – 23, фізико-хімічної очистки – 2, механічної очистки – 8.

Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону. Надмірне використання водних ресурсів малих річок для потреб сільського господарства та риборозведення, самовільне водокористування та безпроектне створення штучних водойм на руслах малих річок порушує природний водний, гідробіологічний режим річок, збільшує заростання та утворення донних відкладень. Розораність водозабірних басейнів сягає граничних меж при надто низькому ступені залісення. На багатьох річках і водоймах не закріплені прибережні захисні смуги, а деякі з наявних не завжди відповідають вимогам водного законодавства України.

Захист природних вод від забруднення стічними водами залишається гострою проблемою на території області, наявні системи водоочищення працюють за старою технологією, є необхідність їх переобладнання відповідно до сучасних наукових досягнень.

Ймовірні зміни стану водних ресурсів, якщо ДДП не буде затверджено

З метою охорони водних ресурсів та їх раціонального використання в Програмі визначено за необхідне виконання ряду заходів та пріоритетних завдань: будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання; будівництво та капітальний ремонт водних свердловин; будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд; будівництво та реконструкція мереж водовідведення; відновлення і покращення гідрологічного режиму річок Харківської області.

Якщо вищезазначені заходи та завдання Програми не будуть реалізовані, в майбутньому існує загроза погіршення якісного стану водних ресурсів через потрапляння забруднених стічних вод до водних об'єктів, подальший розвиток житлової та громадської забудови населених пунктів області, як і виробничо-промислового сектору, спричинятиме техногенне навантаження на водні об'єкти, що розташовані на території області.

Атмосферне повітря

Стан атмосферного повітря Харківської області формується обсягами викидів забруднюючих речовин від пересувних та стаціонарних джерел забруднення. До стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря слід віднести викиди великих промислових підприємств, особливо, паливно-енергетичного комплексу, машинобудівних, коксового та хімічного виробництв.

За даними Головного управління статистики у Харківській області, викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у 2020 році склали 94,1 тис. тонн (у 2019 – 106,5 тис. тонн, у 2018 році – 44,7 тис. тонн), від пересувних джерел – 113,6 тис. тонн (у 2019 році – 100,2 тис. тонн, у 2018 році – 93,8 тис. тонн).

Переважна частина викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря надійшла від процесів спалювання в енергетиці (75,35% від загального обсягу викидів), технологічних процесів добувної промисловості і розроблення кар'єрів (13,38%), в також переробної промисловості (5,45%).

Із загальної кількості викидів забруднюючих речовин найбільшу частину складають діоксид та інші сполуки сірки (42,73% від загального обсягу викидів), діоксид азоту (10,76%), оксид вуглецю (9,66%). Крім того, від стаціонарних джерел забруднення у 2020 році в атмосферу надійшло 7 789,606 тис. тонн діоксиду вуглецю.

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за останні 3 роки наведена в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по районах та містам області, тис. т.

Населені пункти, райони	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Всього Харківська область	44,741	106,499	94,144
м. Харків (міськрада)	4,800	4,013	3,691
м. Ізюм (міськрада)	0,547	0,243	0,144
м. Куп'янськ (міськрада)	1,258	1,369	1,124
м. Лозова (міськрада)	0,614	0,331	0,287
м. Люботин (міськрада)	0,129	0,999	0,105
м. Первомайський (міськрада)	0,049	0,048	0,026
м. Чугуїв (міськрада)	0,040	0,057	0,069
Балаклійський район	1,919	5,919	4,131
Барвінківський район	0,292	0,443	0,061
Близнюківський район	0,145	0,140	0,133

Богодухівський район	1,579	1,294	0,432
Борівський район	0,667	0,466	0,242
Валківський район	0,915	1,727	1,204
Великобурлуцький район	0,734	0,872	0,905
Вовчанський район	0,547	0,549	0,491
Дворічанський район	0,103	0,052	0,152
Дергачівський район	2,943	2,534	2,919
Зачепилівський район	0,114	0,117	0,102
Зміївський район	11,775	60,152	61,605
Золочівський район	0,058	0,112	0,086
Ізюмський район	0,168	0,207	0,201
Кегичівський район	1,235	0,151	0,401
Коломацький район	0,105	0,072	0,054
Красноградський район	1,956	9,817	4,571
Краснокутський район	0,705	0,620	0,815
Куп'янський район	0,141	0,165	0,073
Лозівський район	0,055	0,010	0,010
Нововодолазький район	1,445	2,815	1,138
Первомайський район	1,835	1,365	0,455
Печенізький район	0,062	0,038	0,039
Сахновщинський район	0,157	0,171	0,138
Харківський район	0,823	0,498	0,600
Чугуївський район	6,650	8,528	7,640
Шевченківський район	0,162	0,134	0,1

Таблиця 2.13 Основні забруднювачі атмосферного повітря на території Харківської області.

№ з/п	Підприємство – забруднювач	Валовий викид, тонн
1.	Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго»	60 919,640
2.	Філія «Теплоелектроцентральної» Товариства з обмеженою відповідальністю «ДВ нафтогазовидобувна компанія»	6 585,565
3.	УКПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування» у Красноградському районі	4 091,411
4.	Філія ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування»	2 798,784
5.	Приватне акціонерне товариство «Харківська ТЕЦ-5»	1 690,475
6.	УКПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування» у Валківському районі	1 169,864

7.	Товариство з обмеженою відповідальністю «Куп'янскспецпереробка»	817,099
8.	Шебелинське відділення бурових робіт БУ «Укрбургаз»	554,313
9	УКПГ філії ГПУ «Шебелинкагазвидобування» АТ «Укргазвидобування» у Нововодолазькому районі	548,623
10	Приватне акціонерне товариство «Харківський плитковий завод»	521,218

Таблиця 2.14 Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пилу, діоксид сірки, діоксид азоту, оксиду вуглецю) в цілому по області та в розрізі районів і міст Харківської області, тис. т.

Населені пункти, райони	2019 рік			2020 рік		
	Обсяг викидів	В тому числі по окремих речовинах:		Обсяг викидів	В тому числі по окремих речовинах:	
		Діоксиду та інші сполуки сірки	Сполуки азоту		Діоксиду та інші сполуки сірки	Сполуки азоту
Харківська область	106,499	41,401	10,198	94,144	40,210	10,123
м. Харків	4,013	0,478	1,042	3,691	0,029	0,8411
м. Ізюм	0,243	0,007	0,037	0,144	0,0006	0,0274
м. Куп'янськ	1,369	0,108	0,025	1,124	0,1066	0,0242
м. Лозова	0,331	0,001	0,053	0,287	0,0022	0,0469
м. Люботин	0,999	0,005	0,013	0,105	0,0041	0,0175
м. Первомайський	0,048	-	0,018	0,026	-	0,0165
м. Чугуїв	0,057	0,0017	0,021	0,069	0,0031	0,0244
Балаклійський район	5,919	0,013	1,253	4,131	0,0294	1,0656
Барвінківський район	0,443	0,008	0,0017	0,061	0,0039	0,0018
Близнюківський район	0,140	0,015	0,003	0,133	0,015	0,0022
Богодухівський район	1,294	0,016	0,132	0,432	0,0094	0,0461
Борівський район	0,466	0,003	0,016	0,242	0,002	0,0101
Валківський район	1,727	0,0001	0,160	1,204	0,0002	0,1082
Великобурлуцький район	0,872	0,007	0,0375	0,905	0,0071	0,0372
Вовчанський район	0,549	0,011	0,053	0,491	0,0085	0,0589
Дворічанський район	0,052	0,004	0,0006	0,152	0,00351	0,0013
Дергачівський район	2,534	0,008	0,999	2,919	0,0062	1,3078
Зачепилівський район	0,117	0,009	0,0007	0,102	0,0031	0,002
Зміївський район	60,152	37,676	3,7335	61,605	37,670	4,1834
Золочівський район	0,112	0,034	0,004	0,086	0,0154	0,0034

Ізюмський район	0,207	0,0006	0,003	0,201	0,0006	0,0028
Кегичівський район	0,151	0,0026	0,096	0,401	0,0026	0,0236
Коломацький район	0,072	0,0007	0,043	0,054	0,0008	0,0011
Красноградський район	9,817	0,067	0,855	4,571	0,0285	0,6774
Краснокутський район	0,620	0,014	0,009	0,815	0,0119	0,0096
Куп'янський район	0,165	0,001	0,002	0,073	0,0014	0,0018
Лозівський район	0,010	-	0,0007	0,010	0,0001	0,0015
Нововодолазький район	2,815	0,012	0,0153	1,138	0,005	0,0559
Первомайський район	1,365	0,008	0,093	0,455	0,0078	0,0184
Печенізький район	0,038	0,001	0,0004	0,039	0,0107	0,0004
Сахновщинський район	0,171	0,048	0,003	0,138	0,0391	0,0002
Харківський район	0,498	0,098	0,323	0,600	0,1037	0,0241
Чугуївський район	8,528	3,248	1,300	7,640	2,0747	1,4772
Шевченківський район	0,134	0,0017	0,005	0,1	0,0017	0,003

На території Харківської області до стаціонарних джерел забруднення слід віднести викиди потужних промислових підприємств, особливо підприємства теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості.

Основні забруднювачі атмосферного повітря: Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго», Філія «Теплоелектроцентрально» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», АТ «Укргазвидобування» філія ГПУ «Шебелинкагазвидобування».

Таблиця 2.15 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності у Харківській області відповідно до даних ГУ статистики у Харківській області

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Обсяги викидів по регіону, тонн
Усі види економічної діяльності		94 143,7
Сільське, лісове та рибне господарство	A	2 071,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	12 599,7
Переробна промисловість	C	5 132,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	70 933,9
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	745,3
Будівництво	F	11,18
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	193,7

Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	1 502,4
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	6,6
Інформація та телекомунікації	J	13,7
Фінансова та страхова діяльність	K	0,2
Операції з нерухомим майном	L	128,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	15,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	57,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	481,4
Освіта	P	82,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	150,7
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	14,4
Надання інших видів послуг	S	2,0

Згідно з офіційними статистичними даними, можна зробити висновок, що найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин на території області потрапляє в атмосферне повітря від такого виду економічної діяльності, як постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Забруднення атмосфери викидами автотранспорту посідає друге місце після енергетики за рахунок постійного збільшення кількості автотранспорту. Загальні викиди токсичних речовин залежать від потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автомобіля, швидкості руху, стану дороги, якості палива.

Викиди забруднюючих речовин від автотранспорту з року в рік зростають та негативно впливають на якість атмосферного повітря в області. Частка автомобілів, які експлуатуються на території області, далекі від довершеності, вони здебільшого не відповідають міжнародним стандартам щодо екологічної безпеки. Двигуни автомобілів зазвичай морально і фізично застарілі.

Забруднення атмосферного повітря в області від автотранспорту обумовлено такими факторами: постійне нерегульоване збільшення кількості автотранспорту, в тому числі транзитного вантажного; відставання якості палива від європейських стандартів; повільний розвиток мережі розв'язок і автошляхів; недосконалість управління дорожнім рухом та іншими проблемами; недостатньо розвинена законодавча та юридична база у галузі ефективного регулювання управління автотранспортом; відсутність механізмів впливу на збільшення забруднення довкілля автотранспортом.

Автомобілі викидають разом з відпрацьованими газами, випаровуванням паливо-мастильних матеріалів близько 200 компонентів забруднюючих речовин, які мають токсичний, мутагенний, наркотичний та інший вплив на живі організми. Основним токсичним інгредієнтом, яким забруднюється атмосферне повітря під час експлуатації автомобільного транспорту, є оксид вуглецю (близько 80%).

Викиди автотранспортних засобів особливо небезпечні тому, що здійснюються у безпосередній близькості від тротуарів у зоні активного пішохідного руху. Крім забруднення атмосферного повітря, автомобільний транспорт та його супутня інфраструктура є головними забруднювачами водних об'єктів та ґрунтів нафтопродуктами. Насамперед, це стосується відкритих автостоянок, гаражних

кооперативів і автозаправних станцій, які не обладнані локальними очисними спорудами поверхневих (дощових і талих) стічних вод, пунктів розвантаження паливно-мастильних матеріалів та автотранспортних підприємств. Має місце забруднення залізничних колій мастилами через їх витікання з негерметичних редукторів залізничних вагонів.

Негативно впливають на стан довкілля і відходи автотранспортних засобів, які утворюються в процесі їх експлуатації, а саме: відпрацьовані мастила, фільтри, акумулятори, відпрацьовані шини, деталі та корпуси автомобілів та ін., утилізацію яких належним чином ще не налагоджено.

Слід зазначити, що спостереження за забрудненням атмосферного повітря м. Харків проводиться на 10 стаціонарних пунктах спостереження, на території області стаціонарні пункти спостережень відсутні.

Таблиця 2.16 Зміна середнього рівня забруднення атмосферного повітря за 2018-2020 роки по місту Харкову.

Домішки	Характеристики	Роки			Тенденція
		2018 рік	2019 рік	2020 рік	
Пил	Q _{ср.} п	0.1 7008	0.1 7002	0.1 7052	0
Діоксид сірки	Q _{ср.} п	0.007 8415	0.007 8400	0.007 8460	0
Оксид вуглецю	Q _{ср.} п	3 5618	2 5600	1 5640	-0.5
Діоксид азоту	Q _{ср.} п	0.02 9540	0.03 9533	0.03 9609	+0.002
Фенол	Q _{ср.} п	0.001 3180	0.002 3214	0.002 3239	0
Сірководень	Q _{ср.} п	0.001 1097	0.001 1067	0.001 1072	0
Аміак	Q _{ср.} п	0.00 2128	0.00 2130	0.00 2142	0
Формальдегід	Q _{ср.} п	0.002 7461	0.002 7456	0.002 7523	-0.0002
Сажа	Q _{ср.} п	0.03 843	0.03 840	0.02 846	-0.004
Оксид азоту	Q _{ср.} п	0.02 1054	0.02 1081	0.02 1085	0
Кадмій	Q _{ср.} п	0.00 33	0.00 33	0.00 33	0
Залізо	Q _{ср.} п	0.77 33	0.78 33	0.92 33	+0.029
Марганець	Q _{ср.} п	0.02 33	0.02 33	0.03 33	+0.002
Мідь	Q _{ср.} п	0.05 33	0.05 33	0.05 33	-0.027
Нікель	Q _{ср.} п	0.03 33	0.02 33	0.02 33	-0.002
Свинець	Q _{ср.} п	0.03 33	0.03 33	0.02 33	-0.002
Хром	Q _{ср.} N	0.01 33	0.02 33	0.02 33	0
Цинк	Q _{ср.} п	0.07 33	0.07 33	0.06 33	-0.008

Аналізуючи матеріали спостережень за станом атмосферного повітря міста Харків, можна спостерігати тенденцію до погіршення – по оксиду вуглецю, формальдегіду, сажі, міді, нікелю, свинцю та цинку. Намітилась незначна тенденція щодо покращення якості атмосферного повітря по діоксиду азоту, залізу, марганцю. Не змінився рівень забруднення по пилу, діоксиду сірки, фенолу, сірководню, аміаку, оксиду азоту, марганцю, кадмію та хрому.

Фактор забруднення повітря знаходиться в постійно динамічному стані і залежить від багатьох чинників, а отже, потребує постійного контролю та моніторингу його якості з боку органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я населення, особливо при регулюванні господарської діяльності всіх суб'єктів.

Основними напрямками зменшення викидів забруднюючих речовин є, насамперед, неухильне виконання суб'єктами підприємницької діяльності природоохоронних заходів та впровадження сучасних технологій очищення газо-пилового потоку. Діяльність кожного суб'єкта господарювання має бути спрямована на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище. Правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря визначає Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

Ймовірні зміни стану атмосферного повітря, якщо ДДП не буде затверджено

У випадку, якщо Програма не буде затверджена, а заходи з охорони атмосферного повітря не будуть реалізовані, стан атмосферного повітря на території, більш ймовірно, залишатиметься на рівні сучасних показників. Але, за умов нарощування об'ємів виробництва промислових підприємств без впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин (технічне переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок, проведення комплексу режимно-налагоджувальних випробувань енергетичних котлів для оптимізації топкового процесу), відбуватиметься погіршення якості атмосферного повітря. Це може призвести до зниження якості екологічних показників стану довкілля. Забруднення атмосферного повітря та накопичення в ньому шкідливих речовин може проявлятися в зростанні показників захворюваності й смертності від хвороб органів дихання, створюватиметься подальше існування ризиків шкідливого впливу на здоров'я населення, що мешкає (перебуває) в межах області. Без реалізації заходів, що спрямовані на покращення стану атмосферного повітря – рівень забруднення атмосферного повітря, швидше за все, матиме тенденцію зростання, що може знизити рівень комфортного проживання населення.

Поводження з відходами

Протягом 2020 року утворилося 1 487,7 тис. тонн відходів I-IV класів небезпеки; утилізовано, оброблено (перероблено) – 255,7 тис. тонн відходів; видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти – 942,2 тис. тонн.

На території Харківської області, серед утворених відходів найбільшу питому вагу склали відходи IV класу небезпеки – 1 455,95 тис. тонн, або 97,86% від загального обсягу утворених відходів. Решта відходів розподілилась за класами небезпеки таким чином: 0,155 тис. тонн (0,01%) – до I класу небезпеки; 0,392 тис. тонн (0,026%) – до II класу небезпеки; 31,247 тис. тонн (2,10%) віднесено до III класу.

У Харківській області найбільшу питому вагу в утворенні промислових відходів IV класу небезпеки енергетичної галузі займає Зміївська ТЕС ПАТ «Центренерго». Відходи шлаку паливного, які утворюються цим підприємством, розміщуються на золошлаковідвалі. Згідно зі ст. 246 Податкового Кодексу України, ставка податку за розміщення відходів IV класу небезпеки становить 5,0 грн за тону. Підприємствам економічно вигідно залишати на зберіганні відходи, а не шукати шляхи їх утилізації та впроваджувати у виробництво нові технології використання відходів. З метою поліпшення ситуації у сфері утилізації відходів енергетичної галузі доцільно на законодавчому рівні

створити ефективний економічний механізм зобов'язання підприємств щодо необхідності утилізації відходів.

Таблиця 2.17 Накопичення відходів станом на 01.01.2020

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1.	Кількість підприємств, охоплених державним статистичним спостереженням за формою № 1-відходи (річна), які утворювали відходи	одиниць	704	Кількість наведена по підприємствах, які утворювали відходи в результаті економічної діяльності
2.	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах всіх класів небезпеки за 2019 рік (попередні дані), усього у тому числі:	тонн	10 834 357,8	
3.	відходи 1 класу небезпеки	тонн	-	
4.	відходи 2 класу небезпеки	тонн	-	
5.	відходи 3 класу небезпеки	тонн	116 638,6	
6.	відходи 4 класу небезпеки	тонн	10 717 719,2	

Таблиця 2.18 Динаміка утворення відходів за класами небезпеки (тонн).

Роки	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Усього (тонн) у тому числі	1 628 526,4	1 752 256,0 ¹	1 487 743,01
I класу небезпеки	256,4	224,4	154,7
II класу небезпеки	577,1	624,2	392,0
III класу небезпеки	59 588,4	48 657,6	31 247,3
IV класу небезпеки	1 568 104,5	1 702 749,8	1 455 949,1

¹ З урахуванням відходів, утворених у домогосподарствах

Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. В області діє мережа підприємств, які здійснюють відповідні операції у сфері поводження з небезпечними відходами. Серед них ТОВ НВП «НОВІНТЕХ», ТОВ «ЮПІТЕР ЕКО», ТОВ «ХАРКІВ-ЕКО», ТОВ НВП «КОР-МЕТ», ТОВ «ЕКОТЕК», ТОВ «ПК «ЕКОСФЕРА», та інші, які здійснюють збирання, перевезення, зберігання, знешкодження, утилізацію відпрацьованих ламп та приладів, що містять ртуть, відпрацьовані нафто відходи,

відпрацьовані лужні та кислотні акумуляторні батареї, відходи гальванічного та термічного виробництва, відходи застосування фото хімікатів тощо. Контроль за дотриманням ліцензійних умов провадження діяльності у сфері поводження з небезпечними відходами та видачу ліцензій покладено на Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Таблиця 2.19 Інформація про кількість діючих сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2020.

№ з/п	Назва одиниці адміністративно - територіального устрою регіону (район, місто)	Кількість*	Площі під твердими побутовими відходами, га*
Сміттєзвалища			
1	Балаклійський район	2	21,7
2	Барвінківський район	1	5,0
3	Близнюківський район	1	5,0
4	Богодухівський район	1	5,565
5	Борівський район	11	20,189
6	Валківський район	4	6,5
7	Великобурлуцький район	2	5,5
8	Вовчанський район	3	8,5
9	Дворічанський район	1	1,2
10	Дергачівський район	3	8,9
11	Зачепилівський район	2	4,0
12	Зміївський район	2	15,53
13	Золочівський район	3	4,35
14	Ізюмський район	0	0
15	Кегичівський район	2	7,85
16	Коломацький район	1	1,0
17	Красноградський район	14	17,6
18	Краснокутський район	3	5,5
19	Куп`янський район	0	0
20	Лозівський район	2	5,5
21	Нововодолазький район	5	7,83
22	Первомайський район	0	0
23	Печенізький район	5	4,4
24	Сахновщинський район	1	6,0
25	Харківський район	0	0
26	Чугуївський район	0	0
27	Шевченківський район	1	9,91
Усього по районах області		70	177,524
Полігони			
1	Харківський район (ТОВ «Перероблюючий завод»)	1	21,2
2	м. Харків (Дергачівський полігон)	1	13,2
Усього:		2	34,4
Усього по області:		78	258,784

* За даними районних державних адміністрацій та виконкомів міських рад міст обласного значення

Не менш гострою, ніж у попередні роки, залишається у Харківській області проблема утилізації твердих побутових відходів. На території Харківської області розташовано 78 організованих місць видалення твердих побутових відходів. В більшості

випадків, під час експлуатації місць видалення відходів, проєктні рішення не дотримуються.

Проблема відходів є однією з ключових екологічних проблем Харківської області. Існуюча система управління відходами як в Україні, так і на Харківщині характеризується такими тенденціями:

- накопичення відходів як у промисловому, так і побутовому секторі, що негативно впливає на стан довкілля і здоров'я людей;
- здійснення неналежним чином утилізації та видалення небезпечних відходів;
- розміщення побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків;
- неналежний рівень використання відходів як вторинної сировини внаслідок недосконалості організаційно-економічних засад залучення їх у виробництво;
- неефективність впроваджених економічних інструментів у сфері поводження з відходами.

Незважаючи на тенденцію деякого зменшення обсягів утворення відходів виробництва, в області триває процес накопичення відходів різних видів.

Невирішеними залишаються такі проблеми поводження з відходами:

- не запроваджена чітка система утилізації продуктів переробки макулатури, склобою, автомобільних шин, полімерних відходів, відходів легкої та харчової промисловості, відпрацьованих нафтопродуктів тощо;
- не впроваджена система поводження (знешкодження) з токсичними відходами;
- не організовано утилізацію шламів паливного-енергетичного комплексу та металургійних виробництв, золошламових відходів, гірничої породи;
- не вирішена проблема знешкодження непридатних для використання агрохімікатів і тари та упаковки від них.

Залишається актуальною проблема утилізації твердих побутових відходів (ТПВ). Існуюча система поводження з твердими побутовими відходами не дозволяє в повному обсязі виділити із загальної маси відходів фракції ресурсноцінних матеріалів (паперу, картону, скла, металу, пластмас тощо). Утворення значних обсягів відходів в області, захарашення території відходами зумовлено наступними основними факторами:

- неефективні технології переробки первинної сировини і матеріалів;
- недоліки в розробці нових та використанні наявних (вже розроблених і відомих у світовій практиці) технологій утилізації відходів на місцях їх безпосереднього утворення;
- недоліки системи поводження з відходами, що не були утилізовані в місцях їх утворення, а також недоліки системи очищення міста від відходів.

Існуюча система видалення побутових відходів не забезпечує регулярного вивозу і знешкодження побутових відходів, що призводить до стихійних звалищ.

Тверді побутові відходи є одним з небезпечних джерел забруднення, перш за все бактеріального, земельних ресурсів та ґрунтів, поверхневих і підземних водних ресурсів та атмосферного повітря.

Ймовірні зміни стану поводження з відходами, якщо ДДП не буде затверджено

З метою раціонального поводження з відходами в Програмі визначено за необхідне виконання ряду пріоритетних завдань та заходів: будівництво полігонів твердих побутових відходів; будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів; розроблення схем санітарної очистки населених пунктів; будівництво контейнерних майданчиків для ТПВ; придбання обладнання для збору твердих побутових відходів, а саме контейнерів, в тому числі, для роздільного збору сміття; придбання машин для збору побутових відходів.

В разі не виконання заходів, передбачених Програмою, фактор поводження з відходами матиме найбільше значення серед ризиків шкідливого впливу на довкілля на території Харківської області.

Залишатиметься на низькому рівні надання послуг у сфері управління відходами та розвиток відповідної інфраструктури в області, можливе збільшення кількості стихійних сміттєзвалищ і полігонів для їх захоронення, можливе накопичення промислових відходів та, як наслідок, погіршення санітарного стану населених пунктів. Крім того, залишиться без змін інституційна складова регіональної системи управління відходами, а отже, продовжуватиметься розрізненість і неузгодженість у намаганнях і діях влади, бізнесу та громадськості щодо впровадження різних заходів, спрямованих на зменшення відходів у довкіллі.

Розвиток системи поводження з промисловими відходами є одним із першочергових завдань органів влади у сфері охорони навколишнього природного середовища. В цій сфері також розробляються програми державного і регіонального рівня; очікується, що їх реалізація забезпечить досягнення екологічних стандартів в сфері поводження з відходами і на місцевому рівні.

Здоров'я населення

Питання поліпшення демографічної ситуації та покращення стану здоров'я населення є одним із найголовніших напрямків у роботі всіх гілок влади, але демографічний стан в області залишається складним.

За статистичними даними, станом на 01.07.2021 чисельність населення у Харківській області склала 2601,3 тис. осіб. Скорочення у відсотках у порівнянні з початком 2021 року складає 0,64%.

Середня чисельність населення області у січні-червні 2021 року становила 2 609,8 тис. осіб. Скорочення у відсотках у порівнянні з аналогічним періодом 2020 року складає 1,04%.

Зменшення чисельності населення області відбулося, головним чином, за рахунок природного скорочення (- 18 375 осіб).

Природний рух населення характеризувався зменшенням народжуваності на 4,8% (за цей період народилося на 373 дитини менше, ніж за відповідний період 2020 року). У той же час показник смертності збільшився на 28,1% (кількість померлих збільшилась на 5654 особи).

Поряд з цим, за січень-червень 2021 року в області спостерігався міграційний приріст населення (кількість прибулих більше ніж кількість вибулих на 10,1%).

За інформацією з офіційного веб-сайту Головного управління статистики у Харківській області (<http://kh.ukrstat.gov.ua/>), динаміка випадків захворюваності населення Харківської області наведена в табл. 2.20.

Таблиця 2.20 Динаміка випадків захворювання у Харківській області.

Роки	Кількість уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань, тис. од.									
	Усього	У тому числі:								
		новоутворення	хвороби нервової системи ¹	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби шкіри	хвороби підшкірної клітковини	хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	хвороби сечостатевої системи	
2015	1830,4	33,8	55,9	146,2	723,7	109,8	85,7	135,2	4,4	
2016	1861,0	34,9	53,9	142,4	785,7	106,8	85,0	129,7	4,2	
2017	1777,2	35,6	54,8	137,4	719,9	104,2	82,2	121,5	4,2	

Крім того, за інформацією з офіційного веб-сайту Харківської обласної державної адміністрації Департаменту охорони здоров'я (<https://kharkivoda.gov.ua/>) щодо основних показників здоров'я населення Харківської області – можна зробити висновки, що

демографічні процеси в Харківській області відповідають загальній тенденції природного руху населення України. Беручи до уваги вікову структуру населення, варто відзначити, що найвища частка припадає на групу осіб працездатного віку, що свідчить про позитивну тенденцію соціально-демографічного та економічного розвитку населених пунктів. Меншу, проте значну частку займає категорія осіб старше працездатного віку. Переважання частки осіб старше працездатного віку над часткою осіб молодше працездатного віку говорить про поступове старіння населення.

Згідно з наведеною структурою смертності населення Харківської області по класам хвороб за 2019 рік: 69,09 % – хвороби системи кровообігу; 14,04 % – новоутворення; 5,26 % – нещасні випадки та травми; 4,00 % – хвороби органів травлення; 1,96 % – хвороби органів дихання; 0,85 % – інфекційні та паразитарні хвороби; 0,47% – хвороби сечостатевої системи; 0,28 % – хвороби нервової системи; 4,033% – усі інші причини.

Хвороби системи кровообігу займають перше місце в структурі смертності населення та перше місце серед причин інвалідності населення і є однією з найважливіших причин надсмертності чоловіків працездатного віку. Серед причин інвалідності населення ведучі місця займають ішемічна та гіпертонічна хвороби, судинні ураження мозку. З віком відмічається підвищення рівня захворюваності на хвороби системи кровообігу. У жінок показники захворюваності (крім інфаркту міокарда) вищі ніж у чоловіків. В розвитку хвороб системи кровообігу найбільше значення має дві основні групи: соціально-культурні фактори та внутрішні фактори ризику. До першої групи факторів ризику відносяться: вживання висококалорійної їжі, яка багата вуглеводами, жирами та холестерином; тютюнопаління; малорухливий спосіб життя; постійний нервовий стрес. До другої групи факторів ризику відносяться артеріальна гіпертензія; гіперхолестеремія; порушена толерантність до вуглеводів; ожиріння; спадковість. Ступінь впливу кожного із названих факторів та їх комбінація різна. Витрати на лікування, реабілітацію та соціальне забезпечення хворих на хвороби системи кровообігу стають фінансовим тягарем для суспільства.

Серед ймовірних причин захворюваності населення можна назвати високий рівень розвитку промисловості та урбанізації, який створює прискорений, стресовий ритм життя, який негативно впливає на організм людини, підсилює прояви девіантної поведінки, що і являється провокуючим хворобу фактором; старіння нації; не дотримання здорового способу життя. Станом на теперішній час загальноновизнано, що епідемія хронічних неінфекційних захворювань, у тому числі і хвороб системи кровообігу, значною мірою пов'язана зі способом життя і виникненням, внаслідок цього, фізіологічних факторів ризику.

За останні 10 років у нашій країні відзначають неспинну тенденцію до підвищення рівня захворюваності на злоякісні новоутворення із щорічним збільшенням приблизно на 3 %. Злоякісні новоутворення спричиняють більше 15 % усіх смертей і поступаються за цим показником лише серцево-судинним захворюванням. Ризик розвитку онкологічних захворювань становить 27,7 % у чоловіків та 18,5 % у жінок. Щорічна летальність внаслідок онкологічних захворювань у 2–10 разів перевищує аналогічний показник у розвинених країнах світу. В Україні хворі онкологічного профілю становлять 25 % інвалідів. Результати світових епідеміологічних досліджень злоякісних новоутворень свідчать про швидкі темпи підвищення захворюваності на рак та поширеності злоякісних новоутворень із різким зростанням смертності у віці старше 60 років.

Смертність від хвороб органів травлення посідає четверте місце у структурі смертності населення (після хвороб системи кровообігу, новоутворень і нещасних випадків). У структурі смертності від хвороб органів травлення переважають цироз печінки, панкреатит, ускладнений перебіг виразки шлунка і дванадцятипалої кишки. При вирішенні проблем щодо хвороб органів травлення необхідно орієнтуватися на характер відтворення і втрати здоров'я населення, як важливі критерії економічного і соціального благополуччя суспільства.

Особливість смертності населення від хвороб органів травлення протягом другої декади XXI ст. полягає в тому, що це єдина причина, від якої смертність має виразну тенденцію до зростання.

Факторами ризику виникнення цих захворювань є низька якість харчування, його незбалансованість, незадовільна організація харчування вдома і на роботі, психоемоційне перенапруження, самолікування, пізні звернення за кваліфікованою медичною допомогою. Симптоми захворювань шлунково-кишкового тракту дуже поширені і мають значні економічні та соціальні наслідки.

Спостерігається нівелювання статевих відмінностей в частоті жовчнокам'яної хвороби, виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки; відбувається розширення вікових меж формування патології органів травлення; простежується чітка тенденція до збільшення захворюваності на патологію верхніх відділів шлунково-кишкового тракту.

Інфекційні хвороби залишаються однією з основних причин інвалідності та смертності населення в Харківській області. Підвищення рівня інфекційної захворюваності пов'язане з негативними соціально-економічними змінами в країні, військовими конфліктами, внутрішньою та зовнішньою міграцією, екологічними катаклізмами, появою нових нозологічних форм хвороб.

Зважаючи на те, що інфекційні захворювання найчастіше вражають соціально незахищені верстви населення, стає зрозуміло, чим викликана особлива увага до цих хвороб і в сучасному українському суспільстві.

Так, потрапляння забруднюючих речовин в організм людини до органів дихання та травлення викликає ризик розвитку їх хвороби. До складу пилу можуть входити особливо небезпечні частинки, такі як свинець, кадмій, ртуть, діоксини. На населення, що мешкає поблизу промислових підприємств, можуть мати вплив сполуки речовин, що утворюються в результаті технологічних процесів.

Серед хвороб, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, слід виділити хвороби органів дихання, захворювання на хронічний бронхіт та астму, а також інфекційні захворювання та новоутворення.

На підставі наведених даних можна зробити висновок, що рівень захворюваності населення області хворобами, які можуть мати відношення до забруднення довкілля, є достатньо високим.

Слід зазначити, що охорона здоров'я населення – це соціальна проблема, яка величезною мірою залежить від: умов праці, житлово-комунального забезпечення, культури, харчування та доступності і якості медичної допомоги.

У контексті децентралізації влади, підвищення ролі територіальних громад у процесі розбудови власної медичної інфраструктури поступово збільшується кількість закладів первинного рівня медичної допомоги як базових установ з організації медичних послуг у європейських країнах. На сьогодні в області функціонує 79 комунальних некомерційних підприємств, 29 приватних юридичних та фізичних осіб, які надають первинну медичну допомогу.

Роботу галузі забезпечують понад 9,0 тис. лікарів та 16,0 тис. молодших спеціалістів з медичною освітою. Показник укомплектованості штатних посад зазначеними фахівцями у комунальних установах охорони здоров'я – 78,1% та 83,3% відповідно.

З метою забезпечення населення доступною, своєчасною, якісною та ефективною первинною медико-санітарною допомогою та забезпечення керованості та безперервності медичної допомоги на території області діють комунальні некомерційні підприємства та приватні установи.

Ймовірні зміни стану здоров'я населення, якщо ДДП не буде затверджено

Виконання всіх заходів та проєктів ДДП забезпечить послаблення можливого впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення. З метою підвищення доступності, ефективності та якості медичного обслуговування населення Програмою заплановані заходи щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту лікарняних закладів, в тому числі – будівництво комплексу комунального некомерційного підприємства «Обласний центр онкології» (перша та друга черга).

У разі, якщо Програму не буде затверджено, всі заходи і проєкти ДДП не будуть комплексними, інтегрованими та ефективними, адже інерційний характер розвитку ситуації в економіці та соціальному житті регіону сприятиме накопиченню екологічних проблем, серед яких значна амортизація комунального обладнання та незадовільний стан інфраструктури, що можуть нести загрози техногенного характеру. Більш того, може виникнути кумулятивний ефект з проблем, що ускладнить існуючу екологічну ситуацію. Особливу загрозу становитиме проблема накопичення та утилізації твердих побутових та промислових відходів, підвищиться ризик використання небезпечних технологій утилізації ТПВ та будівництва небезпечних об'єктів та підприємств, викиди яких можуть погіршити якість атмосферного повітря, поверхневих та підземних водних ресурсів, земельних ресурсів та ґрунтів, а це, в свою чергу, може підвищити ризик виникнення новоутворень і хвороб органів дихання у населення, призвести до зниження біорізноманіття тощо.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік визначає пріоритетні напрями економічного і соціального розвитку, враховує екологічні завдання регіонального рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Програма передбачає розвиток базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення (промисловий комплекс, агропромисловий комплекс, енергозабезпечення, транспортний комплекс, реформування житлово-комунального господарства, охорона навколишнього природного середовища, розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом, розвиток споживчого ринку) та охоплює усі види господарської діяльності: промисловий, агропромисловий і транспортний комплекси, енергозбереження та енергоефективність, паливо-енергетична галузь, житлово-комунальне господарство та комунальну інфраструктуру, соціальне забезпечення, впровадження заходів територіального планування, освіти, охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт; культуру і туризм, охорону навколишнього природного середовища.

Реалізація заходів та проєктів, що визначені Програмою, спрямована на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Головними екологічними проблемами, що мають відношення до Програми, є: захист атмосферного повітря; необхідність відновлення та модернізація головних споруд та мереж інженерної інфраструктури (зливова каналізація, централізоване водопостачання та водовідведення), розвиток системи поводження з твердими побутовими і промисловими відходами, збереження природних рослинних ресурсів.

За кожним пріоритетним напрямком Програми розробляється низка заходів і проєктів, частина з яких, відповідно до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», підлягає оцінці впливу на довкілля.

Серед основних заходів Програми, що можуть мати безпосередній вплив на навколишнє середовище, можна виділити:

- будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання;
- будівництво та капітальний ремонт водних свердловин;
- будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд;
- будівництво та реконструкція мереж водовідведення;
- будівництво полігонів твердих побутових відходів;
- будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів;
- будівництво теплоелектроцентралі;
- будівництво газопроводів високого тиску;
- збереження та охорона природних територій, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів та інше.

Стратегічна екологічна оцінка Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік проводиться з метою забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я.

Відповідно до частини першої статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, визначеної пунктом 13 частини третьої статті третьої. Така планована діяльність підлягає оцінці впливу на довкілля до прийняття рішення про провадження планованої діяльності.

SWOT-аналіз є дієвим інструментом для прийняття стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень щодо подальшого удосконалення ДДП з урахуванням регіональних особливостей. Виявлені при проведенні SWOT-аналізу слабкості, можливості і загрози можуть бути використані при прийнятті стратегічних, коротко- та довгострокових управлінських рішень. Результати SWOT - аналізу екологічної ситуації у Харківській області наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 SWOT-аналіз екологічної ситуації на території, де реалізується ДДП

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність природних ресурсів; 2. Наявність унікальних ландшафтів; 3. Значний досвід регіональної екологічної політики, розроблення та реалізація природоохоронних програм на обласному рівні; 4. Існуюча програма охорони навколишнього природного середовища в Харківській області; 5. Існуюча програма «Питна вода Харківської області»; 6. Існуюча концепція розвитку водного господарства Харківської області; 7. Досвід виховання екологічної свідомості дітей та юнацтва, інформаційного забезпечення населення; 8. Наявність екологічних громадських організацій та спілок, а також активних зоозахисних волонтерських організацій (досить численні, добре згуртовані, користуються довірою суспільства та широко відомі загалу своєю роботою). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Значне техногенне навантаження на довкілля (забруднення водних об'єктів та атмосферного повітря, погіршення стану земель), зокрема: <ul style="list-style-type: none"> - наявність потенційно небезпечних виробництв, велика кількість підприємств-забруднювачів; - наявність стихійних сміттєзвалищ побутових відходів; - накопичення великої кількості промислових відходів; - забруднення водойм скидами підприємств, замулення та засмічення водних об'єктів; - незадовільний стан очисних споруд; 2. Недостатня кількість сучасної інфраструктури поводження з побутовими та промисловими відходами (сортувальні станції, сміттєпереробні заводи, підприємства з утилізації, знешкодження відходів), недостатньо розвинута система роздільного збору сміття; 3. Низький рівень лісистості території, який майже вдвічі нижчий за середній показник по Україні та нижче оптимального рівня; 4. Недостатнє використання сучасних технологій для зменшення впливів на довкілля на промислових підприємствах; 5. Неєфективне управління у сфері поводження з відходами на рівні органів місцевого самоврядування.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Функціонування автоматизованої системи моніторингу довкілля; 2. Формування системного підходу до поводження з відходами в регіоні, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> - удосконалення та впровадження системи роздільного збору та сортування; - будівництво інфраструктурних об'єктів з сортування та комплексної переробки відходів тощо; 3. Стимулювання енергоефективності у 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміни клімату; 2. Погіршення демографічної ситуації (природне та міграційне скорочення); 3. Погіршення стану довкілля внаслідок продовження політики незбалансованого природокористування; 4. Погіршення стану здоров'я населення внаслідок забруднення довкілля; 5. Загроза підтоплення територій області; 6. Відсутність ефективних механізмів

виробництві та житлово-комунальній сфері; 4. Впровадження енергоощадних технологій та використання відновлюваних джерел енергії; 5. Подальший розвиток екологічного управління; 6. Підвищення рівня екосвідомості представників місцевих громад та бізнесу, розвиток громадського екологічного руху; 7. Збільшення кількості та площі об'єктів природно-заповідного фонду; 8. Поліпшення стану лісів і зелених насаджень області.	комплексного державного та громадського контролю за дотриманням норм природоохоронного законодавства; 7. Недостатній рівень відповідальності підприємств, органів місцевого самоврядування та населення за порушення природоохоронного законодавства, а також законодавства у сфері захисту тварин; 8. Недостатній рівень впровадження новітніх екологічно безпечних технологій; 9. Низька підтримка населенням створення нових об'єктів природно-заповідного фонду на території області (зокрема, степових та лугових).
--	---

При гіпотетичному «нульовому» сценарії, якщо документ державного планування не буде затверджений, подальший стабільний розвиток території Харківської області є проблематичним. Це може призвести до погіршення екологічної ситуації і, як наслідок, може відобразитися на умовах життя та здоров'я населення.

Таблиця 3.2. Оцінка ймовірного впливу ДДП на довкілля відповідно до контрольного переліку

№ з/п	Чи може виконання ДДП спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення стану
		так	ймовірно	ні	
Атмосферне повітря					
1	Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		•		+
2	Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•		+
3	Погіршення якості атмосферного повітря?			•	
4	Появу джерел неприємних запахів?			•	
5	Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			•	
Водні ресурси					
6	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		•		+
7	Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			•	
8	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			•	

9	Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
10	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	
11	Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	+
12	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь -якого поверхневого водного об'єкту?			•	
13	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14	Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15	Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16	Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	+
Поводження з відходами					
17	Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			•	+
18	Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	
19	Збільшення кількості відходів I -III класу небезпеки?			•	
20	Спорудження еколого - небезпечних об'єктів поводження з відходами?		•		
21	Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси					
22	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?		•		+
23	Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24	Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	

25	Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
26	Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27	Виникнення конфліктів між ухваленими завданнями ДДП та цілями місцевих громад?			•	
Біорізномоніття та рекреаційні зони					
28	Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29	Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?		•		
30	Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?	•			+
31	Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
32	Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		•		
33	Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	
34	Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	
Населення, інфраструктура					
35	Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	+

36	Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
37	Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему, зміни в структурі транспортних потоків?			•	
38	Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
39	Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?		•		
40	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	
Екологічне управління та моніторинг					
41	Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	
42	Погіршення екологічного моніторингу?			•	
43	Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	
44	Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше					
45	Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		•		+
46	Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
47	Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	
48	Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49	Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	

50	Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	
----	---	--	--	---	--

Керуючись стратегічними й оперативними цілями та на основі оцінок, представлених в табл. 3.1 та табл. 3.2, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

Атмосферне повітря. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів в атмосферне повітря. Проте, реалізація заходів пунктів 13 та 16 Розділу «Енергозабезпечення», ймовірно, може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин через подальше сприяння у нарощуванні ресурсної бази та видобуванні паливно-енергетичних корисних копалин. Також реалізація заходів щодо розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, Розділу «Культура і туризм», ймовірно, може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин через використання транспортних засобів під час туристичних подорожей та перевезень. Для туристичних перевезень характерними є часті зупинки з метою огляду об'єктів екскурсії, а також рух на невеликих швидкостях, що значно підвищує обсяги викидів.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, поліпшення якості атмосферного повітря шляхом скорочення викидів діоксиду сірки, оксидів азоту та речовин у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом (пилу), від існуючих великих спалювальних установок. Зокрема, пункт 20 Розділу «Охорона навколишнього природного середовища» – передбачається сприяння реконструкції, модернізації, технічному переоснащенню діючого обладнання Зміївської ТЕС ПАТ «Центрэнерго», Філії «Теплоэлектроцентраль» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», КП «Харківські теплові мережі» з метою впровадження заходів Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок. Розглядається можливість впровадження сучасної системи контролю за станом довкілля, у тому числі щодо здійснення моніторингу, оцінки та управління якістю атмосферного повітря.

Водні ресурси. Програма не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами скидів у поверхневі чи підземні водні об'єкти. Проте, реалізація заходів пункту 19 Розділу «Охорона навколишнього природного середовища» (проведення реконструкції та будівництва очисних споруд), ймовірно, може призвести до збільшення обсягів скидів у поверхневі водні об'єкти чи до збільшення навантаження на каналізаційні системи.

Програма передбачає реалізацію завдань, спрямованих на зменшення обсягів стічних вод у поверхневі водні об'єкти, зменшення навантаження на каналізаційні системи та покращення якості очисних споруд. Зокрема, у переліку інвестиційних проєктів по галузі «Житлово-комунальне господарство» передбачається модернізація існуючої і розбудова нової інфраструктури, а саме капітальний ремонт, будівництво, реконструкція мереж водопостачання та водовідведення; будівництво, реконструкція водних свердловин; будівництво, реконструкція очисних споруд та інше.

Звітом про СЕО надаються рекомендації щодо реалізації заходів, спрямованих на поліпшення стану водних ресурсів, зокрема:

- проведення інвентаризації та паспортизації водних об'єктів на території області;
- сприяння розробці та встановлення прибережних захисних смуг навколо поверхневих водних об'єктів на території області;

- розробка плану заходів щодо стимулювання зменшення скидів забруднюючих речовин в поверхневі водні об'єкти та посилення контролю за скидами.

Відходи. Харківська область характеризується високим рівнем утворення і накопичення твердих побутових відходів. Реалізація заходів Розділу «Культура і туризм», ймовірно, може привезти до збільшення кількості побутових відходів внаслідок розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, проведення в межах області великих культурних, спортивних, ділових подій та заходів (фестивалів, виставок, ярмарків, конференцій тощо).

Програмою, а саме, пунктом 22 Розділу «Охорона навколишнього природного середовища» передбачається сприяння у продовженні будівництва комплексів по управлінню комунальними відходами – будівництво комплексів по управлінню комунальними відходами (будівництво полігонів твердих побутових відходів; будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів).

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Програми не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або у характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Реалізація заходів та проектів Програми не призведе до суттєвих змін у структурі земельного фонду, чинній або плановій практиці використання земель. Однак заходами Програми передбачено проведення робіт по будівництву, реконструкції та капітальному ремонту різних видів мереж та споруд, що завжди пов'язано з порушенням ґрунтового покриву земель, на яких заплановано впровадження діяльності.

Біорізноманіття. Програмою не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі чи заплановані до заповідання території та об'єкти природно-заповідного фонду.

Покращенню стану біорізноманіття може сприяти реалізація заходів пункту 24 «Охорона навколишнього природного середовища» щодо збільшення відсотку заповідності території природно-заповідного фонду області – підготовку матеріалів щодо розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Здоров'я населення. Реалізація всіх вище перелічених заходів Програми забезпечить послаблення можливого впливу на довкілля, і як наслідок, послабить вплив на здоров'я населення. Виконання таких заходів Програми, як будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання, а також будівництво та капітальний ремонт водних свердловин – унеможливить ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості.

Реалізація інвестиційних проектів по галузі «Охорона здоров'я» щодо будівництва, реконструкції та капітального ремонту лікарняних закладів, а також реалізація заходів Розділу «Охорона здоров'я» – будівництво комплексу комунального некомерційного підприємства «Обласний центр онкології» (перша та друга черга) та проведення заходів з питань протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, у т.ч. кампанії з вакцинації, з метою зниження показників захворюваності та смертності серед мешканців області, підвищить доступність, ефективність та якості медичного обслуговування населення.

Також реалізація переліку інвестиційних проектів по галузі «Фізична культура і спорт» Програми передбачає розвиток і популяризацію спорту на території області. Ці зміни можуть сприяти створенню необхідних умов для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортивного резерву на території Харківської області.

Виконання переліку інвестиційних проектів по галузям «Соціальне забезпечення» та «Охорона здоров'я», ймовірно, може призвести до покращення життя та стану здоров'я населення.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в сфері екологічної безпеки, натомість, передбачено покращення інфраструктури області, управління відходами та підвищення ефективності управління енергетичними ресурсами.

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я населення, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

При впровадженні заходів Програми, у порівнянні з існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення.

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом (за адміністративними даними, статистичною інформацією та результатами досліджень)

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки проекту документа державного планування «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» визначені основні проблеми для навколишнього середовища та охорони здоров'я населення, надані характеристики даних впливів.

В рамках даної роботи визначені ключові екологічні цілі та завдання в сфері охорони довкілля, їх відповідність заходам Програми та визначені можливості їх врахування при розробленні ДДП. На основі аналізу екологічної ситуації та запланованих заходів Програми були визначені ключові актуальні питання, що потребують оцінки.

Таблиця 4.1. Ключові потенційні екологічні проблеми і ризики, які стосуються ДДП.

Основні ризики	Характеристика ризиків	Заходи, що визначені ДДП
Можливе користування водою незадовільної якості.	Відсутність мереж водопостачання (водних свердловин, як джерел для водопостачання) в подальшому залишатиме певні ризики для здоров'я населення через користування водою незадовільної якості.	Будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання. Будівництво та капітальний ремонт водних свердловин.
Можливе забруднення водних та земельних ресурсів, ґрунтів.	Відсутність мереж водовідведення, відсутність каналізаційних очисних споруд або їх технічна зношеність – може призвести до погіршення якісних характеристик поверхневих водних ресурсів та ґрунтів через інфільтрацію забруднених вод з мереж водовідведення.	Будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд. Будівництво та реконструкція мереж водовідведення.
Можливе забруднення і засмічення земельних ресурсів, ґрунтів, забруднення ґрунтових вод.	Відсутність спеціальних обладнаних місць видалення твердих побутових відходів. Накопичення, розміщення побутових відходів без урахування можливих небезпечних наслідків.	Будівництво полігонів твердих побутових відходів. Будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів.
Можливе забруднення атмосферного повітря.	Відсутність системи централізованого тепло- та газопостачання може призвести до збільшення викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами.	Будівництво теплоелектроцентралі. Будівництво газопроводів високого тиску.
Можливе зменшення біорізноманіття.	Незабезпечення постійного збільшення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що призведе до припинення розвитку створення запланованих до заповідання природних екосистем,	Створення нових та розширення існуючих об'єктів природно-заповідного фонду області. Збереження та охорона природних територій, з

	унікальних природних територій, ландшафтів та рідких видів рослин і тварин.	можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму.
Можливий вплив на здоров'я населення.	Усі вище описані ризики є чинниками, що послаблюють здоров'я населення.	Необхідне здійснення усіх заходів, які передбачені ДДП.

Серед екологічних проблем, що можуть спричиняти негативний вплив на здоров'я населення, варто виділити:

1) Забруднення атмосфери: провокує захворювання органів дихання, кровотворення, алергічні реакції, онкологічні захворювання, нервово-психічні розлади, зменшення очікуваної тривалості та якості життя;

2) Забруднення водних ресурсів: погіршення анафелогенної ситуації, збільшення кількості хвороб органів кровотворення, шлунково-кишкового тракту, сечовидільної, нервової, ендокринної систем, зниження імунітету, зменшення очікуваної тривалості та якості життя;

3) Забруднення ґрунтів: провокує потрапляння токсичних речовин в організм людини через продукцію городництва та садівництва. Забруднені ґрунти є ідеальним субстратом для появи шкідливих мікроорганізмів, гельмінтів, що сприяє збільшенню захворюваності людей та тварин;

4) Деградація геологічного середовища: сприяє погіршенню анафелогеного стану, умов проживання населення, санітарного стану житлових приміщень, що, у підсумку, провокує захворювання органів дихання, застуди, ГРВІ та зниження імунітету;

5) Проблема накопичення відходів: відходи є небезпечною основою для розмноження хвороботворних мікроорганізмів, вони забруднюють усі компоненти навколишнього природного середовища. Таким чином, накопичення відходів має загальну шкідливу дію на організм людини, що, у підсумку, може призвести до розладу будь-якої системи організму людини;

6) Наявність шумового, електромагнітного забруднення: спричиняє нервові розлади, підвищує втомлюваність, знижує імунітет, може бути причиною порушення сну;

7) Деградація біорізноманіття: зменшення кількості зелених рослин сприяє збільшенню забруднення атмосфери, пригнічує психоемоційний стан людини, може провокувати кількість збільшення хвороб органів дихання. В той же час інвазійні рослини активізують алергічні реакції в організмі людини, збільшення кількості кліщів, гельмінтів провокує серйозні неврологічні хвороби та захворювання шлунково-кишкового тракту.

Для усунення усіх можливих проблем, які можуть спричиняти негативний вплив на здоров'я населення, необхідне впровадження рішень, що передбачені ДДП «Програмою економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік».

Під час реалізації заходів та проєктів Програми необхідно врахувати наявні проблеми території, на якій заплановано впровадження діяльності та запропонувати найбільш екологічно вигідну територіально-планувальну організацію з урахуванням всіх планувальних обмежень (згідно із Державними будівельними нормами України планування та забудова територій ДБН Б.2.2-12-2019 «Планування та забудова територій» та Державними санітарними правилами планування та забудови населених пунктів ДСП 173-96 та інше).

Планувальні обмеження на території, які заплановані для впровадження діяльності, визначають загальні вимоги до режиму використання земельних ділянок, по яких проходять інженерні та транспортні комунікації, вимоги до експлуатації та проєктування інженерних мереж, а також режим використання земельних ділянок, що потрапляють в санітарно-захисні та охоронні зони.

Обмеження за вимогами охорони здоров'я та захисту життя – визначається санітарно-гігієнічними нормами.

Обмеження за природоохоронними вимогами – визначається на підставі Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про природно-заповідний фонд» та іншими нормативно-правовими документами у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Обмеження за інженерно-геологічними умовами – визначається за даними інженерно-геологічних пошукових робіт.

Умови і обмеження забудови земельних ділянок враховуються при розробленні землевпорядної документації відповідної земельної ділянки.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування

В розділі висвітлюється інформація про різні стратегії, плани і програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівнях, які в тій чи іншій мірі визначають передумови для прийняття запланованих заходів та проєктів в ДДП «Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік».

Розділ ґрунтується на аналізі цілей документів державної політики у сфері охорони довкілля та здоров'я населення, які мають відношення до цілей розвитку на місцевому рівні та безпосередньо стосуються ДДП. Результати аналізу визначають ступінь врахування вищезазначених цілей документів державної політики та їх впровадження в ДДП.

Проведений огляд відповідних цілей екологічної політики передбачає загальні орієнтири, на основі яких оцінюються цілі та заходи Програми.

Міжнародні зобов'язання у сфері охорони довкілля Україна взяла на себе, підписавши більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, що стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед яких:

- Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994 р.;
- Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.);
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);
- Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995р.);
- Угоди про збереження кажанів в Європі (1991р.);
- Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція);
- Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29 жовтня 1996р.);
- Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 р.);
- Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 1 липня 1999 р.;
- Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (Стокгольм, 2001 р.), яка ратифікована в Україні від 18 квітня 2007 року.

На виконання Бернської конвенції в Європі створена мережа територій особливого природоохоронного значення – Смарагдова мережа, важливих для збереження біорізноманіття в країнах Європи і деяких країнах Африки. Смарагдова мережа України є українською частиною Смарагдової мережі Європи, розробляється з 2009 року. В листопаді 2016 року було затверджено першу версію Смарагдової мережі для України, яка потребує доопрацювання на основі наукових даних.

Станом на 01.01.2016 мережа займала близько 8% території України і, в основному, складається з існуючих територій природно-заповідного фонду. За результатами аналізу звітом про СЕО визначено, що в межах території, де заплановано впровадження заходів та проєктів Програми, території природно-заповідного фонду, що внесені до Смарагдової мережі України, відсутні.

Відповідно до Рамсарської конвенції, стороною якої є Україна, на території держави здійснюються заходи для збереження мігруючих водно-болотних птахів, шляхом виділення певних територій та надання їм охоронного статусу. На території України

виділено 39 водно-болотних угідь міжнародного значення, офіційно визнаних Рамсарською конвенцією, а ряд водно-болотних угідь є перспективними для визнання. Деякі водно-болотні угіддя погоджені розпорядженням Кабінету Міністрів України і подані на розгляд Секретаріату Рамсарської конвенції.

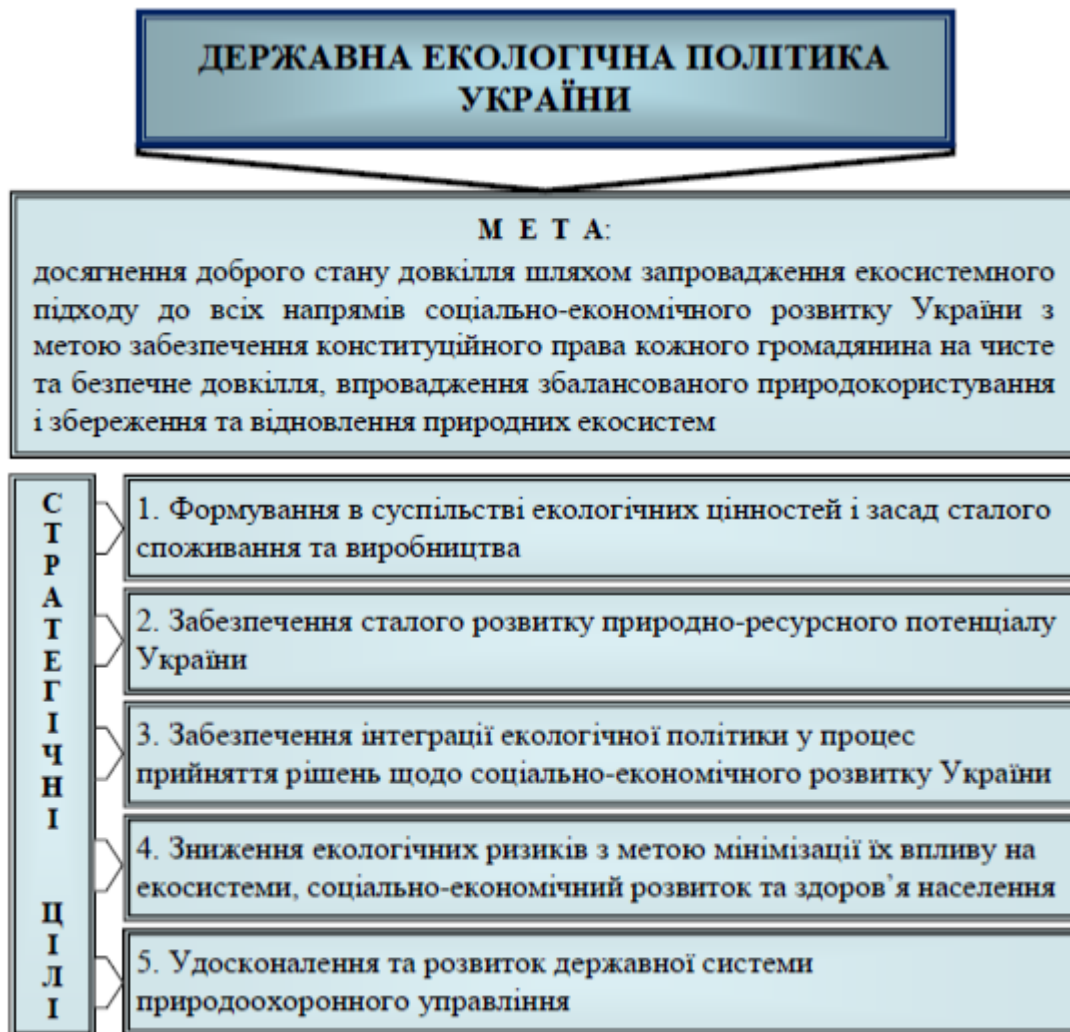
Стосовно дотримання міжнародних зобов'язань по інших напрямках співробітництва, таким як зміна клімату, охорона озонного шару, поводження з відходами та іншим, слід зазначити, що вони не мають прямого відношення до головних цілей та завдань проєкту Програми, що є документом державного планування місцевого рівня. Дотримання перелічених вище зобов'язань може бути реалізоване в сфері науково-технічних розробок, вибору технічно-конструкторських рішень при проектуванні певних об'єктів та споруд, видання певних нормативно-правових актів та державних стандартів в різних галузях господарської діяльності. Проте слід зазначити, що більшість заходів, визначених ДДП в частині розвитку систем інженерної інфраструктури, поводження з відходами, пропонують впровадження сучасних «дружніх» до оточуючого середовища технологій, що відповідає загальносвітовим принципам охорони довкілля та сприяє дотриманню міжнародних зобов'язань у даній сфері.

Основними міжнародними правовими документами щодо стратегічної екологічної оцінки є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (далі – Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті, ратифікований Верховною Радою України 01.07.2015 № 562-VIII, та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє природне середовище, яка внесена до виконання Плану заходів з виконання Угоди Про Асоціацію між Україною (з однієї сторони) та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і іншими державами-членами (з іншої сторони), який затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.10.2017 № 1106, Бернська Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ, існуючих в Європі.

Стратегічна екологічна оцінка ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» проводиться з забезпеченням захисту навколишнього середовища, зокрема здоров'я населення, та дотриманням визначеної в Протоколі про СЕО мети.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Мета державної екологічної політики та її стратегічні цілі наведені на рис. 5.1.

Рисунок 5.1 Мета та стратегічні цілі державної екологічної політики.

Аналіз відповідності цілей напрямів Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік стратегічним цілям державної екологічної політики України наведено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1 Аналіз відповідності напрямків Програми стратегічним цілям державної екологічної політики України.

Напрями Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік	Стратегічні цілі державної екологічної політики України				
	1. Формування у суспільстві екологічних цілей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-екологічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природо-охоронного управління
1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів.	x	+	+	+	x
2. Охорона атмосферного повітря.	x	+	+	+	x
3. Охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу).	x	+	+	+	x
4. Збереження природно-заповідного фонду.	x	+	+	+	+
5. Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів.	x	x	+	+	x
6. Розвиток науки й освіти, доступність інформації, підготовка кадрів, здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці.	+	x	+	+	+

□ Для оцінки відповідності цілей виконувалась наступна методика:
«+/-» стратегічні цілі враховано/не враховано у напрямках Програми
«x» стратегічні цілі нейтральні по відношенню до напрямків Програми

ДДП «Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» розроблено відповідно до вимог Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» та інше. Відповідно до нормативно-правової бази України було прийнято ряд зобов'язань на місцевому рівні:

- I. Забезпечення загальної доступності ДДП та самого звіту про СЕО відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації», Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» шляхом надання їх за запитом на інформацію, оприлюднення на офіційному вебсайті Харківської обласної державної адміністрації на сторінці Департаменту економіки і міжнародних відносин, у місцевих періодичних друкованих ЗМІ, а також у загальнодоступному місці – в приміщенні Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації за адресою: 61022, м. Харків, майдан Свободи, буд. 5, Держпром, 3-й під'їзд, 8-й поверх, що розкриває питання щодо гласності і демократизму при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;
- II. Проведення громадського обговорення шляхом надання письмових зауважень і пропозицій у відповідності до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»;
- III. Пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів;
- IV. Гарантування екологічно безпечного середовища для життя, праці та здоров'я населення;
- V. Проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності й цілісності природних об'єктів і комплексів;
- VI. Вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;
- VII. Запровадження здійснення постійного в часі моніторингу наслідків виконання ДДП для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Крім того, зобов'язаннями у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаними із запобіганням негативного впливу на здоров'я населення, що безпосередньо стосуються виконання заходів та проектів Програми, є:

- ✓ розробка документів дозвільного характеру у сфері охорони навколишнього середовища – висновку з оцінки впливу на довкілля (у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»), дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел (у відповідності до вимог Закону України «Про охорону атмосферного повітря»), дозволу на спеціальне водокористування (у відповідності до вимог Водного кодексу України);
- ✓ встановлення та дотримання санітарно-захисних зон від об'єктів, які є джерелами викидів/скидів шкідливих речовин, підвищених рівнів шуму, вібрації;
- ✓ використання сучасних технологій в системах опалення та використання альтернативних джерел енергії;
- ✓ недопущення наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;
- ✓ скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах;
- ✓ впровадження заходів зі скорочення викидів забруднюючих речовин;
- ✓ недопущення скидання стічних вод, використовуючи рельєф місцевості;
- ✓ недопущення скидання недостатньо очищених стічних вод у водні об'єкти;
- ✓ утримання в належному стані охоронних зон навколо очисних та інших водогосподарських споруд та технічних пристроїв;
- ✓ утримання в належному стані охоронних зон водних об'єктів.

Відповідно до нормативно-правової бази України Програма відповідає ряду зобов'язань:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони довкілля;
- проектне спрямування на збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
- використання отриманих висновків моніторингу та комплексу охоронних заходів для виконання можливостей факторів позитивного впливу на охорону довкілля;
- формування динамічного урівноваженого стану довкілля, що забезпечуватиме екологічне, санітарно-безпечне середовище для життєдіяльності населення.

Головні стратегічні державні документи, що мають відношення до Програми, перераховані нижче.

1) *Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки*. Стратегія затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695.

Головними цілями Стратегії є: підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів полягає у створенні оптимальних умов для розкриття регіонами власного потенціалу та ефективного використання конкурентних переваг регіональної економіки.

Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку передбачає створення бази для реалізації ефективної державної регіональної політики – механізму та інструменту державного управління регіональним розвитком, що сприятиме розв'язанню проблем регіонів, вимагає, насамперед, децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень з одночасною передачею відповідних фінансових ресурсів, удосконалення процесів стратегічного планування та виконання поставлених завдань на всіх рівнях, запровадження ефективного механізму координації дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час реалізації галузевих пріоритетів і завдань на різних територіальних рівнях.

2) *Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року*. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року затверджені Законом України від 28.02.2019 № 2697-VIII.

Метою державної екологічної політики є досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей: формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва; забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України; забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України; зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення; удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

3) *Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки та План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки*. Схвалено рішенням Харківської обласної ради XXIII сесія VII скликання від 27.02.2020 №1196-УІІ.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки розроблена згідно з чинним законодавством: Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» (від 08.09.2005 № 2850-IV), Законом України «Про засади державної регіональної політики»

(від 05.02.2015 № 156-VII зі змінами), Порядком розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених стратегій і планів заходів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 № 932 (зі змінами), Методикою розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, затвердженою наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79 (у редакції від 27.02.2018), а також на виконання рішення Харківської обласної ради від 28.02.2019 № 915-VII.

Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки узгоджуються зі:

- Стратегічними та оперативними цілями проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року;
- Основними засадами (стратегіями) державної екологічної політики України на період до 2030 року;
- Національною стратегією управління відходами України до 2030 року;
- Стратегією сталого розвитку України до 2030 року;
- Комплексною обласною програмою «Здоров'я Слобожанщини» на 2021-2022 роки.

Стратегічними цілями розвитку Харківської області є: забезпечення високої якості життя населення на всьому просторі регіону; забезпечення чистого оточуючого середовища на всьому просторі регіону; побудова конкурентоспроможної та смарт-спеціалізованої просторової економіки з високою доданою вартістю; забезпечення інвестиційно привабливого клімату в регіоні і створення інноваційної та інвестиційної інфраструктури; забезпечення європейського рівня управління та самоврядування в регіоні.

4) *Національна стратегія управління відходами в Україні на період до 2030 року.* Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. із змінами, внесеними згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р.

Цілями Стратегії є: визначення та розв'язання ключових проблем розвитку управління відходами в Україні на інноваційних засадах; визначення пріоритетних напрямів діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, організацій, установ, підприємств, громадських організацій та суспільства в цілому щодо переходу системи управління відходами на інноваційну модель; визначення шляхів та методів удосконалення існуючої інфраструктури з управління відходами, які не суперечать інноваційній моделі; забезпечення сталого розвитку України шляхом виконання завдань, спрямованих на екологічну та ресурсну безпеку; зменшення адміністративного навантаження на суб'єктів господарювання, підвищення якості надання адміністративних послуг; забезпечення законності та передбачуваності адміністративних дій.

5) *Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік.* Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24 - VIII.

Головна мета Програми є – створення умов для економічного зростання та вдосконалення механізмів управління розвитком області на засадах ефективності, відкритості та прозорості, посилення інвестиційної та інноваційної активності, забезпечення належного функціонування інженерно-транспортної та комунальної інфраструктури, дотримання високих екологічних стандартів та, в результаті цього, підвищення конкурентоспроможності області, доступності широкого спектра соціальних послуг, забезпечення гідних умов життя та загального підвищення добробуту населення.

Пріоритетними цілями та завданнями на 2021 – 2023 роки є: підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності; сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області; диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції; сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області;

активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств; сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів; зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв; збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства з урахуванням вимог до забезпечення потреб області та можливості її реалізації за межі області; оновлення та техніко-технологічне переоснащення підприємств агропромислового комплексу; оптимізація структури посівних площ сільськогосподарських культур, яка буде відповідати оптимальному співвідношенню культур у сівозмінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах; подальше збільшення виплат за оренду земельних ділянок (паїв) сільськогосподарськими підприємствами залежно від результатів господарської діяльності та фінансово-економічного стану орендаря; створення умов для розвитку сільських територій; скорочення споживання підприємствами галузі енергетичних та матеріальних ресурсів для виробництва комунальних послуг, проведення модернізації та переоснащення житлово-комунального господарства; продовження роботи щодо оснащення житлових будинків приладами обліку; впровадження енергозберігаючих заходів в житлово-комунальному господарстві; підвищення рівня благоустрою у населених пунктах області; скорочення понаднормативних втрат води та теплової енергії в мережах; безумовне освоєння коштів, виділених з бюджетів всіх рівнів та обласного екологічного фонду.

б) *Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища Харківської області на 2021–2027 роки*. Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24-VIII.

Пріоритетними напрямками Програми є: охорона та раціональне використання водних ресурсів; охорона атмосферного повітря; охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу); збереження природно-заповідного фонду; раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів; розвиток науки й освіти, доступність інформації, підготовка кадрів, здійснення оцінки впливу на довкілля, стратегічна екологічна оцінка, організація праці.

Серед основних заходів Програми можна виділити:

1. заходи з метою покращення стану атмосферного повітря в області:
  - організація виробництва, встановлення та реконструкція обладнання для очищення газопилового потоку від забруднюючих речовин хімічного та біологічного походження, що викидаються в атмосферне повітря;
  - організація виробництва та застосування матеріалів, використання методів та впровадження технологій, що забезпечують запобігання виникненню, зниження рівня впливу чи усунення факторів забруднення атмосферного повітря;
  - розроблення, організація виробництва пристроїв для очищення відпрацьованих газів двигунів та оснащення ними транспортних засобів;
2. заходи щодо недопущення та зниження ризику забруднення ґрунтів в області:
  - будівництво споруд для очищення стічних вод, водопровідних та каналізаційних мереж, оборотних систем виробничого водопостачання, споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання;
3. заходи з метою захисту від підтоплення і затоплення ґрунтів, запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, усунення або зниження до допустимого рівня їх негативного впливу:
  - будівництво, розширення та реконструкція протиерозійних, гідротехнічних, протикарстових, берегозакріплювальних, протизсувних, протиобвальних, протилавинних і протиселевих споруд, проведення заходів щодо хімічної меліорації ґрунтів та інше;
4. заходи щодо забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів в області:
  - будівництво, технічне переобладнання і реконструкція сміттєпереробних і сміттєспалювальних заводів;

- будівництво, розширення та реконструкція установок, виробництв, цехів для одержання сировини або готової продукції з відходів виробництва та побутових відходів;
  - будівництво, розширення та реконструкція комплексів, спеціалізованих полігонів та інших об'єктів для знешкодження та захоронення непридатних для використання пестицидів, шкідливих і токсичних промислових та інших відходів;
  - будівництво, розширення та реконструкція цехів утилізації осадів на очисних каналізаційних та водопровідних комплексах;
  - будівництво та реконструкція установок знешкодження та утилізації шламів;
5. заходи щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів в області:
- будівництво у населених пунктах, на новобудовах і розширення та реконструкція на діючих підприємствах споруд для очищення стічних вод, берегових споруд для прийому та очищення з плавзасобів господарсько-побутових стічних вод, водопровідних та каналізаційних мереж, оборотних систем виробничого водопостачання, споруд для збирання, очищення та використання вод поверхневого стоку у системах водопостачання;
  - створення водоохоронних зон та винесення об'єктів забруднення з прибережних смуг;
  - будівництво, розширення та реконструкція руслових аераційних станцій;
  - ліквідаційний тампонаж або переведення на регульований режим роботи самовиливних артезіанських свердловин, інше;
6. заходи щодо збереження природно-заповідного фонду в області:
- розроблення проєктів створення територій і об'єктів природно-заповідного фонду та організації їх територій;
  - ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду, інше.

7) Програма «Питна вода Харківської області» на 2021 рік. Затверджена рішенням Харківської обласної ради II сесії VIII скликання № 15-VII від 24 грудня 2020 року.

Метою Програми є реалізація державної політики щодо забезпечення населення Харківської області якісною питною водою в необхідних обсягах та відповідно до встановлених нормативів.

Основними завданнями Програми є: упорядкування зон санітарної охорони джерел питного водопостачання; будівництво та реконструкція водозабірних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання; упровадження станцій (установок) доочищення питної води у системах централізованого водопостачання, насамперед для водозабезпечення дошкільних, загальноосвітніх навчальних і лікувальних закладів, зокрема в сільських населених пунктах, та облаштування пунктів розливу питної води з доставкою її спеціальним автотранспортом; інвентаризація каналізаційних очисних споруд; будівництво та реконструкція водопровідних та каналізаційних очисних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання, зокрема в сільських населених пунктах; розроблення схем оптимізації роботи систем централізованого водопостачання та водовідведення; оснащення лабораторій здійснення контролю якості води та стічних вод сучасним контрольно-аналітичним обладнанням; розроблення та впровадження науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок із застосуванням новітніх матеріалів, технологій, обладнання та приладів.

8) «Комплексна програма розвитку водного господарства Харківської області на період до 2021 року». Затверджена рішенням Харківської обласної ради XXII сесії VI скликання від 20.06.2013 № 746-VI.

Комплексна Програма розвитку водного господарства Харківської області на період до 2021 року розроблена з метою: підвищення ефективності використання меліоративних систем області; відновлення ролі меліорованих земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні області; реалізації державної регіональної політики у галузі водного господарства; задоволення потреби населення і галузей регіональної економіки у водних ресурсах; оптимізації водоспоживання; запобігання та ліквідації наслідків шкідливої дії вод; збереження та відтворення водних ресурсів.

З метою забезпечення реалізації в області державної політики в галузі водного господарства, використання водних ресурсів та підвищення ефективності їх регіонального управління у Програмі визначено такі напрями діяльності:

- розвиток меліорації земель і поліпшення екологічного стану зрошуваних земель: забезпечення сталого функціонування та утримання водогосподарського меліоративного комплексу; здійснення заходів з реконструкції та модернізації меліоративних систем і споруд шляхом впровадження нових способів поливу, із застосуванням водо- та енергозберігаючих безпечних режимів зрошення та водорегулювання; розширення площ впровадження краплинного зрошення, особливо на ділянках вирощування овочевих та багаторічних насаджень; дотримання технологічної і майнової цілісності внутрішньогосподарських зрошувальних систем в умовах передачі їх у державну власність, забезпечення захисту прав та інтересів інвесторів, які інвестували кошти на реконструкцію і обслуговування, шляхом укладання відповідних угод згідно із Законом України «Про державно-приватне партнерство»; поліпшення позитивного інвестиційного клімату шляхом залучення коштів інвесторів та сільськогосподарських товаровиробників різних форм власності у сферу використання зрошуваних земель; забезпечення сільгосп підприємств сучасною поливною технікою; використання посівних площ на зрошуваних землях та режимів зрошення сільськогосподарських культур, ураховуючи наукові рекомендації та умови господарювання;
- захист сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод: реконструкція та капітальний ремонт гідротехнічних споруд, берегоукріплювальних споруд, розчищення русел річок і водойм; відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного стану річок та ліквідація наслідків шкідливої дії вод;

9) *Комплексна обласна програма «Здоров'я Слобожанщини» на 2021 – 2022 роки*, затверджена Рішенням обласної ради від 24 грудня 2020 року № 7-VIII (II сесія VIII скликання).

Метою Програми є реалізація основних пріоритетів державної соціальної політики у сфері охорони здоров'я Харківської області з огляду на конкретні завдання соціально-економічного розвитку регіону в 2021 – 2022 роках та на підставі конкретних показників обласного бюджету Харківської області по медичній сфері на відповідний період.

Забезпечення подальшого підвищення доступності та покращення якості медичної допомоги, надання безоплатних медичних послуг для споживачів передбачається проводити шляхом:

- планування відповідних обсягів фінансових ресурсів у межах обласного бюджету;
- розвитку сучасних технологій діагностики, лікування та реабілітації на третинному рівні у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та закладах обласного значення за умови їхньої взаємодії із медичними закладами вищої освіти та науково-дослідними інститутами НАМН України;
- удосконалення медичної допомоги громадянам на первинному та вторинному рівнях адміністративно-територіальних одиниць області, з урахуванням суттєвих нормативних змін щодо реформування медичної сфери, зокрема її фінансування та оптимізації мережі закладів охорони здоров'я (комунальних некомерційних підприємств) та їхнього ліжкового фонду.

При аналізі цілей державної екологічної політики розглядалися також галузеві програми регіонального та місцевого рівня. Цілі державної екологічної політики та їх відображення в Програмі наведені в табл. 5.2.

Оцінка відповідності ДДП цілям програм державного та місцевого рівня, галузевих програм.

В процесі стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік було розглянуто стратегії та програми державного, регіонального та місцевого рівня, що містять екологічні цілі, а також відповідні завдання у сфері охорони здоров'я та соціально-економічного розвитку. В

процесі аналізу було виявлено, що різні програми розвитку містять подібні, хоча і не завжди ідентичні, екологічні цілі. Аналіз також включав цілі, які мають відношення до ДДП, та цілі, які можуть бути вирішені на іншому рівні планування. На основі аналізу змісту Програми був оцінений рівень відповідності цілей, викладених у ДДП, екологічним цілям, встановленим на регіональному рівні, та ключовим відповідним цілям.

Таблиця 5.2 Цілі державної екологічної політики та їх відображення в Програмі економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік

Завдання, цілі, пріоритети та напрямки розвитку, що визначені програмами регіонального та місцевого рівнів	Відповідність заходів та проєктів Програми цілям та завданням, що встановлені на регіональному та місцевому рівнях
<p><i>Стратегія розвитку Харківської області на 2021 – 2027 роки та План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021-2027 роки.</i></p> <p>Схвалено рішенням Харківської обласної ради XXIII сесія VII скликання від 27.02.2020 № 1196-УІІ.</p>	
<p>Поліпшення стану атмосферного повітря та запобігання змінам клімату</p>	<p>Документами заплановано впровадження наступних заходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сприяння технічному переоснащенню систем подачі приготування та спалювання вугілля марки «А» і «П» з переведенням котлоагрегатів № 4 Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго» на використання вугілля марки «Д» та «ДГ». - Сприяння будівництву ПС 330 кВ «Слобожанська» та траси заходів ПЛ 330 кВ. - Сприяння у нарощуванні ресурсної бази та видобуванні паливно-енергетичних корисних копалин, проведення робіт з: реконструкції першого ступеня стиснення газу Червонодонецької ДКС, Глазунівський проммайданчик ГПУ «Шебелинкагазвидобування»; облаштування Хрестищенського ГКР. Встановлення п'ятого ТКА Titan-130 на Хрестищенській ДКС, ГПУ Шебелинкагазвидобування»; перенаправлення потоку газу з Єфремівського родовища на вхід 0 ст. Червонодонецької ДКС. - Сприяння реконструкції, модернізації, технічному переоснащенню діючого обладнання Зміївської ТЕС ПАТ «Центренерго», Філії «Теплоелектроцентральної» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», КП «Харківські теплові мережі» з метою впровадження заходів Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок. - Участь у впровадженні державної системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря
<p>Охорона та раціональне використання водних ресурсів</p>	<p>Документами заплановано впровадження наступних заходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проведення реконструкції та будівництва очисних споруд; - ремонт або заміну водопровідних мереж та каналізаційних мереж; - будівництво необхідних споруд для очищення стічних вод, що утворюються в промисловості, комунальному господарстві, інших галузях народного господарства;

	<p>- заплановано проведення будівництва КНС № 1, КНС № 2 мережі самопливної та напірної каналізації в м. Вовчанськ Харківської області і КНС № 2 (Рубіжанське шосе) мережі самопливної та напірної каналізації (коригування);</p> <p>- здійснення реконструкції Південного самопливного каналізаційного колектора м. Лозова Харківської області (коригування), самопливного каналізаційного колектора по вул. К.Маркса до каналізаційної насосної станції № 2 у м. Лозова Харківської області (коригування), напірного колектора від КНС-4 до очисних споруд м. Лозова Харківської області, самопливного каналізаційного колектора від мікрорайону 3, м. Лозова Харківської області, очисних споруд за адресою: вул. Садова, 1а в с. Бірки Зміївського району Харківської області;</p> <p>- коригування проектно-кошторисної документації щодо будівництва каналізаційних очисних споруд в м. Богодухів в с. Семенів Яр продуктивністю 700 м³/на добу.</p>
Створення ефективної системи поводження з промисловими і твердими побутовими відходами.	<p>Документами заплановано впровадження наступних заходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - передбачити проведення незалежних експертних оцінювань та наукових досліджень з екологічно безпечного зберігання та застосування відходів тваринництва та птахівництва; - вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства; - впровадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами.
<p><i>Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік.</i> Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24 - VIII.</p>	
<p>Цілі та завдання програми ідентичні, тому що Програму, яка аналізується звітом про СЕО, розроблено у зв'язку із закінченням терміну дії Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2021 рік, затвердженої рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24 - VIII</p>	
<p><i>Комплексна Програма охорони навколишнього природного середовища Харківської області на 2021–2027 роки.</i> Затверджена рішенням Харківської обласної ради від 24.12.2020 № 24 - VIII</p>	
Охорона та раціональне використання водних ресурсів.	<p>З метою охорони водних ресурсів від забруднення, засмічення та збереження їх водності, раціонального використання водних ресурсів в Програмі визначено за необхідне виконання ряду заходів: будівництво мереж водопостачання та водовідведення; будівництво нових артезіанських свердловин; реконструкція очисних споруд; відведення та очищення поверхневих (дощових і талих) стічних вод.</p>
Охорона атмосферного повітря.	<p>Програмою заплановано впровадження наступних заходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сприяння технічному переоснащенню систем подачі приготування та спалювання вугілля марки «А» і «П» з переведенням котлоагрегатів № 4 Зміївської ТЕС ПАТ

	<p>«Центрэнерго» на використання вугілля марки «Д» та «ДГ» .</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сприяння реконструкції, модернізації, технічному переоснащенню діючого обладнання Зміївської ТЕС ПАТ «Центрэнерго», Філії «Теплоелектроцентральної» ТОВ «ДВ нафтогазовидобувна компанія», ПрАТ «Харківська ТЕЦ-5», КП «Харківські теплові мережі» з метою впровадження заходів Національного плану скорочення викидів від великих спалювальних установок. - Участь у впровадженні державної системи моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря
Охорона та раціональне використання природних ресурсів (земель, мінеральних, рослинних та ресурсів тваринного світу).	<p>Проектом Програми заплановано ряд заходів, що покращують стан земельних ресурсів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - передбачити проведення незалежних експертних оцінювань та наукових досліджень з екологічно безпечного зберігання та застосування відходів тваринництва та птахівництва; - вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства; - впровадження екологічно безпечного механізму поводження з побутовими та промисловими відходами.
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів.	
<p><i>Програма «Питна вода Харківської області» на 2021 рік.</i> Затверджена рішенням Харківської обласної ради II сесія VIII скликання № 15-VII від 24 грудня 2020 року</p>	
Будівництво та реконструкція водопровідних та каналізаційних очисних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання, зокрема в сільських населених пунктах.	<p>Проектом Програми заплановано будівництво мереж водопостачання та водовідведення; будівництво нових артезіанських свердловин; будівництво очисних споруд.</p>
Будівництво та реконструкція водозабірних споруд із застосуванням новітніх технологій та обладнання.	<p>З метою охорони водних ресурсів від забруднення, засмічення та збереження їх водності, раціонального використання водних ресурсів в Програмі визначено за необхідне виконання ряду заходів: будівництво мереж водопостачання та водовідведення; будівництво нових артезіанських свердловин; реконструкція очисних споруд; відведення та очищення поверхневих (дощових і талих) стічних вод</p>
<p><i>Комплексна обласна програма «Здоров'я Слобожанщини» на 2021 – 2022 роки,</i> Затверджена рішенням обласної ради від 24 грудня 2020 року № 7-VIII (II сесія VIII скликання).</p>	
Розвиток сучасних технологій діагностики, лікування та реабілітації на третинному рівні у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та закладах обласного значення за умови їхньої взаємодії із медичними закладами вищої освіти	<p>Будівництво комплексу комунального некомерційного підприємства «Обласний центр онкології (перша та друга черга).</p> <p>Проведення заходів з питань протидії поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, у т.ч. кампанії з вакцинації, з метою зниження показників захворюваності та смертності серед мешканців області.</p>

та науково-дослідними інститутами НАМН України	
Удосконалення медичної допомоги громадянам на первинному та вторинному рівнях адміністративно-територіальних одиниць області, з урахуванням суттєвих нормативних змін щодо реформування медичної сфери, зокрема її фінансування та оптимізації мережі закладів охорони здоров'я (комунальних некомерційних підприємств) та їхнього ліжкового фонду	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження принципів ефективного менеджменту з питань управління комунальними некомерційними підприємствами охорони здоров'я у межах госпітального округу Харківської області, розроблення збалансованих фінансових планів та стратегій їх розвитку; - забезпечення дієвої взаємодії місцевих органів влади (власників комунальних некомерційних підприємств) та закладів охорони здоров'я у питаннях розбудови ефективної системи охорони здоров'я; - реалізація принципів успішного менеджменту з питань управління комунальними некомерційними підприємствами охорони здоров'я, формування реальних фінансових планів та стратегій їх розвитку за сприяння місцевих органів влади

Звітом про СЕО також проведена оцінка відповідності даної Програми зобов'язанням у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язаним із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, що стосуються ДДП, встановленим нормативно-законодавчими актами у сфері охорони довкілля.

Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, забезпечуються виконанням вимог нормативно-законодавчих актів у сфері охорони довкілля, державних будівельних норм та державних санітарних правил при плануванні населених пунктів. Врахування таких зобов'язань з урахуванням визначених параметрів санітарно-захисних зон від об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, електронних полів, іонізуючих випромінювань, зон санітарної охорони від підземних джерел водопостачання, охоронних зон інженерних мереж та території природоохоронного призначення, а також дотримання режимів господарського використання, встановлених в їх межах – звітом про СЕО пропонується на подальших стадіях реалізації заходів та проєктів Програми, а саме під час здійснення оцінки впливу на довкілля у відповідності до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

За результатами аналізу можна зробити висновок, що ДДП «Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» в достатньо високій мірі відповідає цілям екологічної політики, встановленим на національному, регіональному та місцевому рівнях; враховує більшість з них та пропонує комплекс заходів, які сприятимуть їх виконанню.

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно, а за необхідності – 50-100 років), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків

Згідно із «Методичними рекомендаціями із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Коротко- та середньострокові наслідки (1, 3-5, 10-15 років) при реалізації будівництва різних об'єктів комунальної, соціальної, інженерної та транспортної інфраструктури, промисловості. При цьому на кожному етапі в процесі будівництва та подальшої експлуатації об'єктів будуть виникати негативні наслідки у вигляді утворення відходів, порушення рослинного покриву під час провадження планованої діяльності, збільшення кількості автотранспорту. Можливо, потрібно буде проводити видалення зелених насаджень, зняття і складування поверхневого шару ґрунту. Також під час виконання будівельних і монтажних робіт слід очікувати допустимий негативний вплив на атмосферне повітря, рослинний і тваринний світи, ґрунти та водні ресурси. Крім того, при роботі двигунів будівельних машин, механізмів та автотранспорту на навколишнє середовище буде чинитися шумовий вплив – акустичне забруднення. За тривалістю зазначені види впливу будуть носити тимчасовий характер, обмежений розрахунковим терміном будівництва, по межах впливу – локальне, обмежене простором ведення будівельних робіт. Проте всі ці впливи відносяться до тимчасових і не стануть причиною суттєвого довгострокового погіршення екологічної рівноваги екосистем населеного пункту.

До довгострокових наслідків (50-100 років) відносяться впливи постійного характеру – викиди і скиди, шум, утворення відходів, додаткове споживання ресурсів. Основна кількість забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, це відпрацьовані гази техніки та автотранспорту. Токсичність відпрацьованих газів обумовлюється змістом у них окису вуглецю й діоксиду азоту, кількість яких залежить від кількості спожитого палива та технічного стану двигунів.

Непостійними довгостроковими впливами є роботи, пов'язані з реконструкцією об'єктів, консервацією, припиненням їх існування, перепрофілюванням, заміною обладнання та устаткування, модернізацією тощо.

Кумулятивні наслідки – розвиток негативних процесів через нагромадження в організмах людей, тварин, рослин отрути різних речовин внаслідок тривалого їх використання. Ймовірність того, що реалізація ДДП призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності будуть мати значний сумарний негативний вплив на довкілля, – є незначною. Це пов'язане з тим, що всі види впливів на навколишнє середовище мають незначну за силою та масштабом дію (незначне збільшення чисельності населення, додаткове енерго- та ресурсоспоживання). Тому наявність та розвиток кумулятивних наслідків малоімовірні. Для стовідсоткового виявлення кумулятивних наслідків необхідно проводити постійний контроль за якістю ґрунту, харчових продуктів місцевого виробництва, питної води тощо.

Акумуляція впливів відбувається в тому випадку, коли антропогенний вплив або інші фізичні або хімічні впливи на екосистему протягом певного часу перевершують можливість їх асиміляції або трансформації. При дотриманні та виконанні всіх передбачених комплексних захисних і охоронних заходів, що відповідають діючим нормативним вимогам, можливість виникнення кумулятивного впливу, який супроводжується негативними екологічними наслідками та понаднормативними викидами в атмосферне повітря забруднюючих речовин, не передбачається. Детальна оцінка кумулятивного впливу буде можлива в процесі експлуатації території з урахуванням даних

моніторингу навколишнього середовища та проведення відповідних розрахунків. Змін клімату і мікроклімату в результаті планованої діяльності не очікується, оскільки в результаті впровадження проектних рішень відсутні значні виділення теплоти та парникових газів. Особливості кліматичних умов, які сприяють зростанню інтенсивності впливів планованої діяльності на навколишнє середовище, відсутні.

Синергічні наслідки – сумарний ефект, який полягає у тому, що при взаємодії 2-х або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремо компонента. Можливий сумарний ефект деяких речовин при викиді забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Тимчасові наслідки для довкілля – при виконанні підготовчих та будівельних робіт вплив на навколишнє середовище матиме короткочасний та локальний характер, викиди здійснюватимуться при роботі будівельних машин та механізмів, при здійсненні зварювальних робіт, земельних робіт, при фарбуванні металевих поверхонь, при функціонуванні планованих підприємств.

Наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки реалізації завдань Програми для біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

В процесі стратегічної екологічної оцінки був здійснений аналіз впливу реалізації заходів та проектів Програми як на окремі компоненти навколишнього природного середовища, так і сукупний вплив на природні процеси та комплекси. Значного негативного впливу під час впровадження діяльності на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

Серед основних ймовірних екологічних наслідків, пов'язаних з реалізацією Програми екологічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік, наступні:

а) для довкілля:

1. Атмосферне повітря – можливе забруднення від стаціонарних джерел (промислових та сільськогосподарських підприємств) та пересувних джерел (автомобільний та залізничний транспорт). З метою покращення стану атмосферного повітря в області Програмою розглядається можливість зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за рахунок впровадження заходів по охороні атмосферного повітря. Підприємствами теплоенергетичної та нафтогазовидобувної промисловості (основні стаціонарні забруднювачі атмосферного повітря на території області) вживаються заходи з визначення комплексу потенційних джерел і механізму фінансового забезпечення реконструкції, модернізації, технічного переоснащення та виведення з експлуатації великих спалювальних установок, а також можливості проведення комплексу режимно-налагоджувальних випробувань енергетичних котлів для оптимізації топкового процесу;

2. Ґрунти – можливе забруднення, засмічення та порушення ґрунтів від неочищених господарсько-побутових стічних вод, від поверхневих вод. Основними заходами Програми щодо недопущення та зниження ризику забруднення ґрунтів є будівництво, реконструкція каналізаційних очисних споруд та мереж водовідведення.

3. Поводження з відходами – можливе забруднення і засмічення ґрунтів, забруднення ґрунтових вод та інше, в зв'язку з незадовільним рівнем централізованого вивезення та роздільного збору твердих побутових відходів, з незадовільною організацією планової очистки по збору та своєчасному видаленню відходів. Основним напрямком роботи у сфері поводження з відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства. З метою покращення існуючої ситуації із розміщенням та захороненням твердих побутових відходів на території області Програмою реалізуються ряд природоохоронних заходів, в тому числі будівництво полігонів твердих побутових відходів, а також будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів;

4. Водні ресурси – можливе забруднення водних об'єктів від неочищених господарсько-побутових стічних вод, від поверхневих вод. Основними заходами Програми щодо вирішення найважливіших проблемних питань з охорони і раціонального використання водних ресурсів є реконструкція, будівництво мереж водопостачання, водовідведення та каналізаційних очисних споруд;

5. Здоров'я населення – можливе санітарно-епідеміологічне навантаження на здоров'я населення від транспортної інфраструктури. Програмою передбачається провадження заходів з охорони атмосферного повітря від забруднення та захисту від шуму. Заплановані заходи щодо збереження та охорони природних територій, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів та забезпечить сприятливі санітарно-гігієнічні умови на території області;

б) для територій з природоохоронним статусом – реалізація рішень Програми запланована за межами територій та об'єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон, земель природно-заповідного фонду України, територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову і естетичну цінність та об'єктів комплексної охорони, в зв'язку з чим можна зробити висновок, що реалізація рішень Програми не має впливу на території з природоохоронним статусом;

в) транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – зважаючи на географічне положення територій, на яких заплановано реалізацію заходів і проєктів Програми, транскордонні наслідки реалізації рішень Програми для довкілля, у тому числі здоров'я населення, відсутні та не очікуються.

Реалізація Програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація багатьох завдань Програми має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

До довгострокових наслідків відноситься питання забруднення атмосферного повітря, що склалося під впливом фізико-географічних умов басейну, насамперед кліматичних умов. Значного негативного впливу під час реалізації заходів та проєктів ДДП на довкілля та здоров'я населення не передбачається.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки, як зазначалося вище, буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування

Програма передбачає виконання великої кількості заходів та проєктів, реалізація яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Серед основних заходів, що можуть мати безпосередній вплив на навколишнє середовище Програми, можна виділити:

- будівництво, реконструкція та капітальний ремонт мереж водопостачання;
- будівництво та капітальний ремонт водних свердловин;
- будівництво та реконструкція каналізаційних очисних споруд;
- будівництво та реконструкція мереж водовідведення;
- будівництво полігонів твердих побутових відходів;
- будівництво та реконструкція сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних комплексів;
- будівництво теплоелектроцентралі;
- будівництво газопроводів високого тиску;
- збереження та охорона природних територій, з можливістю часткового використання в цілях рекреації і туризму, що передбачає найбільший рівень збереження природного стану наявних біоценозів та інше.

Виконання заходів, передбачених Програмою, матиме позитивний вплив на довкілля, поліпшення загального екологічного та естетичного стану території Харківської області.

Узагальнений перелік заходів, які передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків у досягненні стратегічних цілей та завдань Програми:

1. Доопрацювання і експертне вдосконалення системи реалізації заходів та проєктів Програми (з фокусуванням на випереджаючий аналіз кількісних даних по атмосферному повітрю; водним ресурсам; земельним ресурсам та ґрунтам; біорізноманіттю, у т.ч. рослинному і тваринному світу, лісам і територіям природно-заповідного фонду; відходам і забрудненим промисловим і комунальним стічним водам; стану громадського здоров'я – складовим стану довкілля).

2. Організація і впровадження ефективної системи постійного моніторингу фактичного впливу на довкілля реалізації заходів та проєктів Програми, включаючи добір кваліфікованих експертів, формування зворотнього зв'язку та здійснення процедур можливого коригування чи внесення змін до проєктів за даними моніторингу складових стану довкілля.

3. Забезпечення системи постійного моніторингу необхідними технічними засобами (аналітичні приладові комплекси та регіональні мережі їх розміщення на території області) і комп'ютерною технікою та ліцензованим програмним забезпеченням, а також – стандартизованими методиками вимірювань стану довкілля і обчислення та узагальнення результатів вимірювань складових стану довкілля.

4. Організація і забезпечення транскордонних консультацій (за потреби) для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання заходів та проєктів Програми в умовах виявлених транскордонних впливів на складові довкілля у спільному транскордонному субрегіоні.

5. Формування системи інформування громадськості та організації ефективних форм громадського обговорення щодо запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків впливу на складові довкілля у процесі виконання заходів та проєктів Програми, у т.ч. на основі даних моніторингу та з формуванням пропозицій і рекомендацій громадськості.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недосконалість інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки)

В процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік будуть розглянуті наступні альтернативи.

Зважаючи на комплексність рішень Програми, що обумовлюється необхідністю виконання стратегічних цілей Програми, призначених для різних видів промислово-виробничої, соціальної, рекреаційної, комунікаційної діяльності, здійснюється розгляд виправданих альтернатив планованих рішень. При впровадженні заходів Програми, у порівнянні з існуючим станом, очікується позитивний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення. Найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми. Разом з тим, в процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки буде розглянуто наступну альтернативу: «Нульовий сценарій» – тобто опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження зазначеного документа державного планування.

Звітом була визначена наступна перспектива щодо вивчення наявних альтернатив та їх вплив на навколишнє середовище – варіант «нульової альтернативи» та «базовий сценарій (реалістичний)».

У варіанті «нульової альтернативи» розглядається ситуація сценарію, за яким не розробляється і не затверджується проект Програми. За результатами аналізу визначено, що в форматі сценарію «нульової альтернативи» подальший сталий розвиток області та територій, що пропонується до розвитку, є малоперспективним, ускладненим, з погіршенням екологічної ситуації, неефективним використанням земельних ресурсів, водних ресурсів та інших обмежень (ПЗС, СЗЗ, зон охорони об'єктів водопостачання тощо).

При цьому в якості базового сценарію обраний другий «реалістичний» сценарій розвитку базових галузей економіки та інфраструктури життєзабезпечення (промисловий та агропромисловий комплекси, енергозабезпечення, транспортний комплекс, реформування житлово-комунального господарства, охорона навколишнього природного середовища, розвиток будівельної галузі та забезпечення населення житлом, розвиток споживчого ринку) та охоплює усі види господарської діяльності: промисловий, агропромисловий і транспортний комплекси, енергозбереження та енергоефективність, паливо-енергетична галузь, житлово-комунальне господарство та комунальну інфраструктуру, соціальне забезпечення, впровадження заходів територіального планування, освіту, охорону здоров'я, фізичну культуру та спорт; культуру і туризм, охорону навколишнього природного середовища.

Базовий сценарій (реалістичний) – подальший поступовий розвиток базових галузей Харківської області. Цей сценарій передбачає реалізацію заходів та проєктів, спрямованих на усунення та пом'якшення дії чинників, шкідливих для навколишнього природного середовища та здоров'я населення, забезпечення екологічної безпеки, відтворення та підтримання у належному стані природних ресурсів області.

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки визначено доцільність та прийнятність планованої діяльності і обґрунтування технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів щодо забезпечення безпеки навколишнього середовища, а також оцінено вплив на навколишнє природне середовище в період будівництва та експлуатації будівель і споруд, надано прогноз впливу на оточуюче середовище, виходячи із особливостей планової діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов.

Під час здійснення стратегічної екологічної оцінки виконано:

- збір та аналіз інформації про поточний стан компонентів навколишнього природного середовища при використанні даних, зазначених у Доповіді про стан навколишнього природного середовища в Харківській області у 2020 році, Екологічному паспорті Харківської області, тощо;

- проведення аналізу слабких та сильних сторін ДДП з точки зору екологічної ситуації;

- проведення консультацій із органами виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я населення;

- проведення всебічного вивчення та аналізу умов формування екологічної небезпеки;

- проведення консультацій з громадськістю – громадських обговорень та конкретного виявлення поточних екологічних проблемних питань області, та, водночас, попередження можливих негативних впливів реалізації завдань Програми.

При цьому використані такі методи:

✓ історичний метод – вивчення та аналіз формування й розвитку об'єктів території проектування у хронологічній послідовності;

✓ таксономічні методи – оцінка та ранжування ризиків впливу екологічних чинників на стан здоров'я населення та навколишнього середовища;

✓ метод ведення екологічного моніторингу – запровадження постійних у часі спостережень.

Вищевказані методи та підходи базуються на ключових принципах прийняття екологічно безпечних рішень – попередження та запобігання шкодочинному антропогенного впливу.

Основним критерієм під час проведення стратегічної екологічної оцінки проєкту ДДП є його відповідність законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Основні заходи під час стратегічної екологічної оцінки:

1) аналіз проєкту ДДП з точки зору екологічної ситуації, а саме:

- проаналізовано природні умови території, яка межує з ділянкою розміщення планової діяльності, включаючи характеристику поверхневих водних систем, ландшафтів (рельєф, родючі ґрунти, рослинність та ін.), гідрогеологічні особливості території, склад ґрунтів та інших компонентів природного середовища;

- розглянуто природні ресурси з обмеженим режимом їх використання, в тому числі забруднення атмосферного середовища;

- оцінено можливі зміни в природних та антропогенних екосистемах;

2) консультації з громадськістю щодо екологічних цілей;

3) розглянуто способи ліквідації наслідків;

4) особи, які приймають рішення, ознайомлені з можливими наслідками здійснення запланованої діяльності;

5) отримані зауваження і пропозиції до проєкту ДДП;

6) проведено громадське обговорення у процесі розробки проєкту ДДП.

При підготовці Звіту про стратегічну екологічну оцінку були виявлені наступні труднощі:

- відсутність на момент виконання Звіту нормативно-методичного забезпечення та стандартів щодо підготовки Звіту;

- відсутність методики, що дозволяє здійснювати довгострокові прогнози впливу об'єкту на довкілля;

- відсутність актуальних даних характеристики сучасного стану складових навколишнього природного середовища, біорізноманіття, інвентаризації природних ресурсів та, особливо, моніторингу довкілля безпосередньо для території регіону, що розглядається у відкритому доступі.

Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік спрямована на дотримання високих екологічних стандартів. Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від заходів та проєктів Програми вказує на те, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття та рекреаційні зони. Це означає, що Програма спрямована на екологічно збалансований та інноваційний сценарій розвитку і не потребує розгляду альтернатив.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування, у тому числі для здоров'я населення

Моніторинг довкілля – комплексна науково-інформаційна система регламентованих періодичних безперервних спостережень, оцінки та прогнозу змін стану навколишнього природного середовища з метою виявлення негативних змін і вироблення рекомендацій з їх усунення або послаблення.

Загальнодержавний моніторинг довкілля здійснюється у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля». Система моніторингу спрямована на: удосконалення рівня вивчення і знань про екологічний стан довкілля; покращення оперативності та якості інформаційного обслуговування користувачів на всіх рівнях; підвищення якості обґрунтування природоохоронних заходів та ефективності їх здійснення; сприяння раціональному використанню природних ресурсів та екологічної безпеки, сталого розвитку.

Підприємства, установи та організації незалежно від форм їх власності та підпорядкування, діяльність яких призводить чи може призвести до погіршення стану довкілля, зобов'язані здійснювати екологічний контроль за виробничими процесами та станом промислових зон, збирати, зберігати та безоплатно надавати дані та/або узагальнену інформацію для її комплексного оброблення (відповідно до п. 10 Постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля»).

В основі моніторингової оцінки лежить система кількісних і якісних індикаторів, що характеризують повноту та ефективність реалізованих рішень та який вплив це справляє на систему управління.

Екологічний моніторинг довкілля є сучасною формою реалізації процесів екологічної діяльності, за допомогою засобів інформатизації забезпечує регулярну оцінку і прогнозування стану середовища життєдіяльності суспільства та умов функціонування екосистеми для прийняття управлінських рішень щодо екологічної безпеки, збереження природного середовища та раціонального природокористування.

Державна система екологічного моніторингу довкілля є інтегрованою інформаційною системою, що здійснює збирання, збереження та оброблення екологічної інформації для відомчої та комплексної оцінки і прогнозу стану природних середовищ, біоти та умов життєдіяльності, вироблення обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних соціальних, економічних та екологічних рішень на всіх рівнях державної виконавчої влади, удосконалення відповідних законодавчих актів, а також виконання зобов'язань України відповідно до міжнародних екологічних угод, програм, проєктів і заходів.

Екологічний моніторинг довкілля здійснюється за достроковою державною програмою, яка визначає спільні, узгоджені за цілями, завданнями, територіями та об'єктами, часом (періодичністю) і засобами виконання дії відомчих органів державної виконавчої влади, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності.

Суб'єктами Державної системи екологічного моніторингу довкілля, відповідальними за обов'язкове виконання Державної програми екологічного моніторингу довкілля, є міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які, згідно зі своєю компетенцією, отримують та обробляють дані про стан довкілля і виробляють відповідні рішення щодо нормалізації або поліпшення екологічної обстановки, раціонального використання і забезпечення якості природних ресурсів.

Об'єктами інформатизації в Державній системі екологічного моніторингу довкілля України є процеси відомчої екологічної діяльності та їх інтеграція на локальному, адміністративно-територіальному і державному рівнях, які, відповідно, охоплюють:

- території промислово-міських агломерацій, санітарно-захисних зон великих підприємств, в тому числі АЕС, великих водоймищ, природоохоронних зон та інших спеціально визначених просторових одиниць;
- території областей України;

- території промислово-економічних регіонів, басейнів, великих річок та України в цілому.

В ході проведення СЕО проведено оцінку факторів ризику і потенційного впливу на стан довкілля, враховано екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного та стабільного соціально-економічного розвитку території та підвищення якості життя населення.

Оцінка фактичного впливу здійснюється на підставі та з урахуванням результатів моніторингу стану навколишнього природного середовища щодо реалізації господарської діяльності.

Моніторинг впливу на довкілля є обов'язковою умовою при здійсненні планованої діяльності та включатиме:

Для органу місцевого самоврядування

- проведення моніторингу виконання пропозицій генерального плану;
- проведення моніторингу стану здоров'я населення.

Для юридичних і фізичних осіб, що здійснюють свою діяльність на території населеного пункту

- проведення щорічного контролю якості повітря, об'єктів, що здійснюють викиди, на межі санітарно-захисної зони та найближчої житлової забудови;
- проведення щорічного моніторингу якості використовуваної води та стічних вод;
- контроль за дотриманням допустимих рівнів і тривалості дії шуму.

При проведенні моніторингу за реалізацією рішень проекту Програми необхідно аналізувати рівень досягнення показників, визначених частиною 3 Програми Заходи Програми щодо реалізації пріоритетних завдань у 2022 році.

З метою забезпечення сталого розвитку Харківської області у всіх сферах життєдіяльності необхідно контролювати відхилення фактичних показників чисельності населення області від проєктних на поточний період, здійснювати контроль за відповідністю реальних обсягів будівництва, в тому числі об'єктів інженерної інфраструктури, соціального та побутового обслуговування, виробничих, транспортних, комунальних підприємств, а також розвитку озелених територій. Порівняння цих даних між собою дозволяє визначити реальний рівень досягнення показників житлової забезпеченості, забезпеченості установами і підприємствами повсякденного і періодичного обслуговування, об'єктами інженерно-транспортної інфраструктури, що дозволить визначити недоліки і порушення, що негативно впливають на комфортність проживання населення, і обґрунтувати необхідні заходи по їх усуненню.

При проведенні моніторингу реалізації рішень містобудівної документації особливу увагу треба звертати на своєчасне виконання робіт по інженерному обладнанню території, будівництву водопровідних, каналізаційних мереж, мереж газопостачання, електропостачання, дощової каналізації, очисних споруд дощової каналізації, трасуванню головних вулиць і проїздів. В процесі нагляду необхідно стежити за благоустроєм території області.

В процесі моніторингу необхідно перевіряти виконання проєктних рішень щодо планувальної організації території: розроблення проєктів та їх реалізації щодо організації (скорочення) санітарно-захисних зон виробничих підприємств, розташованих на межі або в межах сельбищної зони; розробка технічної документації із землеустрою щодо встановлення прибережних захисних смуг поверхневих водних об'єктів з винесенням їх в натуру; виділення ділянок та оформлення актів землеустрою для розміщення об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури (очисні споруди тощо) та інші питання в сфері землекористування.

При здійсненні моніторингу основну увагу слід приділяти заходам, передбаченим в сфері охорони навколишнього природного середовища. Виконання ряду планувальних і технічних заходів, визначених в проєкті містобудівної документації, а також заходів, передбачених цільовими регіональними програмами в сфері охорони навколишнього

природного середовища, є обов'язковою умовою для досягнення стійкості природного середовища до антропогенних навантажень та забезпечення сприятливих санітарно-гігієнічних умов проживання населення.

Контролю підлягають санітарно-захисні зони промислових та інших виробничих об'єктів, що розвиваються (реконструюються), які повинні відповідати нормативним вимогам «Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів» ДСП №173, з обов'язковим виконанням заходів, визначених в розділі «Охорона навколишнього природного середовища», що розробляється в складі робочої проектної документації на будівництво або реконструкцію підприємства чи об'єкту будівництва та за результатами процедури «Оцінка впливу на довкілля».

При моніторингу реалізації проекту містобудівної документації необхідно перевіряти виконання рішень по організації та обладнанню рекреаційних зон. У тому числі: додержання санітарно-гігієнічних вимог до обладнання та режиму використання прибережних ділянок поверхневих водних об'єктів у місцях масового відпочинку населення та водокористування (пляжні зони) в разі їх створення.

В сфері охорони атмосферного повітря необхідно:

- розробка та реалізація проектів скорочення СЗЗ від підприємств, що межують із житловою забудовою, виконання інженерно-планувальних та конструктивно-технологічних заходів, що визначаються в цих проектах та забезпечують скорочення параметрів СЗЗ;
- розроблення проектів організації комплексної СЗЗ для транспортно-складських ділянок з виконанням озеленення санітарно-захисних зон;
- розвиток вуличної мережі, створення захисного вуличного озеленення;
- виконання технологічних та санітарно-технічних заходів (впровадження нових мало- та безвідходних технологій на промислових підприємствах, модернізація існуючих установок тепло-енергопостачання закладів та підприємств обслуговування населеного пункту, впровадження теплових установок сучасного типу з використанням природних джерел енергії, тощо).

Контроль за охороною водних ресурсів включає нагляд за відведенням та очищенням поверхневих стічних вод з території населених пунктів, своєчасним будівництвом очисних споруд та ефективністю їх роботи, встановленням меж прибережних захисних смуг та додержанням на їх території режимів господарської діяльності, благоустроєм водних рекреаційних зон, а також за виконанням технологічних та технічних заходів на промислово-комунальних та сільськогосподарських об'єктах для запобігання забрудненню навколишнього середовища та погіршення санітарно-епідеміологічної ситуації, таких як: впровадження зворотних систем водопостачання, безстічних виробництв із замкнутими циклами водопостачання, впровадження технологій безпечного зберігання та використання мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин, при веденні господарської діяльності в тепличних господарствах та інших заходів.

Ефективність роботи систем водопостачання та каналізування (в тому числі зливова каналізація) визначається за результатами лабораторних досліджень у місцях скиду стічних вод та досліджень якості питної води та води водних об'єктів в пунктах водокористування населення за хімічними та бактеріологічними показниками.

Спеціалізовані лабораторії органів державного санітарно-гігієнічного контролю повинні вести облік джерел шуму, вібрації та електромагнітних випромінювань.

Впливи виконання документа державного планування на довкілля, у тому числі на здоров'я населення можуть бути виявлені в результаті моніторингу реалізації проектних рішень документу державного планування, які мають прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення. Моніторинг даних впливів можливо здійснювати за наступними показниками:

- частка створення зелених насаджень загального користування, га/% від загальної площі населеного пункту;
- частка ділянок по створенню зелених насаджень загального користування та створення рекреаційної зони вздовж поверхневих водних об'єктів, що мають необхідний

рівень ландшафтного упорядкування та благоустрою, га/% від загальної площі населеного пункту;

- площа встановлених прибережних захисних смуг навколо поверхневих водних об'єктів з винесенням їх меж в натуру та ландшафтным благоустроєм, га;
- кількість промислово-складських, транспортних та сільськогосподарських підприємств, що мають проекти організації санітарно-захисної зони та ступінь їх реалізації, одиниць із загальної кількості зареєстрованих підприємств;
- площа створених зелених насаджень спеціального призначення (шумозахисне вулично-дорожнє озеленення, озеленення санітарно-захисних зон), га;
- кількість домогосподарств, підключених до централізованої системи водопостачання, % від загальної кількості;
- кількість домогосподарств, підключених до централізованої системи водовідведення, % від загальної кількості;
- обсяг стічних вод від житлово-комунального сектору та від інших абонентів (промислових, комунальних, транспортних підприємств тощо), м³/рік;
- обсяг утворених відходів, тонн/рік;
- обсяг відсортованих вторинних ресурсів, тонн/рік, % від загального обсягу утворених відходів;
- кількість домогосподарств, що уклали договір на вивезення відходів, % від загальної кількості;
- розвиток мереж та споруд системи централізованого водопостачання, км/рік; споруд/рік;
- розвиток мереж та споруд системи централізованого водовідведення, км/рік; споруд/рік;
- розвиток мереж та споруд системи дощової каналізації, км/рік; споруд/рік;
- обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (оксиду вуглецю, оксидам азоту, діоксиду сірки, аміаку, сірководню, пилу від стаціонарних та пересувних джерел викидів), тонн/рік;
- реконструкція та будівництво вуличної мережі населеного пункту, км/рік;
- кількість ділянок, на яких реалізовані заходи з інженерної підготовки та захисту території, га/рік;
- кількість проб стану атмосферного повітря середньодобових та максимальних разових концентрацій забруднюючих речовин у повітрі (загального та по фракціям РМ 10,0 і РМ 2,5) з перевищенням відповідних ГДК, % від загальної кількості проб/день, проб/місяць, проб/рік;
- кількість проб якості питної води з централізованих джерел водопостачання, що не відповідають встановленим санітарним нормам, % від загальної кількості проб/день, проб/місяць, проб/рік;
- кількість проб якості питної води з децентралізованих джерел водопостачання (в тому числі колодязі садибної забудови), що не відповідають встановленим санітарним нормам, % від загальної кількості проб/день, проб/місяць, проб/рік;
- кількість проб якості поверхневої води у місцях рекреаційного водокористування (пляжі), що не відповідають встановленим санітарним нормам, % від загальної кількості проб/місяць, проб/рік;
- кількість випадків захворюваності дитячого та дорослого населення за окремими класами хвороб, кількість випадків/рік.

Для підвищення якості оцінки антропогенного впливу урбанізованої території на навколишнє природне середовище та здоров'я населення, прогнозування стану екосистем та досягнення їх екологічної рівноваги необхідно щорічно проводити поглиблений аналіз лабораторних досліджень стану атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунту. Для цього доцільним є налагодження системи моніторингу навколишнього природного середовища (повітряний та водний басейни, ґрунт, фізичні фактори впливу) з організацією пунктів контролю в межах житлової, промислової та рекреаційної зон.

У разі виявлення систематичних відхилень від гігієнічних нормативів складових довкілля необхідно здійснювати аналіз захворюваності населення з метою виявлення негативного впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення, використовуючи, в тому числі, статистичні дані.

Для забезпечення ефективного планування господарської діяльності в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці із забезпеченням санітарних правил має бути відповідний рівень офіційної екологічної звітності для кожного населеного пункту окремо, щоб органи планування (та інші відповідні зацікавлені сторони) мали достатню детальну інформацію з офіційних джерел. Одним із варіантів реалізації завдання узагальнення офіційної екологічної звітності по населеному пункту може бути створення штатної одиниці в складі виконавчих органів, що забезпечить збір та аналіз екологічних даних по території населеного пункту. Для цього необхідно, керуючись принципами місцевого самоврядування, зобов'язати всіх суб'єктів господарювання в межах населеного пункту надавати щорічно в текстовому та графічному форматі інформацію про: кількість та місце розташування стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; межі санітарно-захисної зони; об'єм викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та дотримання граничнодопустимих викидів; об'єм утворення відходів, наявність МВВ та об'єм накопичення відходів; об'єм скидів стічних вод та їх відповідність встановленим ГДС тощо.

Моніторинг наслідків виконання документу державного планування для довкілля та здоров'я населення необхідно здійснювати відповідно до вимог Положення про державну систему моніторингу довкілля, що затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391, зі змінами. Здійснення моніторингу передбачається протягом всього строку розрахункового періоду, що визначений проектом ДДП.

Здійснення моніторингу впливів виконання документа державного планування на довкілля, у тому числі на здоров'я населення за визначеними показниками з веденням щорічної звітності дасть можливість своєчасно виявляти недоліки і порушення, що негативно впливають на комфортність проживання населення, і обґрунтувати необхідні заходи по їх усуненню, а також проводити інформування громади про стан реалізації ДДП, поточні ускладнення та прогнольні терміни їх усунення.

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік виявлена відсутність ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, що, в першу чергу, пов'язано із відсутністю проектування, будування чи функціонування потужних матеріальних об'єктів виробничого призначення біля державних кордонів.

11. Резюме нетехнічного характеру інформації, розраховане на широку аудиторію

У процесі проведення стратегічної екологічної оцінки ДДП «Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2022 рік» було окреслено першочергову пріоритетність утвердження екологічної безпеки та захисту навколишнього природного середовища, що, у свою чергу, слугують гарантими високого рівня безпеки, покращення стану здоров'я населення та екологічної ситуації території. Проектом документу державного планування враховані наявні проблеми території і запропонована найбільш екологічно доцільна та економічно вигідна його територіальна організація та подальший сталий розвиток.

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізуватися місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та досягнення стратегічних цілей розвитку регіону у 2022 році.

З метою забезпечення цілісності системи планування регіонального розвитку Програма враховує положення програмних документів, які діють на державному, регіональному рівнях та екосистемний підхід, удосконалення системи інтегрованого екологічного управління та врахування екологічної складової під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Пріоритетні цілі та завдання Програми на 2022 - 2024 роки:

- підтримка державних промислових підприємств та підприємств інших форм власності;
- сприяння випуску конкурентоспроможної продукції, збільшенню обсягів виробництва на підприємствах оборонно-промислового комплексу області;
- диверсифікація зовнішніх ринків збуту продукції;
- сприяння залученню інвестицій, створенню позитивного бізнес-іміджу області;
- активізація інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств;
- сприяння імпортозаміщенню по різних групах товарів;
- зростання енергоефективності виробництва, економія енергоресурсів в умовах високої вартості енергоносіїв;
- збільшення обсягів виробництва продукції сільського господарства з урахуванням вимог до забезпечення потреб області та можливості її реалізації за межі області;
- оновлення та техніко-технологічне переоснащення підприємств агропромислового комплексу;
- створення умов для розвитку сільських територій;
- нарощування ресурсної бази паливно-енергетичних ресурсів;
- збільшення видобутку вуглеводнів за рахунок освоєння нових площ та родовищ та впровадження заходів зі стабілізації та нарощування видобутку вуглеводнів.

В Програмі визначаються основні умови для реалізації видів діяльності або об'єктів, в тому числі щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової, а також наукові дослідження у цій галузі у короткостроковий період (1-3 роки) буде мати незначний вплив на стан довкілля, який буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

Реалізація положень Програми буде мати позитивний вплив на рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором регіонального розвитку на середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

У порівнянні з нульовою альтернативою вплив на довкілля оцінюється як незначний, оскільки як зазначалося вище, буде обумовлений впливом існуючих незмінних факторів.

12. Перелік виконавців звіту про стратегічну екологічну оцінку

№ зп.	Прізвище, ім'я, по- батькові	Кваліфікація	Підпис
1	Кравченко О.К.	Магістр екології та охорони навколишнього середовища	
2	Божко О.С.	Магістр екологічної безпеки	